

PLÁN PÉČE O NÁRODNÍ PARK PODYJÍ A JEHO OCHRANNÉ PÁSMO

2010–2020

ROZBOROVÁ ČÁST

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ, ZNOJMO

Obsah

1.1	Základní údaje	4
1.2	Zřizovací právní předpis.....	4
1.4	Výměra a vlastnické poměry.....	5
1.5	Mezinárodní význam.....	7
1.6	Předmět ochrany.....	7
1.6.1	Předmět ochrany NP.....	7
1.6.2	Předmět ochrany EVL.....	7
1.6.3	Předmět ochrany Ptačí oblasti	8
1.7	Cíl ochrany	9
1.7.1	Cíl ochrany NP.....	9
1.7.2	Cíl ochrany EVL	9
1.7.3	Cíl ochrany PO	9
2.1	Stručná charakteristika celého území.....	9
2.2	Vývoj přírodního prostředí pod vlivem člověka v předhistorickém období	12
2.3	Historický vývoj a současný stav osidlování a využívání území.....	14
2.4	Historie ochrany území	21
3	Zhodnocení dosavadní péče a naplňování cílů území.....	22
3.1	Lesní ekosystémy	22
3.1.1	Lesy původní (pralesy).....	29
3.1.2	Lesy přírodní	29
3.1.3	Lesy přírodě blízké.....	30
3.1.4	Lesy kulturní	31
3.1.5	Lesy nepůvodní	32
3.2	Nelesní ekosystémy.....	32
3.2.1	Nelesní ekosystémy přirozené.....	33
3.2.2	Nelesní ekosystémy ovlivněné činností člověka a ponechané samovolnému vývoji	34
3.2.3	Nelesní ekosystémy ovlivněné člověkem a vyžadující další péči.....	34
3.2.4	Nelesní ekosystémy vázané na vodu.....	38
3.3	Provedená opatření pro obnovu přirozeného stavu abiotických složek přírodního prostředí.....	42
3.4	Fytogenofond a zoogenofond.....	44
3.4.1	Péče o ZCH, ohrožené a vzácné taxony hub a rostlin.....	44
3.4.2	Prováděná péče o genové zdroje lesních dřevin.....	45
3.4.3	Prováděná redukce geograficky nepůvodních a invazních rostlinných druhů.....	48
3.4.4	Prováděná péče o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů (včetně managementu zvěře a ryb).....	49
3.4.4.2	Péče o zvěř	51
3.4.5	Prováděná regulace stavů nepůvodních živočišných druhů.....	54
3.5	Analýza případných střetů s cíli ochrany NP při realizaci opatření k naplnění cílů EVL nebo PO ochranou populací druhů či některých polopřirozených biotopů.....	56
3.5.1	Biotopy v rámci EVL, ostatní významné biotopy a národní park.....	56
3.5.2	Naturové druhy, ostatní významné druhy a národní park	58
3.5.3	Ptačí oblast a národní park	59
3.6	Výčet a popis známých činitelů ohrožujících předmět ochrany	59
3.7	Maloplošná chráněná území, významné stromy	60
3.7.1	Maloplošná chráněná území v ochranném pásmu NP Podyjí.....	60
3.7.2	Významné stromy	61

4	Vyhodnocení péče o krajinu.....	62
4.1	Ochrana krajinného rázu	62
4.2	Limity ochrany přírody a krajiny pro urbanizaci území a stavební činnost.....	63
4.3	Jiné typy ochrany území.....	63
4.3.1	Územní systém ekologické stability.....	63
4.3.2	Významné krajinné prvky	64
4.4	Realizované výkupy a nájmy pozemků.....	64
4.5	Vyhodnocení zemědělského hospodaření	65
4.6	Péče o diverzitu krajinných struktur.....	70
5	Monitoring a výzkum	70
5.1	Koordinace monitoringu a výzkumu.....	70
5.2	Monitoring a výzkum prováděný Správou NP.....	71
5.3	Monitoring a výzkum prováděný jinými subjekty	71
5.4	Dokumentace a využití výsledků monitoringu a výzkumu	72
6	Veřejné využívání území NP Podyjí – minulý a současný stav	73
6.1	Vzdělávání, osvěta a informace	73
6.1.1	Programy pro děti a mládež	73
6.1.2	Přednášky	75
6.1.3	Exkurze a vycházky pro veřejnost	76
6.1.4	Provoz návštěvnického střediska a informačních bodů	77
6.1.5	Výstavy.....	78
6.1.6	Ediční činnost.....	79
6.1.7	Spolupráce s médii	81
6.1.8	Webové aplikace	83
6.1.9	Strážní a informační služba v terénu	84
6.1.10	Návštěvní řád.....	85
6.1.11	Ostatní	86
6.2	Turistické a rekreační využívání	87
6.3	Regionální vazby.....	90
6.4	Vztahy s občanskými sdruženími.....	91
7	Mezinárodní spolupráce	91
7.1	Přeshraniční mezinárodní vztahy	91
7.2	Ostatní mezinárodní vztahy.....	92
7.2.1	IUCN	92
7.2.2	Evropský diplom Rady Evropy pro chráněná území	92
7.2.3	Federace EUROPARC	93
8	Správa NP Podyjí	95
8.1	Organizační struktura	95
8.2	Materiální, technické a finanční zabezpečení	96
8.3	Informační systém Správy NP Podyjí	98
8.3.1	Cíle	98
8.3.2	Technické prostředky a technologická řešení	98
8.3.3	Požizování, zpracování a ukládání dat.....	98
8.3.4	Poskytování dat a informací.....	99
8.3.5	Mezinárodní spolupráce	99
8.3.6	Zhodnocení.....	99

1. Identifikační údaje

1.1 Základní údaje

Název: Národní park Podyjí

Evidenční číslo z Ústředního seznamu ochrany přírody: 78

1.2 Zřizovací právní předpis

Národní park Podyjí (dále jen NP Podyjí) byl vyhlášen Nařízením vlády ČR č. 164 ze dne 20.3. 1991, kterým se zřizuje Národní park Podyjí a stanoví podmínky jeho ochrany. Vyhlášení národního parku vychází z tehdy platného zákona č.40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, §8 odst. 1 a § 9.

1.3 Vymezení hranic NP, stávající zonace, překryv s dalšími kategoriemi chráněných území NP a jeho ochranného pásma, administrativní členění

Národní park Podyjí leží v Jihomoravském kraji, na území okresu Znojmo. Rozkládá se na 16 katastrálních územích, která náleží ke 12 správním obcím: Hnanice (obec Hnanice), Havraníky (obec Havraníky), Popice u Znojma (obec Znojmo), Konice u Znojma (obec Znojmo), Sedlešovice (obec Nový Šaldorf–Sedlešovice), Znojmo–město (obec Znojmo), Znojmo–Hradiště (obec Znojmo), Mašovice u Znojma (obec Mašovice), Podmolí (obec Podmolí), Lukov nad Dyjí (obec Lukov), Čížov (obec Horní Břečkov), Horní Břečkov (obec Horní Břečkov), Lesná u Znojma (obec Lesná), Onšov na Moravě (obec Onšov), Vranov nad Dyjí (obec Vranov nad Dyjí), Podmyče (obec Podmyče).

Zonace NP Podyjí byla vymezena 22. 11. 1995 Ministerstvem životního prostředí podle § 17 a § 79 odst. 3 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, po projednání s dotčenými městskými a obecními úřady, s Okresním úřadem Znojmo, s Ministerstvem hospodářství ČR a v dohodě s Ministerstvem obrany ČR a Ministerstvem zemědělství ČR. Tři zóny odstupňované ochrany přírody jsou zakresleny v mapách 1:25 000 a jsou opatřeny razítkem Ministerstva životního prostředí ČR a podpisem ředitele odboru ochrany přírody. V roce 1996 došlo k revizi zonace národního parku. Do první zóny byly zahrnuty některé lokality na lesním půdním fondu, které z hlediska kvality přírodních biotopů plně odpovídaly nárokům kladeným na první zónu NP. Do prvního výběru nebyly zahrnuty zejména z důvodů nedostatečné znalosti situace v terénu. Charakteristika jednotlivých zón a cíl jejich ochrany jsou popsány v § 4 Nařízení vlády České republiky č. 164/1991, kterým byl zřízen Národní park Podyjí.

Na území Národního parku Podyjí a jeho ochranného pásma se nachází lokality zařazené do soustavy NATURA 2000. Jedná se o Ptačí oblast Podyjí (kód lokality CZ 0621032) o výměře 7665,7232 ha vymezenou Nařízením vlády č. 534/2004 Sb. a následující evropsky významné lokality:

- Evropsky významnou lokalitu Podyjí (kód lokality CZ 0624096) o výměře 6 273,0734 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.,
- Evropsky významnou lokalitu Podmolí – strouha (kód lokality CZ 0623360) o výměře 5,0959 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.,
- Evropsky významnou lokalitu Fládnitzské vřesoviště (kód lokality CZ 0620004) o výměře 5,5310 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.,
- Evropsky významnou lokalitu Vranov nad Dyjí – základní škola (kód lokality CZ 0623719) o výměře 0, 0738 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.,

- Evropsky významnou lokalitu Popice – fara (kód lokality CZ 0623788) o výměře 0,0341 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.,
- Evropsky významnou lokalitu Mašovická střelnice (kód lokality CZ 0620020) o výměře 77,5301 ha vymezenou nařízením vlády č. 132/2005 Sb.

Ptačí oblast zahrnuje většinu plochy národního parku, malou část plochy ochranného pásma a 6 ha v k.ú. Havraníky a Šatov se nachází mimo území národního parku a ochranného pásma. Evropsky významná lokalita Podyjí zahrnuje území Národního parku Podyjí, ostatní evropsky významné lokality leží na území ochranného pásma národního parku. Mapy ptačí oblasti a evropsky významných lokalit jsou v přelozě pod čísly R1.3.I a R 1.3.II.

Ve východní části ochranného pásma Národního parku Podyjí byla vyhlášena tři zvláště chráněná území – přírodní památky: Horecký kopec v k.ú. Hnanice o rozloze 1,3513 ha kód 2179, Fládnitzské vřesoviště v k.ú. Hnanice o rozloze 4, 0266 ha kód 2180 a Horáčkův kopeček v k.ú. Popice o rozloze 1,0090 ha kód 2181.

1.4 Výměra a vlastnické poměry

Výměra Národního parku Podyjí je 6276 ha, výměra ochranného pásma je 2822 ha.

Plošné zastoupení jednotlivých zón ochrany přírody a ochranného pásma NP Podyjí

NP Podyjí	plocha ha	%
I. zóna	2201	35
II. zóna	2282	36
III. zóna	1793	29
celkem NP	6276	100
OP	2822	
celkem NP a OP	9098	

Plošné zastoupení druhů pozemků a katastrálních území v jednotlivých zónách ochrany přírody a ochranném pásmu NP Podyjí je uvedeno v příloze č. R 1.4.i a R 1.4.ii

Vlastnické poměry v NP Podyjí (graf viz obrazové přílohy č. R 1.4.iii)

VLASTNÍK	plocha území NP	%
Správa NP Podyjí	5342	85
ostatní státní subjekty	352	6
obce	377	6
ostatní vlastníci	205	3
celkem ha	6276	100

Vlastnické poměry v ochranném pásmu NP Podyjí (graf viz obrazové přílohy č. R 1.4.iv)

VLASTNÍK	plocha území OP	%
Správa NP Podyjí	129	5
ostatní státní subjekty	419	15
obce	353	12
ostatní vlastníci	1921	68
celkem ha	2822	100

1.4.1 Vývoj pozemkové držby

Po vzniku NP Podyjí začalo docházet k převodu příslušnosti hospodařit se státními pozemky na Správu NP Podyjí. V souladu s ustanovením § 22, zákona č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, byly k 30. 6. 1993 převedeny všechny lesní pozemky z Lesů České republiky, s.p. Dle platných právních předpisů byly na Správu NP Podyjí převáděny pozemky také z jiných státních subjektů (viz tabulka č. R 1.4.1.i v příloze). Především se jednalo o pozemky na lokalitách bývalých maloplošných zvláště chráněných území CHKO Podyjí (chráněné přírodní výtvořy Údolí Dyje, Kraví hora, Havranické vřesoviště, Hamerské vrásky, Hradištské terasy a Popické kopečky), pozemky ostatních ploch, ale také vytípané zemědělské pozemky. Od počátku vzniku národního parku byl naplňován princip státního vlastnictví co největšího podílu plochy NP, kdy příslušná hospodařit s těmito pozemky bude Správa NP Podyjí. Kromě převodů příslušnosti hospodařit se státními pozemky jsou dalším nástrojem pro naplnění výše zmíněného principu výkupy pozemků do vlastnictví státu (viz kap. 4.4).

Průběh převodů příslušnosti hospodařit se státními pozemky na Správu NP Podyjí

Převádějící státní subjekty	Rok 1993	Rok 1994	Rok 1998	Rok 2000	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Celkem ha
Lesy České republiky	5 170	0	0	0	0	0	0	5 170
Okresní úřad Znojmo	0	50,28	0	161,41	0	0	0	211,69
Ministerstvo vnitra	0	0	6,36	71,62	0,95	0	0	78,93
Agentura ochrany přírody a krajiny	0	0	0	0	4,97	0	0	4,97
Brněnské papírny	0	0	0	0	0,59	0	0	0,59
Generální ředitelství cel	0	0	0	0	0	0,13	0	0,13
Pozemkový fond ČR	0	0	0	0	0	25,68	8,15	33,83
Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových	0	0	0	0	0	0,97	0	0,97
Celkem ha	5 170	50,28	6,36	233,03	6,51	26,78	8,15	5 501,11

V roce 2001 vešla v platnost novela zákona 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí. Správa Národního parku Podyjí na základě uvedeného právního předpisu vrátila obcím 947,42 ha lesních pozemků na území národního parku. Z uvedené plochy bylo zatím zpět do vlastnictví státu vykoupeno 658,15 ha lesních pozemků (viz tabulka níže).

Navracení lesních pozemků obcím

Obec	Vráceno ha	Vykoupeno ha
Znojmo	616,02	615,53
Mašovice	35,63	0
Horní Břečkov	122,61	0
Nový Šaldorf	79,06	0
Onšov	27,27	0
Hnanice	15,47	15,47
Havraníky	15,54	0
Podmolí	22,29	22,29
Lesná	4,86	4,86
Lukov	8,67	0
Celkem	947,42	658,15

V současné době je Správa Národního parku Podyjí příslušná hospodařit s 85 % plochy národního parku a 5 % plochy ochranného pásma. Důvodem pro nabývání pozemků do vlastnictví státu je jednodušší, přímé a méně nákladné uplatňování zájmů ochrany přírody na území národního parku a

ochranného pásma prostřednictvím speciálně cíleného managementu prováděného přímo Správou NP Podyjí. Nejvíce patrné je to u hospodaření na lesních pozemcích, kde je získání většinového vlastnictví prvořadým úkolem.

1.5 Mezinárodní význam

1.6 Předmět ochrany

1.6.1 Předmět ochrany NP

Nařízení vlády ČR č. 164/1991 o vyhlášení NP Podyjí konstruované dle starého zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, předmět ochrany přírody nevymezuje, ani tento pojem nezná. V § 2 je pouze stanoveno poslání NP Podyjí, kterým je ochrana jeho přírodního prostředí, samořídících funkcí přírodních systémů, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a vzhledu krajiny. Předmět ochrany NP není vymezen ani v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a stejně tak jej neuvádí ani minulý Plán péče o NP Podyjí z roku 1994. Potřeba vymezení předmětu ochrany NP jako charakteristiky nejdůležitějších ochranně významných přírodních fenoménů v NP vyplynula z diskuzí nad osnovou nových plánů péče a byla promítnuta do Metodického pokynu MŽP č. 11/2008. V roce 2004 byla do našeho právního řádu implementována evropská soustava chráněných území Natura 2000, včetně vlastních předmětů ochrany. Prvky této soustavy se překrývají s územím NP Podyjí a předmět a cíl jejich ochrany je řešen v kapitole 1.6.2, 1.6.3, 1.7.2 a 1.7.3.

Předmětem ochrany v NP Podyjí ve smyslu výše uvedené charakteristiky je:

- a) typická krajina průlomového říčního údolí a vrcholového plató, včetně unikátních skalních tvarů i charakteristické struktury a textury vegetace.
- b) samovolné procesy
- c) biotopy v celé šíři pestrosti (zejména vzácné, ohrožené, reliktní a endemitní), ať už se vyskytují přirozeně, nebo vyžadují trvalý režim péče.
- d) druhy živočichů, rostlin a hub v celé šíři pestrosti vyjma invazních a expanzivních (zejména vzácné, ohrožené, reliktní a endemitní).

1.6.2 Předmět ochrany EVL

Na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma se nalézají několik lokalit zařazených do národního seznamu evropsky významných lokalit (EVL) (viz výčet v kap. 1.3). Předmětem ochrany v jednotlivých EVL jsou v některých případech jednotlivé druhy rostlin či živočichů, jindy rostlinná společenstva, která se na nich vyskytují, v případě EVL Podyjí jak druhy, tak společenstva. Předměty ochrany v jednotlivých EVL na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma jsou uvedeny v tabulce č. R 1.6.2.i v obrazových přílohách.

Současný stav předmětů ochrany v uvedených EVL je převážně příznivý (LUSTYK et GUTH 2009). Zlepšovat stav uvedených biotopů či chránit populace uvedených druhů bylo jedním z cílů péče o území i před jeho zařazením do seznamu navržených EVL. Mírně nepříznivý vývoj v posledních letech ukazuje, že některé dosud prováděné zásahy se zcela neshodují s požadavky předmětu ochrany, proto bude třeba v EVL uvedených v následující tabulce změnit způsob péče. Některá opatření již byla zahájena, na hodnocení jejich úspěšnosti je však příliš brzy.

EVL	Ohrožený předmět ochrany	Problém	Žádoucí změna managementu
Fládnitzké vřesoviště	Evropská suchá vřesoviště Polopřirozené suché trávníky a facie křovin na vápnatých podložích (<i>Festuco–Brometalia</i>), význačná naleziště vstavačovitých	Zarůstání vysokostébelnými travami a dřevinami	Změna způsobu pastvy (zvýšení intenzity, výměna plemenného či druhového složení stád apod.), účinnější kontrola náletu dřevin
Podmolí – strouha	Čolek dravý	Vysychání a zarůstání	Občasné vyčištění dna a redukce okolního porostu
Podyjí	Evropská suchá vřesoviště	Zarůstání vysokostébelnými travami a dřevinami	Zvýšení intenzity pastvy
	Extenzivní sečené louky nížin až podhůří	Rozvoj agresivních plevelů	Změnit režim péče (jiné agrotechnické lhůty či postupy – kosení v jiných termínech či intenzitě, vláčení, přepásání, pastva apod.),
	Tesařík obrovský, roháč obecný	Zarůstání světlín, zahušťování lesních porostů	Prosvětlování lesních okrajů, udržení světlín či snížení zakmenění, případně pařezinové hospodaření a lesní pastva
	Vrápenec malý	Rozpadání úkrytů	Péče o úkryty
	Čolek velký	Mizení drobných vodních ploch	Údržba a obnova vodních ploch
Mašovická střeňnice	Polopřirozené suché trávníky a facie křovin na vápnatých podložích (<i>Festuco–Brometalia</i>)	Zarůstání vysokostébelnými travami a dřevinami	Změna způsobu pastvy (zvýšení intenzity, výměna plemenného či druhového složení stád apod.), probírky dřevin
	Polopřirozené suché trávníky a facie křovin na vápnatých podložích (<i>Festuco–Brometalia</i>), význačná naleziště vstavačovitých		

1.6.3 Předmět ochrany Ptačí oblasti

Ptačí oblast (PO) Podyjí byla vymezena nařízením vlády č. 534/2004 Sb. Předmětem ochrany PO Podyjí jsou populace strakapouda jižního (*Dendrocopos syriacus*), pěnice vlašské (*Sylvia nisoria*) a jejich biotopy.

Od roku 2005 probíhá na území PO Podyjí pravidelný monitoring druhů, jež jsou předmětem ochrany PO, ale i většiny ostatních druhů přílohy I směrnice o ptácích (celým názvem Směrnice Rady č. 79/409/EHS z 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků), které se na území PO vyskytují. U strakapouda jižního a pěnice vlašské se zdají být velikosti populací po dobu jejich sledování vcelku konstantní (7–8, resp. 75–100 párů). Je však předčasné formulovat konkrétní závěry, a to vzhledem k poměrně krátké době, po kterou monitoring probíhá.

Na území PO Podyjí probíhá monitoring i dalších druhů přílohy I, jmenovitě jde o tyto druhy: čáp černý (*Ciconia nigra*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), výr velký (*Bubo bubo*), lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*), žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*), strakapoud

prostřední (*Dendrocopos medius*), skřivan lesní (*Lullula arborea*), tuhýk obecný (*Lanius collurio*). Dalšími druhy přílohy I, vyskytujícími se v Podyjí, u nichž monitoring prováděn nebyl, jsou: chřástal polní (*Crex crex*), sýc rousný (*Aegolius funereus*), lejsek malý (*Ficedula parva*) a lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*). Zhodnocení vývoje populací u těchto druhů je, podobně jako u druhů, pro které byla PO vymezena, předčasné.

Mezi dosud prováděná opatření k zachování příznivého stavu druhů, které jsou předmětem ochrany PO, patří posuzování vlivů záměrů na PO Podyjí a vydávání závazných stanovisek, dále některá opatření péče o pozemky, jako jsou prořezy křovin na některých plochách, ochrana extenzivních sadů včetně doplňování vzrůstných odrůd ovocných dřevin apod. Na reálné vyhodnocení těchto opatření je však ještě brzy.

1.7 Cíl ochrany

1.7.1 Cíl ochrany NP

Cílem ochrany NP Podyjí je zachování či zlepšení stavu předmětu jeho ochrany. Z kapitoly 1.6.1 tedy plyne, že cílem ochrany NP Podyjí je uchování (případně rekonstrukce) typického vzhledu krajiny včetně geomorfologických, vegetačních i jiných prostorových charakteristik, zachování či obnova samořídících funkcí přírodních ekosystémů, zachování a udržení či zlepšení stavu biotopů a udržení nebo zvyšování velikosti a kvality populací vybraných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

1.7.2 Cíl ochrany EVL

Cílem ochrany jednotlivých EVL je zachování, či přirozené (v krajním případě umělé) zvýšení stavů populací druhů, které jsou předmětem ochrany jednotlivých EVL a udržení či zlepšení stavu a zachování rozlohy společenstev, která jsou předmětem ochrany, případně zvětšení jejich rozlohy na úkor biologicky méně hodnotných porostů. Cíle ochrany jednotlivých položek jsou podrobně uvedeny v tabulce R 1.7.2.i v příloze.

1.7.3 Cíl ochrany PO

Cílem ochrany ptačí oblasti je zachování a obnova ekosystémů významných pro druhy ptáků, jež jsou předmětem ochrany (viz kapitola 1.6.3), v jejich přirozeném areálu rozšíření a zajištění podmínek pro zachování populací těchto druhů ve stavu příznivém z hlediska ochrany.

2.1 Stručná charakteristika celého území

Poloha

Národní park Podyjí leží na jihozápadním okraji Jihomoravského kraje a spadá do okresu Znojmo. Jeho území NP Podyjí sleduje tok řeky Dyje mezi Vranovem nad Dyjí a Znojmem v délce 42 km. Na západním a východním okraji území zahrnuje NP plochy na obou březích řeky, na většině území (34 km toku) však Dyje tvoří státní hranici mezi Českou republikou a Rakouskem a území NP Podyjí tedy leží pouze na jejím levém břehu. Územím procházejí hranice celků vylišených mnoha obory (viz níže), což má zásadní vliv na jeho charakter i vývoj.

Klima

Klimaticky spadá území NP Podyjí do mírně teplé (MT) a teplé (T) oblasti. Severozápadní část patří do okrsku MT 9 s dlouhým teplým, suchým až mírně suchým létem, krátkým přechodným obdobím a krátkou, mírnou, suchou zimou s krátkým trváním sněhové pokrývky. Střední část je řazena do okrsku MT 11 s dlouhým teplým a suchým létem, krátkým přechodným obdobím a krátkou, mírně teplou a velmi suchou zimou s krátkým trváním sněhové pokrývky. Jihovýchodní část NP pak spadá do okrsku T 2 s dlouhým teplým a suchým létem, velmi krátkým přechodným obdobím a krátkou, mírně teplou, suchou až velmi suchou zimou s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky (QUITT 1971, 1975). Klimatický gradient mezi západním a východním okrajem parku zvyšuje na západě vliv hmotného pohoří Českomoravské vysočiny (snížením průměrné roční teploty, ale i úhrnu srážek, neboť oblast leží ve srážkovém stínu pohoří), na východě pak otevření území do roviny východního Znojemska se značnou kontinentální tendencí klimatu (výraznější horní i dolní teplotní extrémy a malý úhrn srážek). Průměrná roční teplota v západní části NP je kolem 8 °C, na východě kolem 9 °C, průměrný roční úhrn srážek na Vranovsku se blíží 600 mm, ve Znojmě je 530 mm (cf. QUITT, 1971, CULEK 1996). Mezoklimaticky významná je existence hlubokého inverzního údolí řeky Dyje. QUITT (1984) uvádí dle výsledků měření v říčních údolích jihozápadní Moravy, že teplota na dně údolí může být až o 1–3 °C nižší, než na jeho horní hraně.

Geomorfologie

Hluboké úzké říční údolí je též nejvýznamnějším prvkem reliéfu území. Celkově je celé území ukloněno k jihovýchodu. Největší nadmořské výšky kolem 500 m n. m. (Býčí hora 536 m n. m.) nalezneme v západní části území, kam zasahuje východní okraj Českého masivu. Podél východní hranice NP zasahuje do území okraj karpatské předhlubně, kde nadmořská výška klesá těsně nad 200 m n. m. (hladina Dyje u hráze Znojenské přehrady 208 m n. m.). Vlivem říčního údolí vzniká výrazná celková svažítost terénu směrem k jihu, ovšem existence mnoha meandrů způsobuje, že orientace svahů se pohybuje v celé škále světových stran. Rozdíl horní hrany a dna říčního údolí dosahuje místy téměř 200 m. Výrazně zahloubené jsou často i přítoky Dyje. Prudké svahy zakládají velké riziko ohrožení půdního pokryvu erozí (KOČKOVÁ 19??) a znečištění vodních toků rozpustnými látkami užívanými na plošině přiléhající ze severu a jihu. Také zajišťují rychlý odvod vody z území, a tedy omezené možnosti pro mokřadní společenstva. (cf. ŠKORPÍK et al. 2007).

Geologická stavba

Geologicky leží území NP Podyjí na východním okraji Českého masivu, jen do nejvýchodnější části zasahuje okraj Karpatské soustavy. Podloží západní části parku tvoří krystalické horniny jižní části moravika – dyjské klenby. Ze západu zasahuje do území okraj vranovské jednotky reprezentovaný zejména muskovit–biotitickými pararulami. Navazující bítešská jednotka je tvořena převážně okatou dvojslídnu ortorulou typickou nápadnými bílými očky živce. Tvoří podloží většiny území mezi Vranovem nad Dyjí a Čížovem. Na styku s vranovskou jednotkou (na západě) jsou časté polohy amfibolitů. V této jednotce jsou nalézány časté vrásové deformace různého stáří i rozměrů. Východně navazující lukovská jednotka má velmi pestré horninové složení. Typické jsou polohy muskovit–chloritického svoru až fylitu místy s granátem a staurolitem, slídnaté ruly, zajímavostí je výskyt tzv. weitersfeldské ortoruly, často je nalézán žilní křemen, místy i čočky amfibolitů. V lukovské jednotce zahrnující území mezi Čížovem a Podmolím je největší zastoupení bazických hornin – muskovitický kvarcit, mramory, krystalické vápence a erlány. Dále na východ navazuje rozsáhlá oblast biotitických granitů brněnského masivu, které zhruba v úrovni Znojma střídají granodiority náležející již ke karpatské předhlubni. Krystalické horniny jsou na některých místech překryty různě starými sedimenty. V údolích vodních toků jsou to sedimenty čtvrtohorní, především holocénní deluviální hlinité písky a písčitohlinité a šterkovité fluviální sedimenty, horniny Českého masivu většinou vystupují na povrch, pouze v severním okraji území parku jsou překryty návějemí pleistocénních spraší a sprašových hlín, často s mocností až několika metrů. Výjimečně (např. v okolí Lukova) se vyskytují i třetihorní křemenné písky a šterky z období miocénu. Krystalické horniny karpatské soustavy jsou až na výchozy granodioritu u Znojma, Popic, Konic a Havraníků kompletně překryty sedimenty. I zde nalezneme miocénní písky a šterky, stejné jsou i sedimenty provázející vodní toky, místy nalézáme návěje spraší a sprašových hlín. Naprosto specifický je však výskyt mocných vrstev

miocenních křemenných písků a jílu, někdy s rybími šupinami, které svědčí o blízkosti pobřeží třetihorního moře (cf. REITER 2008).

Půdní poměry

Převládající podloží kyselých hornin nedovoluje na většině území vznik minerálně bohatých půd. Převládajícím půdním typem na kyselém podkladě jsou hnědozemě, kambizemě, na hřbetech skal a prudkých svazích přecházející v rankery až litozemě. Na vápnatých horninách lukovské jednotky nalezneme polohy rendzin, na spraších pak luvizemě. Bohatší půdy nalézáme v karpatské soustavě – na spraších a dalších jemnozrnných sedimentech černozemě, na neogenních štěrcích a píscích luvizemě. Na ojedinělých podmáčených plochách na celém území parku se vyskytují gleje a oglejené kambizemě a luvizemě (HYNEK et TRNKA 1981, SÁŇKA 1997).

Vodstvo

Území leží v povodí Moravy, konkrétně jejího pravostranného přítoku – Dyje. Uvnitř národního parku a jeho ochranného pásma leží 44 km jejího toku. Území je poměrně chudé na prameny a drobné vodní toky, což je dáno jeho reliéfem a podložím. Je odvodňováno čtrnácti levobřežními a šesti pravobřežními přítoky Dyje (pravobřežní přítok Daníž ústí do Dyje již mimo území NP) s relativně malou vodností i délkou. Pouze jeden z přítoků (Klaperův potok) má rozsáhlejší povodí s několika přítoky. Dosud bylo evidováno asi 40 pramenů, studánek a studní. Podrobněji viz kap. 3. 2. 4. a ŠKORPÍK et al. (2007).

Biota

Územím prochází také významná biogeografická hranice. Jde o významnou hranici mezi dvěma evropskými provinciemi – hercynskou (středoevropského listnatého lesa) a panonskou. Jevišovický bioregion hercynské podprovincie je sice mapován ze západu až zhruba na úroveň Znojma a Lechovický bioregion severopanonské podprovincie tedy zaujímá jen malý východní okraj území NP a jeho ochranného pásma, ovšem hranice mezi nimi je velmi neostrá, takže v podstatě celé území národního parku tvoří široký přechodný pás, kde se prvky obou regionů mísí a prolínají (CULEK 1996). Tomu napomáhá i existence hlubokého říčního údolí orientovaného kolmo na klimatickou i biogeografickou hranici, které usnadňuje pronikání prvků mezi oběma regiony. Navíc v území působí poměrně silný vliv regionu Alp, jehož blízkost je zodpovědná např. za výskyt bramboříku nachového (*Cyclamen purpurascens*) nebo oměje jednoho (*Aconitum anthora*). Proto je druhová pestrost popsaného území extrémně vysoká a na společné lokalitě lze nalézt druhy, které se jinde v Evropě nemohou setkat, jako je např. panonský koniklec velkokvětý (*Pulsatilla grandis*) a hercynský rozchodník skalní (*Sedum reflexum*) na vřesovištích, bělozubka bělobřichá (*Crocidura leucodon*) a rejsec černý (*Neomys anomalus*) na loukách podél řeky, vrápenec malý (*Rhinolophus hipposideros*) a netopýr severní (*Eptesicus nilssonii*) v podzemních prostorách nebo nosatčík *Trichopteryx holosericum* a klikoroh *Donus viennensis* v údolí řeky (cf. GRULICH 1997, REITER et al. 1997). Velký význam na vývoj bioty území mělo i působení člověka od počátků osídlení po dnešek (viz kap. 2.2 a 2.3). Stopou lidské činnosti je výskyt rozmanitých druhů plevelů, často vzácných (bělolist žlutavý – *Filago lutescens*, hlaváček plamenný – *Adonis flammea*, pryskyřník rolní – *Ranunculus arvensis*), a na ně vázaných druhů živočichů, ovšem díky člověku přežily na uměle odlesněných plochách též populace mnoha původních světlomilných druhů poté, co rozloha jejich přirozených biotopů značně klesla vinou klimatických změn, ztráty přirozené dynamiky lesních porostů, změny režimu toku Dyje po výstavbě vranovské přehrady apod. Velmi výrazný vliv lze pozorovat na vývoji lesních porostů (viz kap. 3.1) včetně rozsáhlých výsadeb nepůvodních druhů dřevin. Podrobné informace o biotě NP Podujjí jsou obsaženy v odborných publikacích (BRAVENCOVÁ et al. 2007, CIGÁNEK 2001, DVOŘÁKOVÁ 2004, GRULICH 1997, HELEŠIC et KUBÍČEK 1999, CHYTRÝ et VICHEREK 1995, CHYTRÝ et VICHEREK 2003, LOŽEK et VAŠÁTKO 1996, REITER et HANÁK 2000, REITER et al. 1997 a další).

Krajina a sídla

Harmonický krajinný ráz je alespoň částečně zachován na většině území. V části ochranného pásma národního parku byl však krajinný ráz výrazně poškozen a diverzita krajinných struktur je zde nedostatečná a neumožňuje plnění hlavní funkce ochranného pásma – tlumení negativních vlivů, které mohou působit na území národního parku.

Od jihu k severu se charakter krajiny průběžně mění od výrazně lesnatého kaňonovitého údolí přes mírně ukloněné svahy s dominancí lesa až k plošinám s převahou bezlesí (louky, pole, vřesoviště) na vnějším okraji parku a v jeho ochranném pásmu. Podél téhož gradientu se charakter krajiny mění od přírodní či přírodě blízké ke kulturní. Přírodní a částečně i kulturní krajina je harmonická, schopna plnit všechny důležité krajinné funkce. Kulturní krajina je převážně zemědělská, většinou alespoň částečně se zachovalým migračním propojením a dalšími krajinnými strukturami (meze, remízky, liniová zeleň apod.). Téměř ve čtvrtině území NP a jeho ochranného pásma je krajinný ráz výjimečně dobře zachovalý, největší část území spadá do oblasti s dobře zachovalým krajinným rázem. Společně zahrnují tyto dvě oblasti zhruba 2/3 území NP a jeho ochranného pásma. Sídla jsou většinou malá s alespoň částečně zachovalým rázem. Architektonicky nejzachovalejšími sídly jsou Onšov, Čížov, Lukov, Znojmo–Hradiště a Popice, ovšem i v dalších obcích jsou dosud zachované cenné části sídelní struktury.

Na vnějším (západním, severním a východním) okraji ochranného pásma je několik oblastí s nedostatečně zachovalým krajinným rázem. Jde o značně zemědělsky využívanou krajinu, v níž je plnění některých krajinných funkcí (např. rekreační, biologická) nedostatečné. Ráz sídel je narušen, zejména však chybí významné struktury v krajině mimo sídla: liniová a maloplošná zeleň, cesty, drobné vodní plochy a toky apod. (cf. BÍNOVÁ et al. 2004). Tématu se podrobněji věnuje kap. 4.

2.2 Vývoj přírodního prostředí pod vlivem člověka v předhistorickém období

Příroda dnešního území NP Podyjí je v kontaktu s vlivem člověka od staršího paleolitu. Unikátním dokladem je nález kamenného nástroje z období Holsteinského interglaciálu (cca před 400 000 – 300 000 lety), který pochází ze Sedlešovic (NERUDA, 2007). Klima bylo poměrně teplé (LOŽEK, 2008), rostly zde smíšené lesy s převahou dubu (LOŽEK, 2001) a zde žijící lovecko – sběračské populace člověka heidelbergského (*Homo heidelbergensis*) měly zřejmě jen velmi malý vliv na strukturu ekosystémů i obraz krajiny (NERUDA, 2007). V období středního paleolitu (pozdní pleistocén) vrcholil poslední glaciál. Krajina dnešního Znojemska se nachází v koridoru mezi severským a alpským ledovcem (LOŽEK, 2001), v suchém a chladném klimatu přinášejí prachové bouře materiál, který se ukládá v podobě spraší na závětrných místech jak v údolí Dyje, tak na plošinách nad ním (HAVLÍČEK et SMOLÍKOVÁ, 2003) a (ŠUŠOLOVÁ, 2007). Krajina je pokrytá arktickou stepí s ostrůvky dřevinné vegetace v chráněných polohách (LOŽEK, 2001a). Je osídlena jen občas a velmi řídké populací člověka neanderthalského (NERUDA, 2007), lidé putovali za stády velkých býložravců, které lovili, údolí Dyje však znamenalo překážku v této migraci (NERUDA, 2007). Výraznější vliv na krajinu mohl spočívat v použití ohně při lovu, hustota osídlení krajiny loveckými skupinami byla ale velmi nízká. Neandrtálce vystřídali v mladém paleolitu (cca před 30 000 lety) tzv. lovecké populace, náležející již k modernímu typu člověka (*Homo sapiens*). Přinesli vyspělejší lovecké metody a vyšší hustotu osídlení, tlak na specializované býložravce arktických stepí se stupňoval. Poslední zbytky této megafauny vymizely před (10 000 let př. n. l.) na konci doby ledové. Lovci po sobě zanechali ojedinělé čepelové nástroje např. v sousedních Mašovicích (NERUDA, 1991). Doklady hmotné povahy lze nalézt na chráněných místech, u pramenů, atd. Není náhodou, že tato místa byla díky své výhodnosti s přestávkami osídlována po celou dobu od středního paleolitu až po začátek středověké kolonizace a korespondují s lokací dnešních obcí. Přeměna přírodních biotopů byla na těchto lokalitách nejintenzivnější, o vlivu lidí na volnou krajinu, můžeme jen spekulovat. Souvisel však opět s předpokládanými metodami při využití ohně k lovu velkých stepních zvířat. S koncem pleistocénu, kdy odchází poslední ledová doba, se dramaticky mění klimatické poměry.

V časném postglaciálu, (preboreálu, asi 8500–7600 př. n. l.) v Podyjí převládala krajina parkového typu. V mohutných polohách spraší, zejména na mírnějších, jihovýchodně orientovaných svazích údolí Dyje docházelo k silné erozi a tvorbě strží. Ty jsou zachovány např. u Vraní skály, nebo pod Onšovem. Řídké mezolitické osídlení lovecko – sběračských skupin nemělo ještě fatální vliv na přírodu. Proces tvorby půd na prudkých svazích údolí Dyje pokračoval velmi pomalu a byl navíc omezován pastvou divokých populací drobných kopytníků. Ani v období teplého a vlhkého boreálu (7600–6000 př. n. l.) tak zde nedošlo k zapojení lesní vegetace a ostrovy přirozeného bezlesí se tak

staly geomorfologicky podmíněnými refugii, kde se uplatnily jak druhy přežívající zde od časného postglaciálu tak i druhy, které připutovaly z jihu. Analýzy malakofauny ze sond v údolí Dyje (LOŽEK, 1996) dokládají, že proces tvorby smíšeného lesa vrcholil v atlantiku, (asi 6000–5000 př. n. l.), zároveň však začíná vzrůstat vliv činnosti prvních neolitických zemědělců – kultury s lineární keramikou (ČIŽMÁŘ, 2002). Palynologické analýzy doplnily obraz tehdejší krajiny zjištěním, že na plošině nad údolím tvořila již jedle bělokorá (*Abies alba*) významnou součást lesních porostů (GRULICH pers. comm., 2004).

První zemědělci připutovali Dunajským úvalem od jihovýchodu a průkazné nálezy v regionu jsou z období 5700 př. n. l. Výrazně vzrůstá hustota osídlení, roste pastevní tlak na krajinu. Jejich činnost zřejmě výrazně přispěla k omezení výskytu širšího se buku lesního (*Fagus sylvatica*) ve prospěch habru, k přeměně lesů kolem vesnic na pařeziny a pastevní lesy. Zejména okrajové části území byly ovlivněny žďářením a lesní pastvou dobytka, na místě vypáleného lesa vznikala malá políčka a osévaná především obilovinami. Zemědělci následující lengyelské kultury zbudovali v lokalitě Mašovice – Pšeničné (asi 4700 př. n. l.) kultovní okrsek v podobě dvojitého rondelu (ČIŽMÁŘ, 2002). Tato stavba znamenala značný zásah do reliéfu a palisádové konstrukce byli náročné na spotřebu vzrostlých kmenů. Areál sloužící náboženským obřadům koncentroval příležitostně neolitiky z dalekého okolí.

V pozdní době kamenné (asi 4000–2000 př. n. l.) zvýšená úroveň řemesel (zpracování mědi), sebou nese větší tlak na spotřebu dřeva v okolí dílen. Uplatňuje se výměnný obchod, což přináší stabilizaci sítě obchodních stezek, které segmentují krajinu. Potřeba budování opevněných výšinných hradišek na ostrožnách dyjských meandrů vedla k odlesňování těchto lokalit a dodnes patrným terénním úpravám (např. příkop a val na šíji Šobesu). Rozvíjí se dobytkářství a je zavedena již primitivní orba, což usnadňuje šíření některých plevelů (POKORNÝ, 2006). Některé lokality např. Šobes, Ostroh u Nového Hrádku, nebo Hradiště u Znojma, byly pro svou výhodnou polohu opakovaně osidlovány. Přibližně kolem data 2000 př. n. l. plynule přešel eneolit v dobu bronzovou, která přinesla stabilitu a prosperitu, další zdokonalování řemesel, posilování obchodu a zvyšování intenzity zemědělství. Hradiska se mění v regionální mocenská centra kontrolující kupecké stezky podél Dyje. V pozdní době bronzové se zvyšováním hustoty osídlení vznikají zemědělské osady ve výhodných polohách na katastrech Hnanic, Hradiště, Podmolí, Lukova a zejména lokální centra na Šobesu a Ostrohu.

Nástup halštatské civilizace kolem roku 750 př. n. l., umožnil výrobu široké škály železných předmětů denní potřeby, což přineslo opět zvýšený tlak na potřebu dřeva. Unikátním dokladem využití této technologie je nález redukční pícky z halštatského sídliště u Bezkova. Nejdůležitějším centrem východní části Podyjí, s rozsáhlým opevněním, se stává lokalita Hradiště u Znojma. Jeho hospodářské zázemí tvořila řada okolních osad, mezi nimiž svým rozsahem vyniká zemědělské sídliště v Mašovicích. Přibližně od roku 450 př. n. l. až k počátku letopočtu (mladší doba železná – laténská) ovládali území Keltové. Ke kontrole již plně rozvinutého dálkového obchodu jim zřejmě sloužilo hradiště v uzavřeném meandru Ostrohu u Nového Hrádku. Širší okolí tohoto hradiště muselo být průběžně již od r. 2000 př. n. l. odlesňováno, aby mohlo plnit své strategické a hospodářské funkce. Malá keltská osada byla v Mašovicích a zpracování železné rudy je doloženo z Bezkova.

Následující čtyři staletí jsou charakterizována blízkostí říše římské, jejíž hranice ležela na Dunaji, necelých padesát km jižně od Podyjí. Palynologická analýza vzorků z archeologického výzkumu sídliště z této doby v Dobšicích přinesla pozoruhodný závěr, že nejrozšířenější dřevinou byla jedle bělokorá (*Abies alba*), druhou nejrozšířenější pak borovice lesní (*Pinus sylvestris*). To koresponduje s výsledky ze sond v humolitech potoka Fugnitz (NP Thayatal). Jedle byla od halštatu až po raný středověk jednou z nejčastějších dřevin v nižších a středních polohách (POKORNÝ, 2004). Příčina je mimo jiné i ve skutečnosti, že osidlovala opuštěné plochy polí, pastvin a žďářených lesních pasek. Nasvědčuje to skutečnosti, že i v oblasti středního Podyjí byl tlak na lesní ekosystém značný. Omezení tlaku na exploataci lesa přináší období stěhování národů (5.–6. stol.), jak dokládá vývoj malakocenóz zachycený v sondách v ústí Klapérova potoka (LOŽEK et VAŠÁTKO, 1996). Osídlení výrazně zhoustlo se stabilizací slovanského obyvatelstva, jehož společnost došla počátkem 8. stol. na práh feudálního systému. Mocenské centrum na Hradišti nabylo významu počátkem 9. stol., kdy se formoval první státní útvar západních Slovanů – Velkomoravská říše. Hradiště se stalo oporou západního okraje jádra říše, což sebou neslo potřebu hospodářského zázemí v okolní krajině. Bylo rovněž obchodním centrem, ležícím na křižovatce obchodních cest. Z Hradiště byla ovládána celá řada satelitních zemědělských vesnic, většinou situovaných ve východní nížině. Výjimku tvořily Mašovice, zajišťující

pro správní a mocenské centrum zemědělské a řemeslné produkty. Velkomoravský Znojmem byl dobyt Maďary mezi léty 949 až 957.

Se vznikem a zakotvením Českého státu na politické mapě Evropy, (konec 10. stol., až polovina 11. stol.), dochází ke stabilizaci sídelní struktury nad údolím Dyje v podobě zemědělských osad na místě dnešních vesnic. Krajina je postupně odlesňována a vzrůstá zemědělská výroba. Začíná se uplatňovat trojpolní systém hospodaření s využitím úhorů. V nejisté a nepřehledné situaci tehdy Český stát ztrácel jižní Moravská území, zejména v oblasti rakouského Weinviertelu. Čeští panovníci včetně knížete Břetislava I. vložili velké úsilí do zbudování soustavy zeměpanských hradů s příslušným zázemím. Stabilizovanou hranici tak chránily hrady Břeclav, Mikulov, Hrádek nad Dyjí, Znojmo, Vranov nad Dyjí, Bítov a Landštejn. V té době také došlo k definitivnímu přenesení mocenského centra z Hradiště sv. Hypolita na protější ostrožnu přes údolí Gránického potoka, kde vznikl Znojemský hrad postavený Břetislavem I. Ve středním Podyjí k výše zmíněným hradům později přibyla ještě šlechtická sídla na rakouské straně – Kaja (Chýje) a Hardegg, jejichž výstavba přinesla odlesnění svahů údolí Dyje a Kajabachu.

2.3 Historický vývoj a současný stav osidlování a využívání území

Ve 14. stol. byl na úzké šíji zbudován Nový Hrádek Markrabětem moravským – Janem Jindřichem. Pro zachování strategické funkce pevnosti musely být svahy pod hradem udržovány trvale bez dřevinné vegetace. To zřejmě přispělo k rozšíření a přežití populací některých náročných druhů rostlin (GRULICH, 1997) a živočichů. Jmenujme např. diviznu ozdobnou (*Verbascum speciosum*), nebo zapaličku největší (*Tordylium maximum*). Odlesnění svahů pod Novým Hrádkem přetrvalo i po zániku obranné funkce hradu. Jižní straně pod hradem byly přeměněny na agrární terasy, které částečně plnily hospodářskou funkci až do konce čtyřicátých let 20. stol.

Poměrně úzké a hluboké údolí Dyje mezi Vranovem nad Dyjí a Znojmem nebylo možné nikdy ve větší míře hospodářsky využívat. Výjimkou je vznik osad na úpatí větších hradů (např. Podhradí, Bítov, Vranov, Hardegg). Určitým významným zásahem do přírodních poměrů byl vznik vodních mlýnů a hamrů, k nimž byly z plošiny nad údolím zbudovány přístupové cesty. V okolní nivě zmizel les a byly založeny louky, na vyšších stupních teras i drobná políčka. Stráně nad mlýny byly zasaženy výběrnou těžbou, řeka přehrazena jezy. Z tohoto hlediska výjimečnou lokalitou je Devět mlýnů. Díky snadné dostupnosti dna údolí, široké nivě a velkému spádu řeky zde vždy souběžně stálo v těsném sledu minimálně šest mlýnů. Ve Znojmě a v Hardeggu byly rovněž v provozu mlýny na stělný prach. Silné odlesňování krajiny souviselo se vznikem dnešní struktury osídlení a pokračovalo během celého středověku. Většina podyjských obcí je zmiňována už ve 12. a 13. století, kontinuita osídlení je však většinou delší (viz kap. 2.2). Na počátku novověku tak byla výměra lesní půdy podstatně menší než dnes. V pásmu dnešních Znojemských vřesovišť byly po vzniku stabilních sídel vykáceny světlé teplomilné doubravy a mělké rankerové půdy (SÁNKA et al. 1997) na kyselém, žulovém podkladu nebylo možno využít jinak, než jako chudé pastviny. Extenzivní pastevní režim a přírodní podmínky působící po staletí, byly příčinou vzniku unikátní keříčkové vegetace s množstvím vzácných a ohrožených teplomilných druhů rostlin a bezobratlých. Odlesnění mnohde zasahovalo až hluboko pod hranu údolí a u Devíti mlýnů pastviny klesaly až k řece. Vhodné chráněné svahy údolí Dyje byly využívány k pěstování révy a ovocných stromů, jak mnohde, např. na Hradišti u Znojma, pod Královým stolcem, na Ostrohu, atd., dodnes dokládají zbytky teras. Réva byla pěstována daleko v údolí, o čemž svědčí názvy místních tratí, jako např. "Vinohrádek" na levém břehu u Hardeggu. V nivě Dyje, Klaperova potoka, v okolí Lukova, Podmolí, v pluzině Čížovska atd. vznikly větší komplexy luk. Analýzy subrecentních malakocenóz (LOŽEK et VAŠÁTKO, 1996) rovněž dokládají změnu poměrů v nivě řeky na začátku středověku, což zřejmě souvisí s odlesněním povodí Dyje ve vyšších partiích Vysočiny, a tedy větší rozkolísaností průtoků. Mnohem častěji než dříve přicházely povodně.

Velký vliv na osídlení a využití krajiny měly události Třicetileté války. Švédská vojska generála Torstensonova v roce 1645 obsadila a pobořila Nový Hrádek, který už nikdy nebyl obnoven pro původní funkci, i když osídlen byl soustavně. Po Třicetileté válce klesl počet obyvatel Moravy o čtvrtinu a na

Znojemsku zaniklo mnoho vesnic. V Podyjí to byla osada v lokalitě „Na pískách“, 1 km východně od Podmolí. S poválečným oživením a hospodářskou stabilizací zároveň docházelo k přílivu německého obyvatelstva a to v některých oblastech (např. na Vranovském panství) již početně převládlo. Zajímavý je údaj z počátku 18. století, kdy na Vranovském panství bylo evidováno více ovcí, než obyvatel. Silnou pastevní zátěž v krajině Podyjí dokládají vysoké početní stavy moderního přistěhovalce, drobného plže *Xerolenta obvia*. Vzhledem k pozdějšímu útlumu až zániku pastvy tento indikační druh dnes opět téměř vymizel z krajiny Podyjí (LOŽEK, 2001b).

Plocha vinohradů byla v Podyjí největší pravděpodobně v poslední čtvrtině 18. stol. Po více za sebou jdoucích neúrodných letech a úbytku pracovních sil se na zániku vinohradů podílelo šíření perenospor a roztočů. Hlavní příčinou útlumu vinohradnictví však bylo rozšíření mšičky révokaze (*Dactylophaera vitifoliae*). Jedinou vinicí v údolí, která se dochovala do dnešní doby je Šobes. Vzhledem k chráněné poloze v uzavřeném meandru a ideálním podmínkám jde o jednu z nejvíce ceněných vinařských lokalit ve střední Evropě.

Zcela ojedinělou událostí byl vznik dvou zcela nových vsí – Lesné (Liliendorf) a Šumné (Schumwald), které na svých pozemcích inicioval tehdejší majitel Vranovského panství novošlechtic Josef Hilgartner z Lilienbornu. K založení těchto sídel došlo roku 1794 na místě vykáceného lesa, který propojoval porosty v údolí Dyje s dnešním Šumenským hvozdem. Hlavním důvodem byl podnikatelský záměr, jednotlivé usedlosti byly se ziskem rozprodány.

Rozmach průmyslové výroby se území Podyjí příliš nedotkl. Ve Vranově nad Dyjí vzniká manufaktura, vyrábějící velmi kvalitní kameninu. U Devíti mlýnů byl jeden objekt adaptován pro výrobu papíru. Ke stavbě venkovských domů je používán kámen z drobných lomů na území dnešního NP poblíž vesnic, přičemž změny reliéfu jsou v místech těžby patrné dodnes. Polohy krystalických vápenců (Lukov, Vranov n. D.) jsou těženy za účelem výroby páleného vápna. Zbytky několika unikátních pecí byly objeveny poblíž Vranova nad Dyjí. Ve stěně Kozích stezek středověcí prospektoři vyhloubili dvě pokusné štoly. Výrazné zrudnění se však nepodařilo prokázat.

Ve druhé polovině 19. stol. Dochází se změnou života na venkově k pomalému útlumu pastvy. Některé lokality jsou zalesňovány, což se týká zejména východního okraje Podyjí. Přesto ještě na některých obrazech a grafikách Josefa Dorého z Vranovského panství vidíme krajinu 2. poloviny 19. století s mnohem menším podílem lesa než dnes.

V té době též vznikají se změnou životního stylu, rozvojem vzdělání a zájmu o kulturní záležitosti, první turistické, vlastivědné a okrašlovací spolky. Vranovský německý okrašlovací spolek, podporovaný hraběnkou Helenou Mniskovou, usiloval o zpřístupnění Ledových slují. K tomu došlo v roce 1860 a dalšími iniciátory zvelebování Vranovského zámeckého lesoparku pak byli často členové tohoto spolku. Cílem výletů znojemských občanů se stává hostinec Pod Obří hlavou, plovárna na Dyji a při delších výšlapech i okolí Devíti mlýnů. Zdejší Gruberův mlýn se postupně mění na výletní základnu s hotelem, restaurací a plaveckým bazénem.

Události 20. století a vývoj krajiny

S růstem rakouského hospodářství vznikaly i nové projekty na využití území, jako např. myšlenka elektrické dráhy ze Znojma do rakouského Raabsu. Trasa vedená údolím Dyje zahrnovala i viadukty a tunely. Stavba nebyla uskutečněna díky válečným událostem a vzniku samostatné Československé republiky, podobně jako již tehdy existující projekt Vranovské přehrady, realizovaný později.

Události 1. světové války a chudé válečné hospodářství sebou přinesly drancování lesů zejména na rakouské straně Podyjí. Vznik samostatné republiky a opětovné povýšení zemské hranice na hranici státní znamenal zásadní změnu v politicko – hospodářské situaci regionu. V Podyjských obcích převládalo německy mluvící obyvatelstvo. Pouze obec Mašovice a Bezkov zůstaly s převahou českého etnika. Vznik samostatného Československa s sebou přinesl v roce 1925 i významnou změnu vlastnických vztahů v podobě první pozemkové reformy. Lesy velkostatku vranovského panství byly i se zříceninou Nového Hrádku státem konfiskovány a hrad připadl Klubu českých turistů.

V roce 1934 byla uvedena do provozu Vranovská přehrada. Deklarovaným účelem této stavby bylo především zamezit povodním na středním toku Dyje a výroba elektrické energie. Postupně však převládlo rekreační využití přehradního jezera. Přehrada, ač postavena za hranicí Národního parku Podyjí značně ovlivňuje a mění přírodní poměry uvnitř území (viz kap. 3.2.4). V roce 1967 byla dokončena stavba Znojemské přehradní nádrže, která svojí sypanou hrází znehodnotila přírodní siluetu

údolí Dyje a nelogicky zaslepila vstup do údolí, které je zatopeno v délce 5 km. Přehrada slouží především k vyrovnávání špičkových energetických průtoků a druhotně k odběru pitné vody.

Další významný vliv na přírodu údolí znamenala výstavba pevnůstek linie hraničního opevnění ve druhé polovině třicátých let 20. století. Přímo u dna údolí bylo postaveno několik kulometných hnízd a řopíků. Tyto stavby, ani další linie zbudovaná nad údolím, nepřinesly přírodě NP vážnější trvalé následky. Události druhé světové války znamenaly útlum turistického aktivit, komplex lesa na plošině v rakouské části Podyjí podlehl další vlně nadměrných těžeb.

Poválečný odsun německy mluvícího obyvatelstva sebou přinesl téměř úplné vylištění většiny obcí. Základní stabilizace dosídleného obyvatelstva, jeho majetkových poměrů, ztotožnění se s místem bydliště, atd., trvalo několik roků. V tomto mezidobí zanikly významné části stavebního fondu sídel. Devastaci podlely neobsazené obytné, hospodářské, ale často i sakrální stavby. Uvolněné pozemky po zaniklých objektech byly většinou přičleněny k sousedním majetkům, což je dodnes příčinou praktické neproveditelnosti zastavění proluk a nápravy urbanistického schématu sídel. Rovněž pozemky ve volné krajině podlely majetkovému přerozdělení a většina lesního půdního fondu spadla pod hospodářskou správu státu.

Nové politické poměry po roce 1948 sebou přinesly přísný režim ostrahy hranice, který byl uzákoněn v roce 1951. Vzniklo ostře střežené hraniční pásmo vybavené linií drátěných zátarasů pod vysokým napětím, řadou signálních prostředků a obslužným systémem zpevněných komunikací. Na linii elektrických zátarasů docházelo při pokusech o překročení hranice k úrazům a úmrtím, velmi často též k úhynu zvěře. K určité změně došlo začátkem šedesátých let, kdy byla odstraněna linie napájená vysokým napětím a nahrazena zátarasy vybavenými pouze signálním proudem. Linie tzv. ženíjně – technických zátarasů byla dvakrát posunuta do vnitrozemí a existence hraničního pásma značně omezovala život v obcích. Budování ženíjních staveb a technických zařízení doprovázely citelné zásahy často i v přírodně nejceněnějších částech údolí (Kozí stezky, údolí Klaperova potoka). V terénu jsou dodnes patrné i po pětáctyřiceti letech stopy po první linii zátarasů.

Existence trvale nepřístupného hraničního pásma znamenala i jeho vysídlení. V Podyjí se vystěhovávání týkalo především mlýnů a rekreačních chat, většina objektů byla následně demolována. Čtyřicetiletý útlum hospodářské činnosti v hraničním pásmu, zejména v zóně za drátěnými zátarasy se projevil návratem samovolných přírodních procesů na opuštěných plochách. Ruiny mlýnů, jejich hospodářské zázemí, políčka a nivní louky zarostly lesem. Nikdy však nebylo od hospodaření v zóně za zátarasy úplně upuštěno. Všechny přístupné lesní pozemky a větší nivní louky (cca 50 ha), byly nadále obhospodařovány.

Podstatným negativním zásahem v krajině okolo údolí Dyje, bylo zavedení velkovýrobních metod do zemědělství v sedmdesátých letech. Na velkém počtu lokalit byly trvalé travní porosty převedeny do orné půdy a odvodněny systematickou drenáží (např. Čížovsko a Lukovsko), což bylo nesmyslně uplatněno i v prameništích potoků a přirozených depresích. Skalní výchozy porostlé stepní vegetací na východním okraji území byly odstřeleny a rekultivovány. Byly zavedeny silné dávky průmyslových hnojiv, což se projevilo dramatickým nárůstem trofie půdy, stojatých i tekoucích vod a následnou změnou vegetace na nelesních plochách ve prospěch nitrofilních plevelů. S určitým zpožděním nastoupily i na přírodně velmi cenných lokalitách invazní a expanzivní druhy bylin, především třtina křovištní (*Calamagrostis epigeios*) a dřevin, v první řadě trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*). Změny ve složení vegetace též úzce souvisí s téměř úplným zánikem pastvy, trvalou nepéčí o pastviny a též se vzrůstem množství dusíku přicházejícího v atmosférických srážkách. Na společenstva živočichů má též silný negativní vliv užívání biocidních látek, zejména insekticidů při ochraně zemědělských kultur. Insekticidy byly hlavní příčinou zániku populace sokola stěhovavého (*Falco peoregrinus*) koncem šedesátých let, nebo téměř úplného vymizení majkovitých brouků (*Meloidae*). Od začátku devadesátých let jsou biocidní látky používány racionálněji, čehož důkazem je opětovné rychlé šíření některých druhů majkovitých a střevlíkovitých brouků, ale i polních plevelů, jako je myší ocásek nejmenší (*Myosurus minimus*), nebo chrpa modrák (*Centaurea cyanus*).

Téměř čtyřicetiletá existence hraničního pásma znamenala celkový útlum lidských aktivit v údolí Dyje mezi Vranovem nad Dyjí a Znojmem. Z hlediska další existence jedinečných přírodních hodnot bylo podstatné, že vzhledem k režimu hraničního pásma nedošlo k masovému rozvoji výstavby rekreačních objektů, jak se stalo např. v údolí Berounky a Sázavy. Nebyl ani realizován projekt výstavby vodní nádrže Býčí skála.

Kvalitní botanická dokumentace území, která zde probíhá téměř soustavně již skoro 150 let, dokládá, že druhové spektrum vyšších rostlin se v tomto období změnilo jen mírně, mnohem méně, než v jiných částech ČR. Tyto změny víceméně kopírují přerod systému zemědělské výroby, zvyšování podílu lesa a celkové snižování intenzity využití území. Změny ve složení malakocenóz rovněž dokumentují neuvěřitelně rychlou regeneraci biotopů a návrat k přirozeným poměrům. O tom svědčí například prudký úbytek až zánik populací moderních přistěhovalců. I přes využívání mnoha lokalit si území jako celek, především díky svému reliéfu, zachovalo přírodní charakter s velkými přírodovědnými hodnotami. Díky těmto hodnotám a rovněž proto, že zde existuje biota, která byla jinde ve střední Evropě v podobných podmínkách podstatně přeměněna nebo zničena, zde mohl být vyhlášen národní park.

Historie využívání lesů před vznikem národního parku

A) Vývoj majetkových poměrů

DO ROKU 1951

Bývalé panství a velkostatek Vranov nad Dyjí

Roku 1323 se vranovský hrad s jedenácti okolními obcemi dostal jako zástava závazků krále Jana Lucemburského mocnému velmoži té doby Jindřichovi z Lipé a o století později (r. 1421) v léno zbohatlého rodu Lichtemburků. Teprve roku 1499 král Vladislav II. dal Vranov dědičně Jindřichu Bítovskému z Lichtemburku a jeho synům. V 15. stol. se stali majiteli páni z Boskovic a od roku 1617 Volf Dětrich z Althanu. R. 1793 koupil panství Josef Hilgartner, později nobilitovaný rytíř z Lilienbornu, avšak již r. 1799 prodává panství polskému hraběti Stanislavu z Mniszku (BARTUŠEK et KUBÁTOVÁ 1957).

Později vlastnily panství jeho dcery, z nichž Luitgarda, provdaná hraběnka Stadnická, odkázala majetek synovi Adamu hraběti Stadnickému.

V období I. pozemkové reformy v letech 1920–1928 (vlastník byl Adam hrabě Stadnicki) byla zestátněna téměř polovina lesních majetků velkostatku. Do státního vlastnictví (tehdejší Správa státních lesů a statků – SSLS – pozn. aut.) byly převzaty lesy na tehdejších polesích Čížov, Lukov, Starý Petřín a Lančov (poslední 2 jmenované západně od hranice NP na pravém břehu Dyje) o rozloze cca 2390 ha. Zemi Moravské pro stavbu přehrady bylo odstoupeno z polesí Štítary a Braitava 80 ha. Z takto získaných lesů (současně s polesím Podmolí, které přešlo na stát z velkostatku Louka) byl vytvořen v r. 1926 hospodářský celek Uherčice, později Správa státních lesů ve Znojmě a vytvořeny polesí Jazovice, Čížov, Lukov a Podmolí. Lesy v komplexu tzv. šumenského hvozdu – polesí Šumvald–Obora – byly částečně postoupeny městu Znojmu – 312 ha. Z původního lesního majetku velkostatku tak po I. pozemkové reformě zůstaly polesí Braitava (Braitau), Štítary (Schiltern) a Šumvald (Schönwald) – (dnes Šumná – pozn. aut.).

Za německé okupace se Vranov (zámek i velkostatek – pozn. aut.) dostal jako říšský konfiskát do rukou Gebharda von der Wense (BARTUŠEK et KUBÁTOVÁ 1957).

Po druhé světové válce byly zbývající lesy velkostatku převzaty do státního vlastnictví II. konfiskací dle Dekretu presidenta republiky č. 12/45. Roku 1948 převzala Národní kulturní komise do státního vlastnictví i vranovský zámek (BARTUŠEK et KUBÁTOVÁ 1957).

Bývalý velkostatek Louka u Znojma

V 11. a ve 12. stol. byly založeny a obdarovány okolními i vzdálenějšími pozemky a často velmi rozsáhlými lesy četné kláštery. K nim patřil i premonstrátský klášter v Louce u Znojma, jehož založení je datováno k r. 1190 (NOŽIČKA 1957).

Lesy v majetku velkostatku Louka, které leží na dnešním území NP přešly do státního vlastnictví při I. pozemkové reformě v roce 1925. Jednalo se o polesí Podmolí, které bylo posléze začleněno do struktury státních lesů (viz Bývalé panství a velkostatek Vranov nad Dyjí).

Bývalý Velkostatek Hradiště u Znojma

Probošství Rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou v Hradišti sv. Hyppolita ve Znojmě se připomíná poprvé v r. 1221. Řádu bylo darováno českým králem Václavem I. v r. 1240. Probošství bylo pozemkovou vrchností v Bezkově, Havraníkách, Hodonicích, Mašovicích a Popicích. V majetku řádu byl velkostatek až do roku 1948, kdy lesy přešly do vlastnictví města Znojma. V roce 1951 byly lesy převedeny do organizační a majetkové struktury tehdejších státních lesů.

Oblast Hnanice – státní hranice

Majetkové poměry na tomto území nejsou podchyceny, neboť většina lesů zde byla v průběhu minulých staletí přeměněna na zemědělské půdy (pole, pastviny) a teprve ve 20. století byly plochy znovu postupně zalesňovány, příp. spontánně zarůstaly lesními společenstvy. SZ od Hnanic při hranici s Rakouskem (v okolí potoka Daníž) existoval jediný komplex lesa kde nedošlo k dočasnému odlesnění – obecní les obce Hnanice.

OD ROKU 1951 DO ROKU 1991

V období 1951–1991 byly všechny lesy na území NP Podyjí ve vlastnictví státu, v převážné většině ležely v hraničním pásmu a nebyly přístupné veřejnosti. Byly spravovány Lesním závodem Znojmo, který spadal pod krajské ředitelství státních lesů v Brně (později Jihomoravské státní lesy). Struktura jednotlivých polesí se měnila, ale organizační začlenění pod Lesní závod Znojmo zůstávalo beze změny.

B) Vývoj hospodaření v lesích před vznikem NP

Lesy na území Národního parku Podyjí a v bližším okolí prošly složitým historickým vývojem s rozdílnou mírou ovlivnění člověkem v jednotlivých částech území.

Nejvíce ovlivněnou částí je oblast na plošině mezi hranou svahu říčního údolí a obcemi Hnanice a Havraníky, kde došlo k rozsáhlému odlesnění a následné degradaci půd vlivem zemědělského hospodaření a pastvy. Svahy říčního údolí byly nejvíce ovlivněny v oblasti Papírny a Devíti mlýnů. Na tomto území vznikly náhradní porosty buď spontánně nebo výsadbou. Byla zjištěna přímá závislost mezi současným zastoupením akátu a dobou odlesnění spojenou s degradací půd. V oblasti nejdéle odlesněné a nejvíce zdegradované, tj. SZ od obce Havraníky a SV od Papírny bylo, v době vyhlášení NP největší zastoupení akátu. V oblasti Konic byla na degradovaných plochách uplatněna při zalesnění také borovice černá. V lesním komplexu J od Mašovic došlo od poslední čtvrtiny 19. století k převodům dubových a habrových pařezin na les vysoký. Ve výsadbách byly preferovány borovice lesní, částečně modřín borovice černá a. Dub a habr přežívaly v těchto porostech v podúrovni jako pařezové výmladky. V komplexu J od obce Podmolí se naopak do roku 1948 zachovalo vysoké procento pařezin s převahou dubu a habru. Kromě vinice Šobes zde nedošlo k rozsáhlejším odlesněním ani k jiným drastickým změnám v lesních společenstvech. Nejbližší okolí Nového Hrádku bylo historicky také odlesněno, ovšem v době kdy hrad byl obydlen, tzn. již několik století se tento tlak neuplatňuje. Pouze na J svazích směrem k bývalému Novohrádeckému mlýnu byly dlouhodobě udržovány agrární terasy. V komplexu lesů mezi obcemi Lukov a Vranov n. D., jehož středem je obec Čížov, docházelo v 19. století k zavádění smrku, borovice lesní, borovice černé a modřínu. V okolí obce Čížov byly odlesněny některé enklávy při okrajích dnešních polí, zejména v okolí kóty Větrník a v S části hřbetu oddělujícího Čížovský a Klapetův potok. Po roce 1948 byly některé dříve zorněné plochy na okrajích čížovské plužiny opět přeměněny na les. Dlouhodobě odlesněnou a zemědělsky využívanou plochou je i Široké pole v údolí Dyje, JZ od obce Čížov. V lesním komplexu Braitava na pravém břehu řeky Dyje mezi Vranovem n. D. a státní hranicí s Rakouskem byl v 19. stol. zaváděn

modřín, borovice lesní a smrk, k úplné druhové změně však nedošlo. Zejména svahy říčního údolí zůstaly ušetřeny systematického intenzivního lesnického hospodaření a druhové změny v dřevinné skladbě.

Obecně platí, že na větších majetcích se hospodařilo na vyšší úrovni, používaly se i jemnější způsoby obnovy lesa a tradiční zde byla dlouhodobá hospodářská úprava lesa a podrobná evidence. U drobných vlastníků nejenže neexistují žádné literární prameny, ale zejména v oblasti Havraníky–Hnanice, kde nebylo větších hospodářských celků, došlo k největšímu ovlivnění lesa vlivem živelného využití jednotlivých pozemků. To je patrné zejména z map prvního i druhého vojenského mapování a následně z leteckého snímkování území z roku 1938, kde jsou patrné významné změny ve využití pozemků, zejména redukovaná plocha zapojených lesů na pravém břehu Dyje mezi Hnanicemi a Konicemi (podrobnější vyhodnocení těchto dat dosud nebylo zpracováno).

Po zestátnění lesů se od počátku 50. let 20. století zaměřilo centralizované lesní hospodářství na zvýšení zásob lesů (výrazně negativně ovlivněných válkou) a zintenzivnění jejich produkce. To s sebou přineslo zejména plošné převody pařezin na lesy vysoké. V oblasti Lukova, Podmolí, Mašovic a celé pravobřežní části Podyjí od Hnanic po Znojmo se formou pruhových holých sečí převáděly dubové a habrové pařeziny na les vysoký s maximálním zastoupením borovice lesní a doplněné modřínem. Stejně tak smíšené, často strukturně diferencované lesy (zpravidla borovice a smrk v nadúrovni s bohatou podúrovni listnatých dřevin – pozůstatek méně intenzivního hospodaření v 19. století) ve střední a severozápadní části dnešního NP byly obnovovány formou holých sečí a umělou obnovou smrku a borovice. V pásmu mezi „železnou oponou“ a státní hranicí však tyto zásahy neprobíhaly systematicky, spíše sporadicky a zejména na dobře přístupných místech. Důvodem byl vlastní režim hraničního pásma, který omezoval hospodářskou i kontrolní činnost v lese.

Na větší části území les spíše samovolně regeneroval.

Vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Podyjí v roce 1978 nepřineslo (a ani nemohlo vzhledem k tehdejší bezzubé legislativě v ochraně přírody) žádnou větší pozitivní změnu v lesním hospodaření. Zachování některých přírodovědně hodnotných lesních porostů bylo otázkou neoficiální osobní domluvy mezi pracovníky správy CHKO a příslušné lesní správy.

Na základě historického průzkumu lze lesní porosty podle jejich historického ovlivnění člověkem (a tedy i podle jejich „stupně přirozenosti“) shrnout do tří širěji pojatých skupin:

Porosty ovlivněné pouze toulavou těžbou jednotlivých stromů, vyklizováním padlých stromů pro palivo, zejména na přístupných okrajích svahů, avšak bez systematického obhospodařování a bez záměrného ovlivňování druhové skladby. Sem lze zařadit svahy na pravém břehu Dyje v oblasti Braitavy, komplex Ledových slují a svahy na levém břehu Dyje až po Rybí louky, oblast v okolí ústí Klaperova potoka, oblast Čerchova a západní a částečně jižní a východní svahy Baráku, svahy pod Liščí skálou, část svahů v Lipině, svahy od vinice Šobes přes ústí Hajského potoka k Býčí skále a některé partie pod Královým stolcem.

Porosty s hospodářským využitím, kde nedošlo k radikální změně druhové skladby a vytvořila se směs původních a vnesených dřevin, porosty čistě výmladkového původu (i když s vhodnou dřevinnou skladbou). Do této skupiny patří část porostů na plošině na Braitavě (zejména na hřebenu Býčí hory), porosty mezi obcí Zadní Hamry a komplexem Ledových slují, svahy mezi Rybími loukami a Širokým polem, Gáliš, okolí Nového Hrádku, část porostů na východních svazích a na hřebenu Baráku, část plošiny v okolí Podmolí a Mašovic, kde nebyly přeměněny rozsáhlé pařeziny, svahy na pravém břehu Dyje pod Papírnou směrem ku Znojmu a část porostů na plošině v okolí Sealsfieldova kamene. Patří sem též většina porostů na svazích potoků (levostranných přítoků Dyje).

Porosty s hospodářským využitím, kde došlo k radikální změně druhové skladby a původní dřeviny nedosahují ani 50% zastoupení, příp. plochy v minulosti dlouhodobě odlesněné, s náhradními lesními společenstvy. Do této skupiny patří zejména oblast severně od kóty Větrník, většina porostů na okraji

lesních komplexů v blízkosti obcí, část porostů na plošině severně od Králova stolce a převážná část plošiny nad údolím řeky mezi obcemi Hnanice, Havraníky, Popice, Konice a oblast Devět mlýnů.

Z hlediska rozšíření stanovištně nevhodných, příp. geograficky nepůvodních dřevin je důležitý poznatek, že většina porostů smrkových, borových a směsí s modřínem je první generací po lese s původní dřevinnou skladbou, příp. jsou dnes na jejich místě mladší porosty v druhé generaci, ve kterých se již cíleně provádějí zásahy ve prospěch stanovištně odpovídajících druhů dřevin. Díky pozdějšímu ovlivnění (zejména v 19. stol.) zde nedošlo k silné degradaci půd (zejména podzolizaci) vlivem dlouhodobého pěstování jehličnatých monokultur (jak je známe např. z Českomoravské vrchoviny). Vzhledem k velkému potenciálu porostů s vhodnou dřevinnou skladbou, je dnes na většině území NP možno využívat přirozené obnovy cílových dřevin. Z geograficky nepůvodních dřevin je významné zastoupení akátu v jižní části NP a modřínu roztroušeně po celé ploše. Největšího zastoupení dosáhla borovice lesní. Ta sice není geograficky nepůvodní, ale výjma stanovišť reliktních borů není součástí přirozené dřevinné skladby.

Na území v oblasti pahorkatin v člověkem dlouhodobě využívané krajině se zachoval komplex lesů s (na střeoevropské poměry) lesními komplexy v minulosti buď extenzivně využívanými nebo intenzivně využívanými po více století, ovšem se zachovalou dřevinnou skladbou, odpovídající převážně poměrům stanovištním, v nichž dnes dochází ke spontánním procesům, charakterizovaným tvorbou složitější porostní struktury a jemnější textury. Tyto porosty jsou jádrovým územím současného NP Podyjí. Mohou být klíčem k poznání dynamiky a vývojového cyklu lesů v 1.–3. lesním vegetačním stupni, neboť vzhledem k absenci pralesovitých zbytků na těchto stanovištích nemohla být tato problematika dosud zcela objasněna.

C) Myslivost před vznikem NP

Velkostatek Vranov nad Dyjí

Nejstarší zmínka o myslivosti pochází ze soudního odhadu majetku z roku 1790. Výkaz z období 1784–1789 uvádí tab. R 3.1.ix v příloze.

Za užitkovou a škodnou zvěř bylo utrženo ve zmiňovaném období průměrně ročně 213 zlatých. Další zpráva tamtéž uvádí, že všechny revíry jsou vybaveny mysliveckými zařízeními, krmelci, slanisky a jinými.

K problematice myslivosti na polesí Braitava v období 1928–1934 se vztahuje ústní sdělení lesníka Frant. Říháčka: Jelení zvěř byla značně degenerována, jeleny stříleli hosté, nejsilnější jelen byl uloven čtyřadvacaterák, holou zvěř stříleli hajní. Srnčí zvěře bylo poměrně málo. Zajíců bylo málo, ročně byl 1 hon, kde se střílelo průměrně 60 kusů. Bažant byl velmi vzácný, jen v lesní trati Rosenheim se střílelo průměrně 6 kusů. Mezi zámekem a rakouskými hranicemi nebyl zaječí hon, pouze hon na lišky.

V roce 1944 bylo v polesí Braitava asi 50 kusů jelení zvěře v uzavřené oboře a ve všech ostatních polesích (vranovského velkostatku – pozn. aut.) asi 200 kusů zvěře srnčí. Paroží jelení i srnčí zvěře bylo jen průměrné. U jelenů šla jakost paroží poněkud zpět, poněvadž scházely rozlehlejší plochy jak tomu bylo dříve, kdy byla určitá dohoda mezi velkostatky Vranov, Podmolí, Riegersburg a Bítov (zřejmě o způsobu a době lovu jelení zvěře, tak aby se udržela silná a kvalitní populace – v záznamech však není žádný konkrétní údaj – pozn. aut.), kdy zvěř měla k dispozici značnou rozlohu. V roce 1944 byla zvěř stěsnána na nepoměrně a skoro nemožně malou plochu – stráň na levém břehu Dyje pod Vranovem (není přesně uvedena lokalizace – pozn. aut.)

Stav srnčí zvěře byl během okupace značně zdecimován, hlavně v roce 1944 a 1945, kdy bylo příliš této zvěře „vybito pro domácí potřebu“. Rovněž zajíců bylo poměrně málo, stejně jako bažantů a koroptví. V uvedené době byl stav škodné (v tehdejší pojetí termínu škodná – pozn. aut.) velmi vysoký, zejména lišek a vran a mimo to i potulujících se psů a koček. Během II. světové války byl i

nedostatek personálu, který se ani neměl čas podívat na polní honitby. Myslivost se provozovala ve vlastní režii (NOVOTNÝ 1966b, 1976b).

Velkostatek Louka u Znojma

Údaje nebyly nalezeny.

Velkostatek Hradiště u Znojma

Z literárních údajů o myslivosti je doložen záznam z r. 1837, který praví, že se vyskytovala jen nízká zvěř užitková a ze škodné (v tehdejší pojetí termínu škodná – pozn. aut.) liška a jezevec.

Jelení zvěř zde byla v období let 1840–1929 poměrně málo zastoupena a během 19. stol. se lovila jen velmi sporadicky. Poslední jelen na velkostatku byl uloven v revíru Mašovice v r. 1903 a poslední laň v r. 1905. Dobré byly stavy srnčí zvěře, která zde měla velmi výhodné životní podmínky. Tyto podmínky měly vliv na vytváření krásných trofejí u srnců. Dále zde byla zvěř zaječí, králík, koroptve. Bažanti byli v malém množství s maximem 20 kusů. Pouze ojediněle byla slovena divoká kachna, holub, sluka lesní, drozd kvíčala. Poslední křepelky byly uloveny v r. 1920 v počtu 6 kusů.

Ze vzácných druhů zvěře se zde vyskytoval i tetřev. V revíru Bezkov byly v r. 1890 uloveny 3 kusy a v revíru Mašovice v r. 1893 1 kus. Ze škodné se vyskytovaly jen běžné druhy.

Myslivost byla na velkostatku provozována ve vlastní režii lesním personálem. Zvěř byla udržována v přiměřeném stavu a nepůsobila tu v důsledku příznivých životních podmínek zvláštní škody.

Z ostatních činností lze uvést polaření, které bylo ukončeno kolem r. 1930 a dále travení v lesních kulturách, které probíhalo až do konce II. světové války (NOŽIČKA 1966a, 1976a).

Oblast Havraníky – Hnanice

Údaje nebyly nalezeny.

2.4 Historie ochrany území

Hlavním důvodem dochování vysoce cenného přírodního prostředí tkví v členitosti a nedostupnosti hlubokého říčního údolí. Dalším důležitým faktorem zejména v posledních sto letech je i poloha území na hranici střídavě státní a zemské, která byla navíc v letech 1951–1990 obklopena nepřístupným hraničním pásmem.

Myšlenky, související s moderním pojetím ochrany přírody nalezneme v romantickém konceptu lesoparku kolem zámku a města Vranova nad Dyjí v poslední třetině 18. stol. V této částečně realizované vizi došlo na ochranu jednotlivých starých stromů i celých porostů, jež byly součástí přírodně krajinářské kompozice. K ochraně starých porostů rovněž přispělo zakládání obor, např. kančí obory nad Čížovem v polovině 18. století.

Zlepšení životní úrovně ve 2. pol. 19. století přineslo změnu životního stylu. Vznikající vlastivědné a okrašlovací spolky podnítily zájem o okolní přírodní zajímavosti. Rozvoj vzdělání a nárůst podílu volného času některých vrstev společnosti vedl ke zvýšení aktivity přírodovědců, kteří dokumentovali přírodní hodnoty regionu. Předmětem jejich zájmu bylo např. podzemí Ledových slují u Vranova, či květena regionu. Podrobněji viz ŠKORPÍK (2007). Z období první republiky (30. léta 20. stol.), kdy se území ocitlo na hranici nově vzniklého státu a tedy i na okraji zájmu, pochází pokus o vyhlášení územní ochrany v lokalitě „Ptygmatické vrásy“ u Vranova nad Dyjí. Motivem ochrany byly především výjimečné ukázky vrásové struktury hornin.

Myšlenka územní ochrany středního Podyjí vznikla v sedmdesátých letech mezi pracovníky Jihomoravského muzea ve Znojmě a státní ochrany přírody v Brně. Od roku 1972 byla rozvíjena idea soustavy maloplošných chráněných území v nejzachovalejších částech údolí. S rostoucím poznáním hodnot území byl přijat koncept vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Podyjí, a již v roce 1973 byla dokončena příprava podkladů. Přes složitá jednání a průtahy jež byly způsobeny zájmy na exploataci území, byl dne 11. 12. 1978 vydán „Výnos Ministerstva kultury ČSR č.j. 22 927/78 o zřízení Chráněné krajinné oblasti Podyjí“. Nerealizované myšlenky využití území zahrnovaly např. výstavbu kasáren pohraniční stráže na Havranickém vřesovišti, kde měl být realizován i mamutí sklad dřeva. Podávalo se zamezit i výstavbě sídliště na vřesovišti na Kraví hoře. CHKO byla vyhlášena s podmínkou, že státní ochrana přírody nebude bránit výstavbě přehrady u Býčí skály, která by znamenala částečný zánik přírody údolí Dyje. CHKO Podyjí zahrnovala dnešní území národního parku a jeho ochranného pásma a pozemky v intenzivní zemědělské krajině jižně od Znojma. Byla vyhlášena na ploše 103,4 km² a existovala až do vzniku Národního Parku Podyjí v roce 1991.

Významnou úlohu v záchraně hodnot na české straně údolí Dyje je třeba jednoznačně přičíst rakouské občanské iniciativě: „Bürgerinitiative zur Erhaltung des Thayatales“. Toto sdružení v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století svou činností promluvalo do československo – rakouské zahraniční politiky a de facto zabránilo výstavbě přehrady u Býčí skály.

Správa CHKO Podyjí započala v roce 1983 s přípravou „Oborového dokumentu CHKO Podyjí (dokončen v r. 1985), který byl analýzou základních poznatků o území v oblasti přírodních, krajinných a památkových hodnot, stavu využití území a antropických vlivů na přírodu a krajinu. Přípravné práce přinesly mnoho nových poznatků z oblasti přírodních a společenských věd. Netušené bohatství přírodních hodnot bylo impulsem k prvním úvahám o vyhlášení středního Podyjí národním parkem.

Při analýze dochovaných přírodních hodnot území pracovníky Správy CHKO Podyjí a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody Praha ve vztahu ke kritériím IUCN pro národní parky bylo prokázáno, že území má potenciál k jejich naplnění. Z tohoto důvodu bylo Podyjí zařazeno na jaře v roce 1989 do přípravného dokumentu Ministerstva kultury ČR, kterým započal proces vyhlášení národních parků v České republice. Po listopadové změně v roce 1989 byla příprava završena „Nařízením Vlády České republiky č. 164/1992 sb., ze dne 20. 3. 1991 o zřízení Národního parku Podyjí a jeho ochranného pásma“. V roce 1993 byl NP Podyjí zařazen do kategorie II v seznamu celosvětově registrovaných chráněných území, čímž byla potvrzena jeho příslušnost k mezinárodně uznávaným národním parkům. Prestižní diplom Rady Evropy byl Národnímu Parku Podyjí udělen v roce 2000. Správa NP se aktivně účastní práce v iniciativě evropských velkoplošných chráněných území Europark. Významným počinem, který zlepšil možnosti ochrany přírody v údolí Dyje, bylo vyhlášení Národního parku Thayatal v rakouské části Podyjí v roce 2000. Území NP je rovněž zahrnuto do Soustavy evropských chráněných území Natura 2000. V roce 2004 zde byla zřízena v rámci této soustavy „Ptačí oblast Podyjí“ především k ochraně populací pěníce vlašské a strakapouda jižního. K ochraně evropsky významných stanovišť a evropsky významných druhů je navrženo Radě Evropy šest evropsky významných lokalit (EVL) v NP Podyjí a jeho ochranném pásmu.

3 Zhodnocení dosavadní péče a naplňování cílů území

3.1 Lesní ekosystémy

Se vznikem Správy NP Podyjí (1.7.1991) byly lesy na území NP Podyjí organizačně zařazeny pod jednu lesní správu – Čížov. Ta byla do poloviny roku 1992 součástí podniku Jihomoravské státní lesy – Lesní závod Znojmo. Poté, v rámci transformace státních lesů, byla Lesní správa Čížov přičleněna jako detašované pracoviště Lesního závodu Židlochovice státního podniku Lesy České republiky. K 1.1.1994 proběhla delimitace pracovníků i hmotného a nehmotného majetku státního podniku Lesy

České republiky nacházejícího se na území NP. Lesní správa Čížov byla organizačně přiřčena ke Správě NP Podyjí.

V roce 2001 po novelizaci zákona 172/1991 Sb. o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí začala Správa NP Podyjí vydávat dotčené lesní majetky příslušným obcím. Podrobné informace o vydávaném majetku jsou uvedeny v kap. 1.4 Výměra a vlastnické poměry.

Souběžně Správa NP Podyjí prováděla výkupy restituovaných majetků – viz kap. 4.4 Realizované výkupy a nájmy pozemků.

PÉČE O LESY OD VYHLÁŠENÍ NP

S vyhlášením národního parku a zejména přijetím zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. došlo k zásadnímu kvalitativnímu obratu v péči o lesy. Již v roce 1990, kdy se vyhlášení NP Podyjí připravovalo, zadalo Ministerstvo životního prostředí ČR zpracování nového lesního hospodářského plánu pro nově vytvořený lesní hospodářský celek Podyjí, který byl vymezen národním parkem a jeho ochranným pásmem. I přes pochopitelnou snahu o změnu dosavadních postupů hospodaření, nemohl být LHP pro období 1992–2001 koncepčním dokumentem, protože v době kdy probíhaly terénní práce taxátorů, teprve vznikala správa NP (od 1. 7. 1991), neplatil ještě zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a tudíž ještě neexistoval žádný plán péče ani jiný dokument, který by jasně definoval priority a zásady péče o les v NP. Přesto díky osobnímu nasazení zainteresovaných osob z tehdejší správy CHKO i Lesprojektu došlo k zásadním změnám v oblasti obnovních postupů, cílové dřevinné skladby atd.

Období před delimitací lesů pod Správu NP Podyjí (1. 7. 1991–31. 12. 1993) bylo charakteristické zejména hledáním nového modelu péče o les s ohledem na poslání národního parku. Zásadním způsobem musely být změněny zejména obnovní postupy, které se do té doby omezovaly pouze na holosečné prvky větších rozměrů s následnou obnovou borovice, smrku a modřínu. S touto změnou souvisely zásadní problémy počátečního období činnosti správy NP – nedostatek sadebního materiálu místního původu a metodické nejasnosti způsobené teprve se tvořící koncepcí managementu NP. Obecná koncepce byla zakomponována do Plánu péče o národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo, který byl schválen MŽP č.j. OOP/2849/94 dne 1. 7. 1994.

Zásadní změnu v uplatnění dřevin při umělé obnově lesních porostů v posledních pěti letech před a prvních pěti letech po vzniku NP dokumentují grafy č. R 3.1.i a R 3.1.ii v obrazové příloze.

S delimitací Lesní správy Čížov do organizační struktury NP (1. 1. 1994) došlo ke zjednodušení řízení a vyjasnění kompetencí v managementu lesů NP. Současně byl nový model okamžitě vyzkoušen v zátěžové situaci, protože právě v roce 1994 se projevil vliv dlouhodobých srážkových deficitů z období 1988–1993. Snížení vitality lesních porostů bylo zaznamenáno zejména u borovice lesní v porostech na zvlněné plošině nad kaňonem řeky Dyje v oblasti Mašovic, Konic a Hnanic, částečně i ve vyšších polohách NP. Jednalo se o porosty, které byly na přelomu 19. a 20. století a v prvních dvou desetiletích 20. stol. velkoplošně přeměňovány ze starých habro–dubových pařezin na borové monokultury. Zmíněné borové porosty, primárně oslabené suchem, byly sekundárně napadeny lýkožroutem vrcholkovým (*Ips acuminatus*). Vzhledem k jejich plošnému rozsahu se lýkožrout vrcholkový namnožil do kalamitních stavů. Menší množství poznatků o bionomii tohoto druhu podkorního hmyzu a především dosavadní neexistence komplexního systému ochrany lesa proti lýkožroutu vrcholkovému vyvolaly potřebu silnějších zásahů jako prevenci proti jeho absolutní gradaci. V období 1994–1996 tak nahodilá a kalamitní těžby dosahovaly téměř 100% z celkového objemu těžeb dříví (tab. R 3.1.v v příloze).

Většina napadených a těžených porostů však měla vytvořenu druhou, případně i třetí etáž (což nebylo z výše uvedených důvodů v lesním hospodářském plánu (LHP) již při jeho tvorbě zohledněno), tvořenou výmladkovými habry a duby smíšenými s generativně vzniklými nárosty dubu, lípy, habru,

příp. dalších stanovištně odpovídajících dřevin. Bylo to umožněno nižším zakmeněním hlavní borové etáže (trvale nepříznivé stanovištní podmínky a nevhodná provenience osiva). Tuto situaci Správa NP využila ve prospěch budoucích porostů a spodní listnaté etáže byly maximálně zašetržovány, takže ani při kalamitních těžbách nedošlo ke vzniku velkých holin (zde se velmi pozitivně projevila možnost přímého řízení lesnického provozu a součinnost s ostatními odbornými pracovníky správy NP). Těžby úmyslné (z nich v převážné většině těžby obnovní) proto musely být odsunuty na pozdější roky decennia.

Navíc 18. 12. 1995 došlo k rozvrácení plošně kompaktních porostů borovice lesní ve věku 20–30 let zejména v oblasti Braitavy, Lesné a Čížova. Tento rozvrat byl způsoben silným přívalem mokrého, tajícího sněhu, který napadl do již zasněžených porostů. Tyto nevydržely silný tlak a rozlámaly se v nahodilých skupinách (velikostí i distribucí ploch velmi nahodilý rozvrat). V následujících pěti letech došlo postupně k rekonstrukci těchto ploch, přičemž okraje nebyly zarovnávány do pravidelných geometrických tvarů a pro obnovu bylo využito výhradně stanovištně odpovídajících dřevin. Tato nahodilá událost předčila svým rozsahem i nejmělejší plány na rekonstrukce nepůvodních borových tyčkovin a tyčovin a jasně ukázal na velmi nízkou porostní stabilitu přeštíhlených borových monokultur. Z toho důvodu se výrazně zvýšila i celková plocha obnovy (tab. R 3.1.vi).

Po srážkově příznivých letech 1996 a 1997 a po silných semenných letech (1995 – buk, 1996, 1997 – dub, 2001 – buk), došlo na rozsáhlých plochách zejména starších, věkově nerozčleněných porostů s dominancí borovice lesní v hlavní úrovni k silnému přirozenému zmlazení cílových dřevin (zejména dub, dále lípa, javor atd.). Stejná situace nastala též ve starých předržených pařezinách (habrodubových), kde fyzický věk jedinců (kořenových systémů) dosahuje řádově stovky let. Proto po překonání kalamitní situace začala Správa NP realizovat systém postupného rozpracování a obnov starších velkoplošných kompaktních porostů aby využila jednak při kalamitě vzniklé obnovní plochy s nárůstem cílových dřevin a také novou generaci zmlazení cílových dřevin z posledních semenných roků. Tento systém rozpracování porostů byl plně v souladu s Plánem péče o Národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo z roku 1994, kde jedním z prioritních úkolů bylo věkově, prostorově a druhově diferencovat původně hospodářské porosty a přiblížit jejich stav modelovým, přírodě blízkým porostům.

V roce 1996 byla zpracována podrobná Strategie péče o les v NP Podyjí, která rozpracovává základní rozhodnutí do podrobnosti porostní skupiny. Tím byl dán přesný rámec péče o lesy pro další období. V LHP pro období 2003–2012 byla tato strategie začleněna již v rámcových směrnících péče o les.

Období po odeznění kůrovcové a sněhové kalamity je charakterizováno těžební vyrovnaností a systematickou péčí v lesních porostech, které dosud nedosáhly cílových parametrů (přírodě blízká dřevinná skladba, prostorová a věková rozrůzněnost), viz tab. R 3.1.v. V prořezávkách původně borových či modřínových monokultur se prioritně uvolňují vtroušené listnaté dřeviny bez ohledu na jejich potenciální hospodářské využití, prioritou je změna druhové skladby při zachování stability lesních porostů. V probírkových porostech se zlepšenou dřevinnou skladbou probíhají strukturální zásahy, směřující porosty k větší prostorové diferenciaci (tab. R 3.1.vii). Výrazný nárůst výše probírek ve druhé polovině 90. let byl ovlivněn potřebou opakovaných zásahů ve výchovně zanedbaných porostech z minulých období (způsobeno také již komentovanou gradací *Ips acuminatus*). Při obnovních těžbách je zašetržována hlavní úroveň i podúroveň cílových listnatých dřevin, jsou voleny menší prvky a vnášeny chybějící dřeviny. Zvláštní pozornost je věnována zvyšování zastoupení buku, který zejména v SZ polovině NP citelně chybí. Ve vyšších a inverzních polohách NP je v obnově uplatňována též jedle bělokorá.

Vzhledem k silné migraci zvěře z okolí směrem do NP (dostatek přirozené potravy a klid) dochází stále k silnému poškození mladých výsadeb zejména zimním a letním okusem. I přes velmi intenzivní odlov zvěře musejí být prováděna poměrně nákladná opatření v ochraně lesa (tab. R 3.1.viii). Zvýšení plochy chráněné proti okusu zvěří jak formou postřiků či nátěrů repelenty tak stavbou oplocenek je

dáno rozsáhlou a velmi členitou soustavou malých obnovních prvků vytvořených v lesních porostech s cílem přiblížení lesních porostů přirozenému stavu.

Obnova porostů je prováděna výhradně stanovištně odpovídajícími dřevinami dle modelů potenciální přirozené vegetace pro jednotlivé soubory lesních typů. Od roku 1999 provozuje Správa NP systém semenišť na pěstování vzácnějších druhů dřevin v jejich přirozeném prostředí (jedle bělokora, jeřáb břek, muk, jilm vaz apod.). Souběžně byly postupně založeny tři lesní školky – 1999 Lesná, 2000 Podmolí, 2001 Braitava – jejichž cílem je produkovat většinu potřebného sadebního materiálu pro obnovu porostů výhradně z vlastní produkce a z ověřených zdrojů na území NP.

KONCEPCE TVORBY LHP

Koncepční stabilizace péče o les a využití kůrovcové a sněhové kalamity k rychlejšímu dosažení cílového stavu lesních porostů urychlily jejich druhovou a strukturní diferenciaci. Ke konci platnosti LHP (1992–2001) bylo evidentní, že hospodářská úprava lesa (HÚL) v modelu věkových tříd nemůže plnohodnotně uchopit otázku plánování ve strukturně diferencovaných porostech. Proto po ověření v pilotních projektech bylo přistoupeno k tvorbě LHP (prvního v poválečné české lesnické historii) na podkladě provozní inventarizace – tedy kontrolní metodou. Platnost původního LHP byla o rok prodloužena (1992–2002) a nový LHP byl schválen na období 2003–2012. S využitím kontrolní metody byl zaveden jako hlavní jednotka pro dlouhodobé plánování "typ vývoje lesa" (TVL). Pro krátkodobé plánování v rámci platnosti LHP byla vytvořena jednotka "typ porostu" (TP).

Typ vývoje lesa (TVL) je soubor stanovišť s podobnou potenciální přirozenou vegetací a s velmi podobným vývojovým cyklem lesa závěrečného typu. Je základní jednotkou pro zjišťování stavu lesa, plánování a typizaci aktivních zásahů v lesích. Typy vývoje lesa jsou konstruovány sdružením souborů lesních typů a vyjadřují tedy teoretický potenciál sdružených typů stanovišť ať už z hlediska typu dynamiky nebo produkce biomasy (příloha N 2.2.i). Jsou tedy jednotkou víceméně stálou.

Typ porostu (TP) je typizační jednotka lesních porostů charakterizovaná znaky vztahujícími se k jejich aktuální dřevinné skladbě, prostorovému rozmístění porostních složek (struktura a textura), zdravotnímu stavu a stupni přirozenosti, které se odrážejí ve způsobu péče o ně. TP je základním nástrojem pro plánování konkrétních opatření v lesích NP a je jednotkou dočasnou. Cílem péče o lesy je dosáhnout na celém území NP v proklamovaných lhůtách (kap. 1.1.1. a 1.1.2.) plošné pokrytí TP1 a ve specifických případech TP2 (výmladkové lesy).

Inventarizace provedená v rámci tvorby nového LHP přinesla zpřesněné výsledky zejména ve změnách dřevinné skladby, kde se jednoznačně projevil vliv aktivního managementu správy NP (tab. R 3.1.iii). Podobně je možné interpretovat změny v typech porostů (aktuálním stavu porostů), které jednoznačně dokazují rychlý posun lesních porostů směrem k cílovému stavu jako výsledek aktivně prováděného obnovního managementu (tab. R 3.1.iv)

V zájmu opatření prováděných ve prospěch ochrany a podpory druhové rozmanitosti byly v rámci obnovy LHP přijaty následující výjimky a opatření odchylná od zákona o lesích č. 289/1995 Sb. v platném znění:

Mýtní úmyslné těžby v porostech do 80ti let

Důvodem pro mýtní úmyslné těžby v porostech do 80ti let jsou přeměny nevhodných druhových skladeb porostů. Seznam těchto porostů je uveden v tabulce N 2.2.iv v příloze.

Mýtní úmyslné těžby v porostech do 80ti let – společenstva xerotermofytů

Uvolňování společenstev xerotermofytů (viz příloha N 2.2.v) výřezem náletových dřevin není považováno za těžbu mýtní úmyslnou v porostech mladších 80 let.

Lhůty zajištění kultur

Pro všechny typy vývoje lesa v subkategorii 31c a 32f je navrženo prodloužení doby od vzniku holiny do zajištění kultur diferencovaně dle typů vývoje lesa z důvodu zalesňování výhradně listnatými dřevinami a jedlí, odpovídajícími skladbě potenciální přirozené vegetace, jež pomalu odrůstají buřeni a jsou vysazovány často na exponovaných či extrémních stanovištích. Návrh prodloužení doby od vzniku holiny do zajištění kultur je uveden v následující tabulce.

Prodloužení lhůty pro zajištění kultur dle typů vývoje lesa.

Typ vývoje lesa	Prodloužení (let)
013 – reliktní bory	+5
015 – smíšené lesy extrémních stanovišť s převahou dubu	+5
016 – habro-lipové javořiny	+5
20 – kamenité a vysychavé habrové doubravy s bukem	+5
22 – kyselé habrové doubravy s bukem	+5
24 – bohaté bukové doubravy s habrem	+3
28 – podmáčené olšiny a lužní společenstva	+3
40 – lipo–dubové bučiny s habrem	+2
44 – bohaté dubové bučiny s habrem	+2
46 – humusem obohacené a oglejené dubové bučiny	+2

Lhůty pro zalesnění

Při provádění myšlné těžby formou clonné seče se při očekávání přirozené obnovy prodlužuje lhůta pro zalesnění o dva roky nad lhůtu stanovenou zákonem.

Holiny vzniklé v porostech ponechaných samovolnému vývoji

V porostech náležejících k cílovým typům porostu (TP 1), které se nacházejí v cílové zóně I, neplatí povinnost zalesnění holin o velikosti nad 0,04 ha. Tyto porosty jsou již ponechány samovolnému vývoji a nepočítá se zde s žádnými lesnickými zásahy ani v případě vzniku holin v důsledku rozpadu částí těchto porostů.

Prostor pro sekundární sukcesí

Pro podporu uplatnění kompletní sukcesní série, včetně zastoupení vývojových stádií přípravného lesa, je možno ponechat část obnovované plochy (nejen v případě umělé, ale i přirozené obnovy cílových dřevin) jako prostor pro zastoupení tzv. pionýrských dřevin (BR, OS, VR, atd.). Tento podíl nesmí přesáhnout 20% obnovované plochy, nejvýše však může dosahovat 0,1 ha z obnovované plochy.

Nezalesňování ředin nad vybranými společenstvy xerothermofytů

Nebudou zalesňovány řediny (porosty se zakmeněním nižším než 7) s výskytem společenstev xerothermních rostlin, které jsou zde předmětem ochrany (viz příloha N 2.2.vi).

Ponechání, respektive vytvoření a udržení sníženého zakmenění nad vybranými společenstvy xerothermofytů

Bude ponecháno, resp. vytvořeno a udržováno snížené zakmenění nad vybranými společenstvy xerothermních rostlin. Seznam dotčených porostních skupin je totožný jako seznam pro předchozí opatření (viz příloha N 2.2.vi).

Rozšíření seznamu melioračních a zpevňujících dřevin

Nad rámec vyhlášky č. 83/1996 Sb. se považují za meliorační a zpevňující dřeviny následující druhy:

Vědecký název	Český název
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	třešeň ptačí
<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller	mahalebka obecná
<i>Malus sylvestris</i> Mill.	jabloň lesní
<i>Padus avium</i> Mill.	střemcha hroznovitá

<i>Pyrus communis</i> L. emend. Gearten.	hrušeň obecná
<i>Pyrus pyraister</i> (L.) Burgsd.	hrušeň polnička
<i>Quercus cerris</i> L.	dub cer
<i>Quercus dalechampii</i> Tenore	dub žlutavý
<i>Quercus frainetto</i> Tenore	dub uherský
<i>Quercus polycarpa</i> Schur	dub mnohoplodý
<i>Quercus pubescens</i> Willd.	dub pýřitý
<i>Quercus virgiliana</i> (Tenore) Tenore	dub jadranský
<i>Rhamnus catharticus</i> L.	řeřetlák počistivý
<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz	jeřáb muk
<i>Sorbus aucuparia</i> L. emend. Hedl.	jeřáb ptačí
<i>Sorbus austriaca</i> (G. Beck) Hedl.	jeřáb rakouský
<i>Sorbus carpatica</i> Borb in C.K. Schneid.	jeřáb karpatský
<i>Sorbus danubialis</i> (Jávorka) Kárpáti	jeřáb dunajský
<i>Sorbus domestica</i> L.	oskeruše domácí
<i>Sorbus graeca</i> (Spach) Kotschy in Unger et Kotschy	jeřáb řecký
<i>Sorbus hardeggensis</i> Kovanda	jeřáb hardeggský
<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	jeřáb břek
<i>Taxus baccata</i> L.	tis obecný

Pro území cílově ponechané samovolnému vývoji (ÚCS) je dlouhodobým strategickým cílem umožnění samovolných vývojových procesů lesních společenstev (§ 2 a § 4 Nařízení vlády č. 164/1991 Sb.). Stav lesních společenstev by měl umožnit jejich další samovolný vývoj po trajektorii vývojových modelů přírodního lesa na srovnatelných stanovištích. V některých případech bude docházet (zejména v arondovaných enklávách s nižším stupněm přirozenosti) k rychlým rozpadům společenstev a nastartování sekundární sukcesní serie počínajíc typem lesa přípravného. Na stanovištích zejména 1. a 2. lesního vegetačního stupně (LVS) nelze spolehlivě určit složení potenciální přirozené vegetace (dnes dominuje dub a habr), ani exaktně popsat její dynamiku – v řádu minulých století byly tyto lesy intenzivně ovlivněny člověkem (aktivní těžba a změna dřevinné skladby) a v řádu minulých tisíciletí extenzivně (sběr dřeva). Pro odvození modelu vývojové dynamiky se ve stanovištně srovnatelných podmínkách temperátních lesů Evropy nedochovaly žádné zbytky přirozených lesů nižších poloh. Komplex lesů v NP Podyjí je jediným souvislým územím v řádu stovek (pro sušší a extrémní typy lesů v 1. LVS), resp. tisíců hektarů, kde je, resp. v nedaleké budoucnosti bude, les ponechán samovolnému vývoji.

Pro území s trvalou péčí (ÚTP) je dlouhodobým strategickým cílem ochrana a podpora druhové rozmanitosti, postupné aktivní přiblížení ekosystémů přirozeným společenstvům a přiměřené lesnické využití v rámci lokálních potřeb (§ 2 a § 4 Nařízení vlády č. 164/1991 Sb.). Prioritou aktivní péče o lesy v ÚTP je zachování vysoce cenných, člověkem ovlivněných biotopů a celé řady unikátních druhů organismů, které pro svou existenci vyžadují aktivní zásahy např. v podobě obhospodařování respektujícího historické a dnes minimálně využívané lesnické postupy. ÚTP plní souběžně funkci pufračního pásma mezi ÚCS a okolní kulturní agrární krajinou. ÚTP je vymezeno na základě terénních průzkumů lesů minimálně na takové ploše, která zaručuje naplnění základního cíle existence území s trvalou péčí. Nepůvodní a kulturní lesy jsou postupně přeměňovány na lesy přírodě blízké s využitím principů přírodě blízkého hospodaření (zejména metoda cílových stromů) a s uplatněním dřívějších hospodářských postupů (les nízký a střední), které umožní zachování populací druhů vázaných na tzv. „světlé lesy“. Do ÚTP jsou zařazeny i některé lokality uzavřené v ÚCS. Jde o vybrané, jednoznačně územně vymezené lokality, ve kterých je trvalý management nutný pro záchranu unikátních biotopů a druhů organismů (např. Hardeggská stráň, Sloní hřbet atd.).

Typy vývoje lesa a typy porostů

Pro základní rozlišení cílů péče o les, aktuálního stavu lesa a pro plánování jednotlivých opatření jsou vytvořeny základní plánovací jednotky – typ vývoje lesa a typ porostu (vysvětlení pojmů viz výše, podkapitola KONCEPCE TVORBY LHP).

Typ porostu 1 – cílový – TP1 (dle Vyhlášky č. 60/2008 Sb. lesy ve stupni přirozenosti původní, přírodní a přírodě blízký). Jedná se o porosty s víceméně přírodě blízkou dřevinnou skladbou, alespoň částečně věkově a prostorově diferencované, často přirozená společenstva odpovídající danému stanovišti. Většina porostů byla v minulosti ovlivněna člověkem a jejich stav mohl být i docílen činnostmi člověka (např. výmladkové lesy).

V rámci arondací souvislých celků se do TP1 mohou účelově zařazovat i) porostní skupiny se zastoupením BO, SM, MD do 20%, přičemž plocha souvislého porostu těchto dřevin nepřesahuje 0,10 ha a ii) stabilizované porosty (od 2 m výšky u TVL 013, 015, 016, 20, 22 a od 4 m výšky u TVL 24, 28, 40, 44, 46) uměle vnesených nebo uměle podpořených cílových dřevin bez prostorové diferenciace.

V ÚCS jsou tyto porosty ponechány samovolnému vývoji, v ÚTP se postupuje podle rámcových směrnic péče o les

Typ porostu 2 – přechodný – TP2 (dle Vyhlášky č. 60/2008 Sb. zpravidla lesy ve stupni přirozenosti kulturní). Převážně smíšené porosty listnáčů a jehličnanů s částečně stanovištně odpovídající dřevinnou skladbou, příměs jehličnanů (vyjma jedli bělokorou) do 50% zastoupení. Porosty nejsou na větší části plochy prostorově diferencované. Do TP2 jsou zařazovány i kultury a nárosty cílových dřevin či jejich směsí vzniklé obnovními zásahy (do 2 m výšky u TVL 013, 015, 016, 20, 22 a do 4 m výšky u TVL 24, 28, 40, 44, 46) a přestárlé pařeziny, kde není cílem udržet nebo vytvořit tvar lesa středního nebo nízkého. V rámci zařazení porostu do TP2 (po jejich přesunu z TP3 nebo TP4) je možné provést maximálně dva zásahy a poté jsou porosty přefazeny do TP1 – od tohoto ustanovení se odvíjí intenzita zásahů.

Do TP 2 se účelově trvale zařazují porosty lesa nízkého, kde bude nadále tento tvar udržován systematickými zásahy.

Typ porostu 3 – jehličnatý – TP3 (dle Vyhlášky č. 60/2008 Sb. lesy ve stupni přirozenosti nepůvodní). Porosty s nevyhovující dřevinnou skladbou, ve které převažují jehličnany (vyjma jedle bělokoré) – tzn. jejich zastoupení je nad 50%. Prostorová i věková diferenciace je malá, zpravidla ji vytváří roztroušená podúroveň listnáčů výmladkového původu.

Typ porostu 4 – akátový – TP4 (dle Vyhlášky č. 60/2008 Sb. lesy ve stupni přirozenosti nepůvodní). Porosty, jejichž dřevinná skladba je výrazně ovlivněna účastí nepůvodního akátu, případně jiného nepůvodního invazního druhu (dub červený, pajasan žláznatý apod.), který tvoří souvislé skupiny a je vyloučena jeho likvidace jednotlivým výběrem. Zastoupení těchto dřevin je vyšší než 25%. Vyšší zastoupení nepůvodních invazních dřevin podmiňuje dlouhodobou přeměnu těchto porostů. Prostorově i věkově převážně uniformní nebo málo diferencované porosty.

Přefazení porostů mezi jednotlivými TP se provádí jedenkrát ročně vždy k 1. 1. nového kalendářního roku podle výsledků provedených zásahů.

MYSLIVOST PO VYHLÁŠENÍ NP

V roce 1993 bylo v souladu se zák. č. 23/1962 Sb. o myslivosti ve znění pozdějších předpisů provedeno nové uznávání honiteb. Na většině území NP Podyjí (cca 90% – vyjma okrajových částí, přecházejících do okolní zemědělské krajiny) byla uznána jedna souvislá honitba „Podyjí – Čížov“ o výměře 5 789,7 ha. Vlastníkem honitby se staly Lesy České republiky s.p. K 1. 1. 1994 v souvislosti

s delimitací práva hospodaření k lesům, lesnímu půdnímu fondu a jinému lesnímu majetku ve státním vlastnictví na Správu NP Podyjí přešel výkon práva myslivosti do přímého řízení i výkonu pracovníků správy NP.

Primárním úkolem od roku 1994 bylo snížení stavů spárkaté zvěře, která zejména v území za bývalými ženičně technickými zátarasy byla značně přemnožená a blokovala okusem odrůstání jakéhokoliv přirozeného zmlazení nebo umělých výsadeb, pokud nebyly intenzivně chráněny. Zároveň docházelo k silné nitrifikaci citlivých stanovišť xerothermní vegetace na skalách a v jejich nejbližším okolí, kde se nacházela oblíbená stávaníště mufloní zvěře.

V souladu s cíli péče o zvěř, stanovenými plánem péče z roku 1994 byl zahájen intenzivní odlov mufloní zvěře s cílem likvidace populace. Dále došlo k redukci populace srnčí, jelení a černé zvěře. Rozsah a intenzita odlovu jsou patrné z tab. R 3.1.x v příloze. Snížený odlov v posledních letech signalizuje i snížené stavy spárkaté zvěře.

Další vývoj, informace a související vazby v oblasti myslivosti jsou uvedeny v kap. 3.4.4 Prováděná péče o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů – podkapitola Péče o zvěř.

3.1.1 Lesy původní (pralesy)

V rámci hodnocení přirozenosti lesních porostů (v předchozím plánu péče se toto hodnocení neprovádělo) nebyly na území NP Podyjí vylišeny lesy původní. Lesy původní jsou charakterizovány jako člověkem téměř neovlivněné lesní ekosystémy, kde dřevinná skladba i prostorová struktura odpovídají stanovištním poměrům, tzn. potenciální přirozené vegetaci, popř. lesní porosty, které byly v minulosti ovlivněny člověkem, ovšem zásah neměl vliv na vybočení z přirozené vývojové trajektorie a stopy takového zásahu již dávno nejsou patrné – např. toulavá těžba jednotlivých stromů před více než 100 lety, odvoz odumřelých stromů z okrajů porostu před více než 50 lety apod. (Příloha č. 2 k vyhlášce č. 60/2008 Sb.)

3.1.2 Lesy přírodní

V rámci hodnocení přirozenosti lesních porostů (v předchozím plánu péče se toto hodnocení neprovádělo) bylo v NP Podyjí vylišeno 336,17 ha lesů přírodních. Jedná se celkem o 10 lokalit:

Název lokality	Výměra
Ledové sluje	53,27
Liščí skála	22,91
Pod Rybími loukami	15,25
Lipina	20,38
Pod Vyhlídkou	6,67
Zlámaná skála	43,38
Raškovy kotle	26,49
Nad Dyjí	16,84
Braitava	93,51
Menšíčky	37,47
Celkem	336,17

V ochranném pásmu NP Podyjí nebyly v rámci prováděného hodnocení přirozenosti lesních ekosystémů vylišeny žádné lesy přírodní.

Do tohoto stupně přirozenosti byly zařazeny lesy vzniklé přírodními procesy, avšak člověkem v minulosti ovlivňované (např. toulavou těžbou, pastvou nebo hospodařením formou výmladkového lesa). Jedná se o porosty s víceméně přírodě blízkou dřevinnou skladbou, alespoň částečně věkově a prostorově diferencované, často přirozená společenstva odpovídající danému stanovišti s pomístními odchylkami, např. území pod dlouhodobým vlivem vyšších stavů zvěře. (Příloha č. 2 k vyhlášce č. 60/2008 Sb.) V současné době jsou tyto porosty ponechány samovolnému vývoji.

Historický vývoj těchto lesů a jejich ovlivnění člověkem v minulosti je podrobně uvedeno v kap. 3.1.

Porosty byly v souladu s cíli předchozího plánu péče ponechány samovolnému vývoji.

3.1.3 Lesy přírodě blízké

V rámci hodnocení přirozenosti lesních porostů (v předchozím plánu péče se toto hodnocení neprovádělo) bylo v NP Podyjí vylišeno 1561,53 ha lesů přírodě blízkých. Jedná se celkem o 39 lokalit:

Název lokality	Výměra
Štrůdla – Malý Fišegrán	95,33
Králův stolec	51,95
U Daníže	42,51
Staré buky	6,38
Svahy nad Rybími loukami	21,45
Kozí stezky	27,15
Za farským	28,40
Nad Raškovými kotly	14,91
Za planetou	48,86
Nad Kočičím údolím	28,90
Hamerský potok	39,93
Hřebenová – Terasová	77,46
Pod transformátorem	8,32
Mufloní kopec	25,38
Gáliš	28,94
Čerchov	50,20
Nad Hájským potokem	23,70
Sealsfieldovy doubravy	237,81
Za Benátkami	12,36
Pod Větrníkem	6,11
Nad Širokým polem	27,21
Klaperův potok – střed	34,70
Vraní skála	63,46
Barák	79,83
Nad Býčí skálou	57,36
Žleb za Hnanicemi	5,51
Feliciino údolí	28,75
Niva Klaperova potoka	9,00
Okolo Hardeggské silnice	32,08
Sloní hřbet	45,05
Ostroh	82,82

U Liščí skály	9,90
Klinka	25,62
Nad Devíti mlýny	48,61
Býčí hora	33,03
Nad Ledovými slujemi	32,66
Hardeggská stráň	27,14
Rambach	12,64
U novohrádecké cesty	30,11
Celkem	1561,53

V ochranném pásmu NP Podyjí bylo v rámci prováděného hodnocení přirozenosti lesních porostů 20,98 ha lesů přírodě blízkých. Jedná se celkem o 2 lokality:

Název lokality	Výměra
Onšovský potok	11,31
Pod serpentunami	9,67
Celkem	20,98

Do tohoto stupně přirozenosti byly zařazeny lesy, jejichž dřevinná skladba odpovídá převážně poměrům stanovištním, avšak prostorová struktura není zcela vyvinutá. Tyto porosty vznikaly pod vlivem člověka a jejich stav byl mnohdy docílen i jeho vědomou činností. Dlouhodobě docházelo k usměrňování jejich vývoje a stopy tohoto usměrňování jsou dosud patrné (odvoz odumřelého dříví, těžba dříví, výchovné zásahy apod.). (Příloha č. 2 k vyhlášce č. 60/2008 Sb.) V současnosti jsou tyto porosty ponechány samovolnému vývoji.

Historický vývoj těchto lesů a zhodnocení provedených zásahů v minulosti je podrobně uvedeno v kap. 3.1.

Po provedení zásahů zaměřených na úpravu druhové a prostorové skladby byly tyto porosty ponechány samovolnému vývoji.

3.1.4 Lesy kulturní

V rámci prováděného hodnocení přirozenosti lesních porostů (v předchozím plánu péče se toto hodnocení neprovádělo) bylo v NP Podyjí vylišeno 2203,30 ha lesů kulturních. V ochranném pásmu NP Podyjí bylo vylišeno 46,94 ha lesů kulturních.

Do této kategorie byly zařazeny lesy, jejichž dřevinná skladba odpovídá převážně poměrům stanovištním, avšak jsou zde stále zastoupeny stanovištně nepůvodní dřeviny. Prostorová struktura těchto porostů je spíše jednodušší. Porosty vznikaly pod vlivem člověka a jejich stav byl docílen jeho vědomou činností. Jedná se převážně o smíšené porosty listnatých a jehličnatých dřevin, přičemž podíl jehličnanů je do 50% (Příloha č. 2 k vyhlášce č. 60/2008 Sb.) V těchto porostech jsou prováděna managementová opatření zaměřená na úpravu druhové skladby, tvorbu a zjemnění porostní struktury a textury a tvorbu věkové diference – těžba jehličnaté složky (s výjimkou jedle bělokoré), obnova pomocí stanovištně původních dřevin, výchovné zásahy.

Historický vývoj těchto lesů a zhodnocení stávajícího způsobu hospodaření je podrobně uvedeno v kap. 3.1.

Cílem dle předchozího plánu péče bylo výchovou nebo obnovou za použití menších obnovních prvků upravit dřevinou skladbu ve prospěch cílových dřevin, včetně vnášení chybějících dřevin přirozené skladby a také upravit prostorovou skladbu lesních porostů. Po provedených úpravách byly porosty překlasifikovány do stupně přirozenosti „přírodě blízký“ a ponechány samovolnému vývoji. Porosty, které dosud nesplnily kritéria pro stupeň přirozenosti „přírodě blízký“, zůstávají ve stupni „kulturní“ a probíhají v nich další zásahy.

3.1.5 Lesy nepůvodní

V rámci prováděného hodnocení přirozenosti lesních porostů (v předchozím plánu péče se toto hodnocení neprovádělo) bylo v NP Podyjí vylišeno 1211,48 ha lesů nepůvodních. V ochranném pásmu NP Podyjí bylo vylišeno 26,96 ha lesů nepůvodních.

Do této kategorie byly zařazeny lesy, jejichž dřevinná skladba převážně neodpovídá poměrům stanovištním. Tyto porosty vznikaly pod vlivem člověka a jejich stav byl docílen jeho činností. Prostorová i věková diferenciacie těchto porostů je zanedbatelná (Příloha č. 2 k vyhlášce č. 60/2008 Sb.)

V podmínkách Podyjí se jedná se o porosty s nevyhovující dřevinnou skladbou, ve které převažují jehličnany (vyjma jedle bělokoré) – tzn. jejich zastoupení je nad 50%. Prostorová i věková diferenciacie je malá, zpravidla ji vytváří roztroušená podúroveň listnáčů výmladkového původu.

Dále byly do kategorie lesů nepůvodních zařazeny porosty, jejichž dřevinná skladba je výrazně ovlivněna zastoupením akátu, případně jiného nepůvodního invazního druhu (dub červený, pajasan žláznatý apod.), který tvoří souvislé skupiny a je vyloučena jeho likvidace jednotlivým výběrem. Zastoupení těchto dřevin je vyšší než 25%. Vyšší zastoupení nepůvodních invazních dřevin podmiňuje dlouhodobou přeměnu těchto porostů. Rovněž sem patří prostorově i věkově převážně uniformní nebo málo diferencované porosty.

V těchto porostech jsou prováděna managementová opatření zaměřená na úpravu druhové skladby, tvorbu a zjemnění porostní struktury a textury a tvorbu věkové diferenciacie – těžba stanovištně nevhodných dřevin, obnova pomocí stanovištně odpovídajících dřevin, výchovné zásahy.

Historický vývoj těchto lesů a zhodnocení stávajícího způsobu hospodaření je podrobně uvedeno v kap. 3.1.

Cílem dle předchozího plánu péče bylo přiblížení porostů přírodě blízkému stavu. Jako priorita byla stanovena změna druhové skladby a následně úprava prostorové struktury porostů. Přednostně měly být tyto atributy upraveny v případech smrkových a modřínových porostů, popř. akátin v I. zóně NP.

Část porostů s nevyhovující dřevinnou skladbou měla sloužit k demonstračním účelům, jako prezentace nevhodných pěstebních metod a nevhodných těžebních postupů.

3.2 Nelesní ekosystémy

Z kap. 2.2 a 2.3 vyplývají příčiny vzniku a zachování polopřirozených nelesních ploch na území NP Podyjí. Cílem ochrany nelesních ploch (přirozených i polopřirozených) je jednak zachování diverzity přírodního prostředí a udržení, případně dotvoření funkční struktury krajiny, jednak udržení dostatečné rozlohy biotopů vhodných pro ty druhy rostlin a živočichů, které jsou předmětem ochrany NP, případně evropsky významných lokalit a ptáčích oblastí. Technicky jde tedy o zachování či zlepšení stavu biotopu na všech evidovaných plochách všech níže uvedených typů biotopů, v ojedinělých případech pak nové zakládání ploch zájmových biotopů (stromořadí, meze, louky a suché trávníky apod.). Po vzniku národního parku byly plochy přirozených i polopřirozených nelesních ekosystémů zmapovány, údaje doplněny v několika vlnách: základní mapování bylo dokončeno v r. 1993 (ČÁP, PLISKOVÁ), digitalizace a první doplnění databáze nelesních ploch v r. 2003, další úprava databáze proběhla v letech 2005–2006. Databáze obsahuje údaje o cíli péče o každou plochu a o způsobu jeho

dosazení – jsou uvedeny jednotlivé plánované i realizované zásahy ochrannářského managementu. Data jsou do systému průběžně doplňována. Aktuální mapa evidovaných nelesních ploch je v příloze č. R.3.2.I.

V původním mapování bylo zaznamenáno 212 nelesních ploch o celkové rozloze 274,5 ha, pouze část z nich (32 ha) byla bezlesím přirozeným, které ke svému zachování nevyžaduje trvalou údržbu. Z bezlesých ploch podmíněných činností člověka byly některé ponechány přirozenému vývoji (23,7 ha), postupně převáděny na les přirozeného druhového složení a vyřazeny z databáze. Jiné, nově objevené plochy, dále plochy, k nimž Správa NP Podyjí nově získala příslušnost hospodařit (např. Mašovická střelnice), a plochy bývalých polí zatravněných s cílem postupného vzniku druhově bohatých luk byly naopak do databáze doplněny. Ke konci prvního pololetí roku 2008 bylo v evidenci Správy NP Podyjí 300 nelesních ploch na 860,6 ha. Jedná se výhradně o plochy vyžadující trvalou údržbu. Přirozené bezlesí je evidováno pouze v původním mapování, je ponecháno bez zásahu a pouze monitorováno.

V souvislosti s odstraňováním biomasy ze zarůstajících ploch vzniká velké množství organické hmoty, jejíž další využití je problematické. Jako nejvhodnější se jeví její kompostování. Dosud však chybí dostupné plochy vhodné k tomuto účelu. Proto byla zpracována studie využití biomasy na území NP Podyjí a navrženo vybudování kompostovacích ploch. Realizací projektu by měl být problém hospodaření s biomasou vyřešen.

Způsob péče o nelesní lokality je dán pouze typem společenstev, která se na lokalitě vyskytují, a zastoupením zájmových druhů. Péče o lokality podobného charakteru v ochranném pásmu a uvnitř národního parku se v principu neliší, rozdíl je pouze v síle použitelných legislativních a ekonomických nástrojů. Proto jsou následující kapitoly děleny pouze dle typu biotopů, nikoli dle lokalizace.

3.2.1 Nelesní ekosystémy přirozené

Skály a sutě

Skalní a suťové svahy patří k přirozenému bezlesí a jejich ochrana spočívá zejména v omezení jejich využití člověkem. Vyhlídky ležící na turistických trasách byly upraveny k turistickému využití, některé skalní výchozy byly naopak pro veřejnost uzavřeny, což vedlo ke značnému omezení negativních vlivů, zejména sešlapu vegetace a rušení živočichů.

Skály a sutě jsou biotopem některých vzácných a zvláště chráněných druhů NP Podyjí. Skalní vegetace byla podrobně prozkoumána v rámci mapování soustavy Natura 2000 a vývoj populací vytipovaných druhů je nadále sledován. Na balvanových mořích byla věnována speciální pozornost mechorostům (KUBEŠOVÁ 2001 – viz kap. 5.3), broukům (RŮŽIČKA J. 1996) a pavoukům (RŮŽIČKA V. 1996), výsledky výzkumu potvrdily vhodnost dosavadního přístupu k lokalitám, Způsob péče se osvědčil, i nadále tedy předpokládáme zejména podporu přirozených procesů na lokalitách a monitoring výskytu vzácných druhů.

Podzemní prostory

V NP Podyjí bylo zmapováno v jediné lokalitě (Ledové sluje) celkem 1200 m přirozených podzemních prostor (HROMAS 2009). Jiné přirozené podzemní prostory na území NP Podyjí nejsou. Vzhledem k malému rozsahu podzemních prostor tvoří i péče o ně jen velmi malou část činnosti Správy NP Podyjí. Pseudokrasové dutiny v oblasti Ledových slují jsou významné nejen z geologického a geomorfologického hlediska, ale také jako důležitý biotop vzácných druhů živočichů, zejména brouků (RŮŽIČKA J. 1996) a netopýrů (REITER et al. 1997). Nutností zabránit poškození geologických jevů a rušení vzácných živočichů je dán i způsob péče o podzemní prostory, který spočívá zejména v zamezení přístupu veřejnosti a v trvalém sledování stavu podzemních prostor (na Ledových slujích probíhá dlouhodobý monitoring mikroklimatu a pohybů skalních bloků). Vývoj na lokalitách je příznivý, předpokládáme pokračování započaté péče. Kromě oblasti Ledových slují je

na území NP Podyjí několik dalších, velmi drobných přirozených podzemních prostor (oblast Braitavy, okolí ústí Klapérova či Mašovického potoka), které jsou pouze monitorovány a chráněny před rušivými vnějšími zásahy.

3.2.2 Nelesní ekosystémy ovlivněné činností člověka a ponechané samovolnému vývoji

Řeka

Má specifické postavení vzhledem k trvalému ovlivnění lidskou činností. Záměrem bylo minimalizovat všemi dostupnými prostředky vliv Vranovské přehrady a režimu elektrárny na biotu řeky Dyje, která bude posléze ponechána přirozenému vývoji. Tuto problematiku speciálně řeší kap. 3.2.4 a 3.3.

Ostatní

V rámci prvního mapování bezlesí, dokončeného v r. 1993 (ČÁP, PLISKOVÁ), bylo vymezeno 23,7 ha bezlesí, jejichž vznik byl podmíněn lidskou činností a která byla ponechána přirozenému vývoji, případně na nich byl podpořen vývoj směrem k lesu. Následující výčet shrnuje hlavní důvody vyloučení managementu na těchto plochách:

- 1) Drobná bezlesí (do 1 ha) uvnitř rozsáhlých lesních komplexů v cílově bezzásahové zóně.
- 2) Louky degradované několikaletým vynecháním kosení v místech těžko přístupných pro obhospodařování (v případě, že se v území vyskytuje dostatečná rozloha luk téhož charakteru).
- 3) Uměle vytvořená a posléze opuštěná bezlesí v tak pokročilém stadiu sukcese směrem k lesu, že by jejich návrat k bezlesému režimu nebyl efektivní.

Většina těchto ploch se již stala organickou součástí okolních lesních porostů, podpora přirozených procesů je i nadále žádoucí.

3.2.3 Nelesní ekosystémy ovlivněné člověkem a vyžadující další péči

Louky

Na území NP Podyjí jsou evidovány louky na celkové rozloze 199,7 ha. Lze je rozdělit do dvou skupin: druhově bohaté louky (cenné porosty s výskytem vzácných druhů, většinou velmi staré travní porosty, které nebyly intenzivně obhospodařovány vůbec, případně jen krátce, a porosty, které regenerovaly na opuštěných loukách po obnově extenzivní péče) a ostatní travní porosty (zatravnění bývalých polí, které proběhlo v posledních 15 letech, intenzivně obhospodařované, často hnojené louky ve třetí zóně a v ochranném pásmu, porosty poškozené meliorací apod.). Způsob péče se liší podle typu, k němuž daná louka patří. Na druhově bohatých loukách je cílem udržení či zvyšování druhové pestrosti, na ostatních travních porostech jde o postupné vytvoření druhově bohatého společenstva.

Druhově bohaté louky

Po vzniku NP Podyjí byly druhově bohaté louky koseny celoplošně jedenkrát ročně, často s termínem kosení posunutým na pozdější dobu ve srovnání s běžnou agrotechnickou lhůtou. Zpočátku tato péče vedla k regeneraci společenstev na zanedbaných loukách (včetně znovuoživení vzácných druhů rostlin) i k růstu populací vzácných druhů hmyzu vázaných na louky.

Výsledky monitoringu však po několika letech ukázaly rychlé slábnutí hmyzích populací (zejména motýlů). Z toho důvodu byla péče o druhově bohaté louky upravena tak, aby z každé luční enklávy

byla v daném roce kosena zhruba $\frac{1}{2}$ – $\frac{2}{3}$. Na zbytku plochy je hmota ponechána po celou zimu, aby bylo umožněno dokončení vývoje hmyzu. Při kosení je kladen důraz na odstranění nežádoucích druhů (pcháče, třtina apod.), nekosené zůstávají zejména plochy s kvalitním lučným trávnikem. Vývoj v posledních dvou letech ukazuje nutnost další změny péče o druhově bohaté louky, protože zřejmě vinou velmi pozdních termínů kosení a ponechávání rozsáhlých nekosených ploch, ale jistě i mnoha dalších faktorů, dochází ke značnému rozvoji expanzivních a invazních druhů, např. třtiny křovištní, pcháče osetu, celíku kanadského a dalších. Bude třeba nadále hledat nejvhodnější způsob péče.

Ostatní travní porosty

Druhově chudé travní porosty s nízkým zastoupením širokolistých druhů jsou lokalizovány zejména v okrajových částech NP a v ochranném pásmu. Částečně vznikly zatravněním pruhů polí přiléhajících k lesům NP za účelem vytvoření nárazníkové zóny snižující negativní vliv režimu polního hospodaření na lesní porosty, částečně jde o louky intenzivně využívané zemědělskými subjekty k produkci krmiva. Pro oba typy luk je cílem postupný přechod k druhově bohatým loukám. Zatravněné plochy jsou ošetřovány podobně jako druhově bohaté louky (kosení s ponecháním části hmoty) s tím rozdílem, že termín kosení je méně opožděn a ponechává se menší nekosená část (obvykle 10–20% plochy). Po dosažení žádoucí struktury porostu není vyloučen ani přísev chybějících cílových druhů z genové banky. Změna režimu intenzivně kosených luk byla dosud blokována požadavky zemědělských subjektů na dostatečnou produkci hmoty v příslušné kvalitě, jde tedy o úkol, který trvá do budoucna. Na základě jednání se správou NP již obhospodařovatelé na některých loukách intenzitu využívání snížili a nižší produkci kompenzují využitím větší plochy luk (např. sklizní krmiva z druhově bohatých luk), ovšem jde o velmi dlouhodobý proces. Svoji funkci filtrační a protierozní tyto porosty již plní, druhová pestrost na nich vzrostla. Snížení intenzity využívání v budoucnu umožní existenci dalších cílových druhů. Vznik nových trvalých travních porostů je žádoucí na vybraných částech polí na území národního parku i jeho ochranného pásma tam, kde je vysoké riziko eroze půdy a splachu dešťovou vodou.

Suché trávnický a vřesoviště

Za nejvhodnější způsob obnovy a údržby xerothermních trávníků a vřesovišť je považována extenzivní pastva (CHYTRÝ a kol. 2001). Pastva na území NP Podyjí byla pokusně obnovena na malé ploše v roce 1993 s cílem nalézt metodu obnovy a údržby vřesovišť a suchých trávníků, které byly refugiem mnoha vzácných druhů rostlin i živočichů. Tyto plochy ležely po desítky let ladem, což vedlo ke značnému zmenšení jejich rozlohy, k degradaci porostů a zarůstání dřevinami. Celková rozloha těchto biotopů v NP Podyjí byla ve 20. století značně snížena i umělým zalesňováním a převedením části pastvin mezi pozemky určené k plnění funkcí lesa (viz kap 3.1). Na 73 ha byly postupně odstraněny nežádoucí dřeviny a dále probíhá pravidelná redukce náletu a zmlazení s cílem udržet bylinný, popř. rozvolněný parkovitý porost. Pastvu se dosud podařilo zahájit na cca 250 ha z celkové rozlohy ha vřesovišť a suchých trávníků. Stáda jsou tvořena převážně ovci, na některých plochách jsou zastoupeny i kozy. Monitoring vývoje společenstev ukazuje, že by bylo vhodné složení stád zpestřit (zvýšit zastoupení koz, doplnit v malém množství např. krávy, koně, v okolí obcí případně i drůbež apod.). Plochy s vysokým zastoupením třtiny křovištní byly intenzivně koseny. Dosavadní péče o trávnický byla úspěšná, na udržovaných plochách velmi rychle regeneruje kvalitní druhově bohatý suchý trávnický a úspěšnost péče se odráží také ve vysokých početnostech denních motýlů. Redukce třtiny a křovin bude nadále pokračovat. Rozvoj konkurenčně silných vysokostébelných trav na části pasené plochy však ukazuje potřebu vyšší pastevní zátěže alespoň v části pastevní sezóny. Toho je možné dosáhnout zvýšením počtu dobytčích jednotek na hektar pasené plochy nebo změnou složení stáda. Na některých lokalitách se naopak jeví pastvenní zátěž příliš vysoká, proto na nich byla pokusně vynechána jedna pastevní sezóna. Dle výsledku pokusu bude nastaven režim pastvy v dalším období. Záměrem do dalších let je jednak rozšíření pastvy na dosud nepasené plochy vhodného charakteru (ke konci roku 2008 mapováno cca 385 ha ploch, včetně potenciálních pastevních lesů), jednak sdružení pastvin a některých luk do hospodářských systémů, které umožní zvýšení intenzity pastvy na xerothermních lokalitách v jarních vlhkých měsících, v době snížení úživnosti pastvin při letním přísušku pak přesun části stád na louky ve fázi otav. Důležité bude nalézt optimální pastevní režim pro každou lokalitu.

Ovocné dřeviny

Území NP Podyjí je bohaté výskytem ovocných dřevin. Od roku 1991 bylo nalezeno 22 ploch různě zachovalých ovocných sadů, 21 lokalit roztroušeného výskytu ovocných dřevin (např. stromořadí podél cest, meze apod.) a další jednotlivé nálezy ovocných dřevin. 12 nejvýznamnějších lokalit bylo v rámci výzkumu zaměřeno, určeny odrůdy nalezených druhů ovoce a vytipování a označení nejcennější jedinci. V roce 2006 byla založena první z plánovaných zásobních ovocných školek k napěstování dřevin určených k obnově starých sadů. V roce 2008 byla navázána spolupráce s Mendelovou zemědělsko–lesnickou univerzitou v Brně a konzultováno umístění dalších školek. Na prvních dvou plochách starých sadů byly odstraněny nežádoucí dřeviny a proveden zdravotní řez ovocných stromů. Úspěšnost zásahu bude vyhodnocena v následujících letech. V roce 2009 byli vytipováni další jedinci pro odběr roubů pro štěpování nových sazenic. Žádoucí je mapování výskytu starých odrůd v širším regionu. Další informace též kap. 3.4.1. Hodnocení úspěšnosti projektu by bylo vzhledem k jeho krátkému trvání předčasné. Existuje úzká souvislost mezi péčí o ovocné dřeviny a o formace dřevin mimo les (viz níže).

Pole a úhory

Polní zemědělské hospodaření probíhá na území NP Podyjí i jeho ochranného pásma. Malá část celkové plochy polí již byla převedena na lesní porosty a podléhá režimu území cílově ponechaného samovolnému vývoji, případně území s trvalou péčí (viz kap.2.2 návrhové části), část plochy byla zatravněna z důvodu ochrany přírody (viz kap. 3.2.3). Zbývající plochy zemědělských kultur je žádoucí zachovat v bezlesém stavu nejen z hlediska ochrany přírody (na několika místech byly nalezeny vzácné druhy teplomilných plevelů), ale také z hlediska kulturně–historického – zejména v okolí Čížova zůstala zachována plůžina obce téměř v původní rozloze, další rozsáhlé zalesňování tam není žádoucí. Plánováno je pouze zatravnění částí polí v NP i ochranném pásmu (zejména okrajových partií směrem k lesu) a snaha o převod polí do režimu ekologického zemědělství. Dosavadní konvenční způsob hospodaření na polích znamená nežádoucí zátěž pro přírodní prostředí zejména přísunem velkých dávek živin a dalších prostředků péče o kultury. Podrobněji se režimu polí (a orné půdy vůbec) na území OP NP Podyjí věnuje kapitola 4.5.

Na několika lokalitách v NP Podyjí byl zaznamenán výskyt vzácných druhů rostlin (zejména polních plevelů) a živočichů (zejména bezobratlých) vázaných na plochy s narušovanou půdou. K podpoře jejich výskytu započal v roce 2000 projekt úhorového hospodaření. Dosud bylo vytipováno 13 pokusných ploch o velikosti cca od 5 do 200 m², na nichž byl mělkou orbou narušen půdní povrch (podrobněji viz kap. 3.4.1). Nyní je sledován vývoj vegetace na jednotlivých plochách, na dvou z nich v lokalitě známého výskytu druhu bělolist žlutavý byl proveden pokusný přísev druhu semeny získanými z genobanky NP Podyjí (viz kap. 3.4.1). Je třeba, aby další plochy úhorů byly na vhodných místech postupně doplňovány a aby byl zaveden takový režim narušování, který zajistí trvalou existenci všech stadií úhorů od obnažené půdy po homogenní zápoj vytrvalých bylin. Projekt je v počátcích, první vyhodnocení lze provést až po doběhnutí první periody výzkumu (kolem roku 2013). I na dalších plochách polí byl zaveden speciální režim ve prospěch úhorových druhů a vzácných plevelů. Zatím se zdá, že nastolený způsob péče úhorovým druhům prospívá, seriózní hodnocení je však předčasné.

Formace dřevin mimo les

Liniové a bodové dřevinné formace mimo pozemky určené k plnění funkcí lesa jsou velmi důležitou složkou krajiny, která má zásadní vliv na její funkčnost. Jsou významné z hlediska druhové ochrany jako biotop významných druhů rostlin i živočichů (např. pěníce vlašská a mnohé další), pro zachování důležitých funkcí krajiny (funkce půdoochranné, protierozní, zachování migrační prostupnosti krajiny, zpomalení pohybu vody v krajině apod.) a zásadně také z hlediska krajinného rázu. Na většině území ochranného pásma NP Podyjí i v zemědělské části národního parku v katastru obce Čížov je vzhledem k potřebě plnění výše uvedených funkcí zastoupení křovinných biotopů nedostatečné. Cílem péče o krajinu je zachovat rozlohu i funkčnost existujících křovin a doplnit drobné linie a plochy dřevin tak,

aby byla v celém ochranném pásmu i na Čížovsku vytvořena funkční a dostatečně pestrá síť lokalit nelesních dřevin. V období platnosti předchozího plánu péče byl tento úkol poněkud v pozadí (promyšlený systém výsadby byl naplánován a částečně realizován pouze na Mašovické střelnici), většina úsilí se soustředila jen na zachování již existujících ploch nelesních dřevin. Jejich doplňování v oblastech nedostatečného výskytu tedy zůstává úkolem do budoucna. Zčásti bude cíl naplněn v rámci výše zmíněného projektu péče o ovocné dřeviny. Dosavadní péče o existující nelesní formace dřevin spočívala víceméně v bezzásahovém režimu s občasnými „provozními“ zásahy (např. pouhý ořez dřevin zasahujících do cesty). Tento režim vede k ochuzování společenstva a eutrofizaci z dlouhodobě nahromaděné biomasy. V posledních letech se začaly provádět zásahy zaměřené na zpestření struktury křovinných pásů a vytváření série různě starých sukcesních stádií. Hodnocení změny péče je však předčasné.

Umělé podzemní prostory

Většina umělých podzemních prostor na území NP Podyjí je významnými úkryty různých druhů netopýrů. Ochrana této jejich funkce je hlavním cílem péče Správy NP Podyjí o tyto objekty. Jedná se o pozůstatky sklepů zaniklého osídlení v údolí Dyje či nevyužívané sklepy v obcích a o stará důlní díla.

V rámci výzkumu netopýrů bylo k r. 1997 evidováno více než 30 sklepů (většinou opuštěných) a štol využívaných netopýry. Některé sklepy v obcích byly opraveny vlastníky a jejich současný stav brání jejich využití netopýry, naopak v 5 sklepech a jedné štolě v údolí Dyje byly provedeny stavební úpravy vhodů a osazeny mříže tak, aby byla zajištěna možnost jejich využití jako úkrytu netopýrů. V dalším sklepě je plánována oprava v letech 2009–2010.

Ochrana umělých podzemních prostor (starých důlních děl v celkové délce do 200 m) je vedena podobně jako ochrana přirozených podzemních prostor (viz kap. 3.2.1) zejména zamezením přístupu veřejnosti (ostatně i z důvodu bezpečnosti osob). V březnu 2001 bylo ve spolupráci s Jihomoravským muzeem ve Znojmě a Sborem dobrovolných hasičů ve Vranově nad Dyjí provedeno vyčištění a dokumentace jedné ze štol (Silberloch u Vranova nad Dyjí), štola byla však po přívalovém dešti v květnu téhož roku opět zavalena sutí. Trvá plán na její opětovné vyčištění a úpravu odtokových poměrů okolí, která sníží riziko zanášení prostor. Ostatní provedené zásahy svůj cíl splnily, je nutno zhodnotit, zda není takový zásah žádoucí i u dalších podzemních prostor, případně jej realizovat. K podzemním prostorům využívaným netopýry patří i vnitřek hráze Vranovské přehrady, kde ovšem nebyla nutná žádná speciální opatření.

Vodní plochy a toky, mokřady a prameniště

Závislostí těchto ekosystémů na vodním režimu je dáno jejich specifické postavení, proto jsou jejich stav a způsob péče o ně řešeny samostatně v následující kapitole.

Ostatní plochy bezlesí

Kromě výše uvedených biotopů existují na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma další drobné nelesní plochy, u nichž často nelze jednoznačně stanovit, je-li jejich původ přirozený, nebo podmíněný činností člověka. Jde zejména o skalní stepi, drobné lesní světliny, rozvolněné porosty dřevin v lemech luk a polí a další minoritní biotopy. Jejich vznik mohl být podmíněn extenzivním využíváním (např. pastvou, o níž však neexistují prokazatelné doklady), ale mohou být i přirozeného původu. Některé v posledních letech zarůstají dřevinami, což může být dáno absencí původního využití, ale i přirozeným vývojem daným změnou klimatických poměrů či vyšším přísunem živin (zejména dusíku) ze srážek v posledních letech. Ač rozlohou nevýznamné, jsou tyto plochy nesmírně cenné jednak pro zachování diverzity krajinných struktur, jednak jako biotop vzácných druhů rostlin a živočichů (lomikámen trojprstý, lýkovec vonný, pětiprstka žežulník, modrásek rozchodníkový, ještěrka zelená a mnohé další), proto je velmi důležité zajistit, aby se rozloha těchto biotopů dále nesnižovala. Na několika plochách byla provedena jednorázová redukce šířících se dřevin, pro část těch, které leží na pozemcích určených k plnění funkcí lesa, byl stanoven výjimečný režim tak, aby se nestaly lesem. Lesní porosty s vysokou koncentrací těchto biotopů byly zahrnuty do území s trvalou aktivní péčí (viz

návrhová část kap. 2.2), takže bude i nadále možné zde uměle udržovat snížený zápoj dřevin. Dle dosavadních zkušeností se zdá, že provedené zásahy jsou vhodné, ovšem pro definitivní zhodnocení jejich úspěšnosti dosud chybí dlouhodobější data. Nedostatečné jsou i podklady k určení ploch pro další péči i stanovení vhodného režimu zásahů. Výzkum nároků jednotlivých cílových druhů i zjištění vhodnosti jednotlivých typů péče o popisované plochy by měl být prioritním úkolem v období platnosti nového plánu péče.

3.2.4 Nelesní ekosystémy vázané na vodu

Řeka Dyje

Přirozenou osu bilaterálního území Národních parků Podyjí a Thayatal tvoří řeka Dyje. Celková délka řeky Dyje na území Národního parku Podyjí a jeho ochranného pásma je 43,95 km, z čehož je společná hranice s Rakouskem 23,4 km. Průměrný sklon řeky je zhruba 4°. Průměrný průtok v profilu Vranov – Hamry $Q_a = 9,73 \text{ m}^3/\text{s}$, v profilu Znojmo $Q_a = 9,79 \text{ m}^3/\text{s}$. Přítoky řeky v tomto území probíhají hluboce zaříznutými údolními, jsou krátké a z hlediska vodnatosti nevýznamné. Nejvodnatějším přítokem je rakouský Fugnitz s průměrným průtokem $Q_a = 0,25 \text{ m}^3/\text{s}$. Život v řece Dyji je tak závislý na řece samotné. Řeka Dyje v délce 42,72 km byla uzavřena mezi dvě vodní díla – Vranovskou a Znojenskou přehradu. Nejvýznamnějším ovlivňujícím faktorem pro vodní ekosystém je existence Vranovské přehrady, především činnost vodní elektrárny, která pracuje ve špičkovém režimu. Řeka Dyje v národním parku je důležitým biotopem evropsky významného druhu – vranky obecné (*Cottus gobio*) a evropsky významného společenstva „makrofytní vegetace vodních toků“, konkrétně společenstva svazu *Batrachion fluitans*, jehož typickým znakem je dominance lakušníku vzplývavého. Kromě toho se v Dyji vyskytují další ochranařsky významné druhy, např. pramenička obecná (*Fontinalis antipyretica*), pstruh potoční (*Salmo trutta m. fario*), lipan podhorní (*Thymallus thymallus*), ostroretka stěhovavá (*Chondrostoma nassus*), užovka podplamatá (*Natrix tessellata*), vydra říční (*Lutra lutra*) a jiné. Většina druhů současným režimem trpí. Z toho důvodu je velmi žádoucí snaha o nastolení co nejpřirozenějšího režimu toku. Nutno však poznamenat, že jedním z nejdůležitějších faktorů negativně působících na významné druhy řeky Dyje je nízká teplota vody v době vegetační sezóny. To je ovšem zároveň nejobtížněji řešitelný problém.

Vranovská přehrada

Příprava výstavby Vodní nádrže Vranov probíhala velmi dlouho. V roce 1914 bylo vydáno vodoprávní povolení. V letech 1929–1934 probíhala výstavba přehrady a špičkové vodní elektrárny (VE). Prostor pod Vranovskou přehradou je z hlediska průtoků odkázán na provoz špičkové vodní elektrárny. V tělese přehradní hráze jsou umístěny tři turbíny, každá o průtoku $15 \text{ m}^3/\text{s}$, znamená to, že přehradou protéká voda od průtoku nulového až do $45 \text{ m}^3/\text{s}$. Od roku 1980 na naléhání rakouské strany bylo dohodnuto, že minimální průtok bude dosahovat $Q_{\min} = 1,0 \text{ m}^3/\text{s}$. Toto bylo zajištěno od roku 1990 stávajícím pevným jezem Formóza (ve Vranově nad Dyjí), resp. jeho zdrží a přístavbou obtokového potrubí. Jezová zdrž vyrovnává nulové průtoky mezi špičkami na průtok $1,0 \text{ m}^3/\text{s}$.

Po výstavbě vodního díla došlo k naprosté změně hydrologického, teplotního a kyslíkového režimu a také ke změně chodu živin a splavenin.

Hydrologický režim

Činností elektrárny dochází k pravidelnému kolísání průtoků v době energetických špiček. Minimálně dvakrát denně se tak náhle mění průtok v řece z $1,0 \text{ m}^3/\text{s}$ na průtok až cca $45 \text{ m}^3/\text{s}$ (v závislosti na počtu pracujících turbín). Dochází tak k vyplavování bentosu i fytoplanktonu. Kolísání hladiny způsobuje poškozování břehů (nátrže), ovlivňuje i stabilitu břehových porostů. Příklad grafu kolísání průtoků je uveden v tab. R 3.2.4.i v příloze, graf kolísání hladiny je uveden v tab. R 3.2.4.ii přílohy.

Teplota vody

Z přehrady je odebírána spodní voda, voda je proto v létě chladnější a v zimě se naopak otepluje (viz graf č. R 3.2.4.iii v příloze). Obvykle tak nedochází k zamrznutí vodní plochy, čímž je umožněn například zvýšený predační tlak kormoránů na rybí populaci. Ovlivněn je i stav břehových porostů, kde ubývá otevřených ploch, které bývaly udržovány mechanickým působením putujících ledových ker (dřenice). Graf průměrného průběhu teploty vody je uveden v obr. 3.2.4. iii v příloze.

Na změněné podmínky se může adaptovat pouze omezený počet druhů (HELEŠIC et KUBÍČEK1999). Změněný režim zde vytvořil druhotné pstruhové pásmo s některými prvky původního parrmového pásma (HELEŠIC et KUBÍČEK1999).

Pro elektrárnu Vranov bylo povolení pro energetické využití omezeno na 90 let od nabytí právní moci rozhodnutí (do roku 2004). V roce 2005 bylo toto povolení, i přes nesouhlas Správy NP, nakonec po dlouhých jednáních prodlouženo na dalších 5 let, tzn. do 15. 11. 2010. Od 1.4. 2010 bylo zahájeno další řízení o prodložení povolení pro energetické využití. V roce 2010 byla v rámci Subkomise II Česko–rakouské komise pro hraniční vody založena pracovní skupina jejímž úkolem by mělo být stanovení ekologicky únosného režimu průtoků v Dyji pod vodním dílem Vranov. Správa Národního parku Podyjí se snaží prosadit minimalizaci škodlivých vlivů Vranovské přehradu na řeku Dyji. V roce 2009 započaly stavební práce na obnově náhonu u jezu Formóza ve Vranově nad Dyjí. Stavbu zajišťuje vlastník pozemků firma E.On Trend, s.r.o. Oprava náhonu zajistí zvýšení minimálního zůstatkového průtoku na hodnotu 2,4 m³/s v listopadu až srpnu a 1,8 m³/s v září a říjnu. Dalším krokem by měla být změna průtokového režimu přehradu.

Znojenská přehrada

Znojenská vodní nádrž byla uvedena do provozu v roce 1966. Jejím hlavním účelem je vyrovnání nerovnoměrných průtoků v řece Dyji a akumulace vod pro vodárenský odběr. Při povodni v roce 2002 se ukázalo, že kapacita bezpečnostního přelivu je nedostačující. Vodoprávní úřad proto nařídil úpravu Znojenské nádrže tak, aby bezpečně převedla průtok 610 m³/s (což je odtok z funkčních zařízení VD Vranov zvýšený o přítok z mezipovodí). V rámci úpravy přehradu byl také nainstalován zádržný systém na zachycování splavenin (dřevní hmoty). Úprava VD Znojmo byla zahájena na jaře 2005 a dokončena na podzim 2006. V roce 2005 byla také nově stanovena ochranná pásma pro vodní zdroj povrchových vod. Proti původnímu rozsahu byla ochranná pásma významně zmenšena. První ochranné pásmo je stanoveno pro celou plochu nádrže při maximálním vzduť výšky 227,40 m n.m. (výškový systém Jadran).

Jezy

Od středověku vznikaly na řece vodní mlýny. Některé zanikly již ve středověku ostatní byly zničeny vojsky Pohraniční stráže v padesátých letech minulého století. Do současnosti se dochovaly již jen kamenné jezy a zbytky obvodových zdí budov mlýnů a náhonů. V Národním parku Podyjí a ochranném pásmu je celkem 11 jezů, z čehož Trauznický jez je skryt pod vzduť Znojenské přehradu. Kamenné jezy na české straně jsou, kromě dvou Hardeggských jezů zapsány do seznamu nemovitých kulturních památek.

Významnou úlohu má jez Formóza, který slouží k zajištění minimálního průtoku v době, kdy Vranovská elektrárna nevyrábí elektřinu.

Ostatní jezy v současné době většinou ztratily svoji vodohospodářskou funkci, vzduť jezu sice napomáhá stabilizaci ekosystému řeky Dyje před kolísavým průtokem způsobeným Vranovskou přehradou, ovšem zároveň jezy tvoří migrační překážku pro některé druhy organismů. Případné opravy jezů je nutné provádět v minimálním rozsahu, za použití šetrné technologie, bez jakýchkoli úprav příjezdových cest. Další existence většiny jezů není z hlediska zájmů ochrany přírody nezbytná, výhledově je možné počítat s postupným zánikem jezů. Není však žádoucí zánik jezů uměle urychlovat technickými zásahy. Pro zajištění migrační prostupnosti je možné na jezích umístit rybí přechody. Seznam jezů je přiložen v tabulce:

Jezy na Dyji

název	k.ú.	ř. km
Formóza	Vranov nad Dyjí	173,103
Hardegg II	Čížov	163,5
Hardegg II	Čížov	163,241
Faltýskův	Lukov	156,694
Novohrádecký	Lukov	152,698

Zemský	Podmolí	143,35
Pekárna	Podmolí	143,026
Gruberův	Podmolí	142,734
Gruber Hotel	Hnanice	142
Judexův (U čerpací stanice)	Havraníky	141,735
Papírna	Havraníky	141,166
Trauznický	Znojmo– Hradiště	135,9

Čerpací stanice Devět mlýnů

Dalším vodním dílem, které je závislé na řece Dyji, je čerpací stanice Devět mlýnů a s ní související objekty, které jsou umístěny do II. a III. zóny NP Podyjí.

Provozování čerpací stanice představuje stálé zasahování do území národního parku. Nutná je obsluha a opravy všech zařízení, nezbytný je přívod elektrické energie, potrubí uložené v zemi má ochranné pásmo, v němž jsou potlačeny přirozené procesy. Proto je z hlediska zájmů ochrany přírody nepřijatelné umístění dalších podobných zařízení na území parku. Snahou Správy Národního parku Podyjí bude z chráněného území přemístit i toto současné zařízení.

Povodně

Povodňové jevy se v území Národního parku Podyjí a jeho ochranném pásmu vyskytovaly již od nepaměti.

Jako příklad povodňových jevů z poslední doby je možno uvést např. tři velké povodně a dvě významné lokální povodně z nedávné doby.

1. V květnu 2001 zasáhla zejména oblast Vranovska a Čížovska významná lokální povodeň, která se projevila především na přítocích řeky Dyje. Došlo ke škodám v ústí potoků ve Vranově nad Dyjí a k poškození většího počtu rybníčních hrází.
2. Srpen 2002 – údolím Dyje protékalo 380 m³/s, a na Znojemské přehradě byla max. hladina jen 0,16 m pod dolní hranou mostovky. Tři lávky pro pěší v Národním parku Podyjí byly zničeny.
3. V květnu 2004 zasáhla lokální povodeň k.ú. Horní Břečkov a Čížov. Došlo k výrazné erozi na zemědělských pozemcích, byl poškozen rybník Březinka.
4. Březen 2006 – při rychlém tání (s velkou zásobou sněhu v povodí) údolím Dyje v NP Podyjí protéklo v kulminaci 305 m³/s.
5. Červen 2006 – silná lokální povodeň zasáhla Hardegg, kde v povodí Fugnitz dle sdělení starosty Kellnera, spadlo během 2,5 hodiny 200 mm srážek a došlo k velkým škodám na majetku. Retence Vranova byla dostatečná a voda při této povodni nepřetekla přes bezpečnostní přeliv.

Výskyt povodní nelze jakýmkoli opatřeními provedenými na území národního parku ovlivnit, pro vlastní území národního parku však povodně nemají negativní vliv. V zastavěných částech Vranova nad Dyjí je nutné vytvořit taková opatření, aby škody na majetku u existujících objektů byly minimalizovány. V zátopové oblasti Vranova nad Dyjí nebudou umístěny nové stavby.

Drobné vodní toky

Na území Národního parku Podyjí a jeho ochranného pásma se nachází cca 45 km drobných vodních toků. Jedná se o krátké toky, s velkým spádem a malou vodnatostí. Nejdelším potokem je Klaperův potok s délkou toku 7,1 km. Správa NP je ve většině případů správcem těchto vodních toků. Toky jsou z větší části přirozeného charakteru. Pouze u ústí toků v zastavěné části Vranova nad Dyjí a ústí Gránického potoka jsou upravené. V minulosti došlo bohužel také k melioračním úpravám pramenišť některých toků (Žlebský, Klaperův, Čížovský). Přehled drobných vodních toků je uveden v tab. R

3.2.4.iv v příloze. Z rakouské strany je nejvýznamnějším přítokem Fugnitz, který prochází intenzivně zemědělsky obhospodařovaným povodím a je značným zdrojem splavenin pro řeku Dyji.

Pro zlepšení vodních poměrů je třeba postupně provést revitalizace upravených pramenišť a toků ve volné krajině. Jedná se především o prameniště Klaperova potoka, jeho pravostranného přítoku v k.ú. Čížov, Žlebského potoka, Havranického potoka a revitalizaci části Klaperova potoka, Havranického potoka a Popického potoka.

Rybníky, drobné vodní plochy a prameny

Území Národního parku a jeho ochranného pásma je velmi chudé na vodní plochy. Kromě vodní plochy vzdutí Znojemské přehrady (plocha 54 ha) zde však přesto můžeme nalézt 29 drobných rybníčků o celkové rozloze cca 9,8 ha. Seznam rybníků je uveden v tab. R 3.2.4. v příloze. Největším rybníkem je Čížovský nový rybník o rozloze vodní plochy 1,8 ha. Z uvedených rybníků je 12 rybářsky využíváno. Problém je, že ne u všech rybníků jsou schváleny manipulační řády, ve kterých by byl upraven způsob hospodaření na rybnících. Dalším problémem, který dosud nebyl uspokojivě vyřešen (zejména v případě nádrží, jež nelze vypustit), je nezáměrné rozšiřování invazních druhů ryb (např. střevlička východní, karas stříbřitý) do nádrží. Ojedinele se též objevují případy jiného poškození nádrží (např. erozní splach). Úkolem do dalšího období je nastavit hospodaření na rybnících (velikost a složení rybí obsádky) tak, aby mohly rybníky plnit své další funkce např. jako biotopy vzácných druhů rostlin, obojživelníků, bezobratlých apod., najít řešení problému rozšiřování invazních druhů ryb a zajistit ochranu nádrží před erozními splachy.

V průběhu lokálních povodní v roce 2001 a 2004 došlo k poškození několika hrází rybníků. Hráze, se kterými je příslušná hospodařit Správa NP Podyjí, se postupně podařilo opravit. Rybník Březinka v k.ú. Horní Břečkov však z důvodu havarijního stavu hráze zůstává stále bez vody. V roce 2006 se Obci Havraníky podařilo za pomoci dotace ze SFŽP velmi zdařilým způsobem zrekonstruovat rybník a přilehlé prameniště. V současné době další opravu rybníků dokončuje Městys Lukov. Přehled oprav vodních děl, které zajistila Správa NP Podyjí je uveden v tab. R 3.2.4.vi v příloze.

Kromě rybníků se na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma nachází dalších asi 30 drobnějších vodních ploch – kaluže ve zbytcích protržených a opuštěných rybníků, uměle vybagrované tůň či prohloubené mokřady apod. Jejich seznam je uveden v příloze v tab. R 3.2.4.vii. Často je obtížné stanovit, zda konkrétní lokalita patří ještě do kategorie drobných vodních ploch, nebo je již mokřadem či prameništěm (viz níže).

V roce 2005 byla v rámci protipovodňových opatření vybudována tůň v Čížově. Pokus s ponecháním břehů přirozenému vývoji se osvědčil a ukázal, že umělé výsadby vodních a mokřadních druhů nejsou nutné ani u nádrží relativně vzdálených (10^2 – 10^3 m) od zdrojů diaspor. V roce 2007 byly vybudovány 2 tůně u Klaperova potoka, v roce 2008 byly dokončeny dvě tůně v k.ú. Podmolí. Obec Lukov vytvořila 5 tůní v roce 2010.

Dvě z existujících tůní byly v některých letech trvale bez vody, což bylo pravděpodobně způsobeno extrémním nedostatkem srážek ve zmíněném období. Stále jsou ale evidovány jako potenciální vodní plochy. Drobné vodní plochy jsou udržovány bez ryb. Případy nezákonného záměrného zarybnění některých tůní byly řešeny odchytem ryb a jejich přemístěním mimo nezarybněné vody NP. Problém nezáměrného rozšiřování invazních druhů ryb (např. střevlička východní), stejně jako u rybníků, dosud nebyl uspokojivě vyřešen. Do budoucna je třeba zajistit udržování tůní trvale bez ryb (jedním z prostředků může být i vhodný způsob osvěty) a zabránit zazemňování těchto ploch. V případě vhodných lokalit je žádoucí vytvořit další tůně uměle.

V NP Podyjí bylo nalezeno zhruba 40 pramenů, studánek a studní. V letech 1998 a 1999 byl v pěti z nich proveden i algologický průzkum (SUKAČOVÁ–FAJTOVÁ et KERŠNER 2004). V rámci výzkumu obojživelníků NP Podyjí byly některé prameny označeny jako významné lokality jejich rozmnožování (REITER et HANÁK 2000). Některé prameny v blízkosti turistických cest byly upraveny pro využití návštěvníky parku. Kvalita vody je zde pravidelně sledována, bohužel je nutné konstatovat, že z pěti monitorovaných pramenů vyhovuje svojí kvalitou limitům stanoveným pro pitnou vodu pravidelně pouze jeden.

Mokřady a prameniště

Vzhledem k poloze a geologické stavbě a geomorfologické struktuře NP Podyjí jsou zde prameniště a podmáčené plochy poměrně vzácné, tím důležitější je však péče o ně. Lesní prameniště jsou zaznamenána v příloze původního Plánu péče o Národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo a chráněna při lesnických činnostech. Mimo les je Správou NP Podyjí kromě několika (celkem 6,1 ha) mokřadních luk zařazených do režimu druhově bohatých luk (viz výše) evidováno několik mokřadních ploch v k.ú. Vranov nad Dyjí, Čížov, Lukov nad Dyjí, Podmolí a Popice u Znojma. Některé z nich jsou na zatravněných pozemcích, kde nejsou narušovány vnějšími zásahy, na některých je třeba periodicky redukovat dřeviny. Další mokřady leží uvnitř plochy polní kultury. Na několika z nich je vytvořeno typické společenstvo periodických polních kaluží, jehož součástí jsou i některé významné druhy (např. myší ocásek nejmenší – *Myosurus minimus*, blatěnka vodní – *Limosella aquatica*), a nevyžadují žádnou speciální péči. Je třeba pouze vyloučit nadměrné užívání pesticidů. V ojedinělých případech znamená polní hospodaření značné riziko poškození plochy. Režim hospodaření na ploše je třeba projednat s nájemcem pole. Je žádoucí dosáhnout lepší ochrany lokality změnou formálních poměrů (změnou kultury pozemku, oddělením v rámci komplexních pozemkových úprav, změnou nájemní smlouvy apod.).

Dále jsou na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma mapovány pramenné oblasti několika drobných vodních toků v polních kulturách, jež je žádoucí revitalizovat (ZBOŘILOVÁ 2006).

3.3 Provedená opatření pro obnovu přirozeného stavu abiotických složek přírodního prostředí

Správa NP Podyjí (resp. Správa CHKO Podyjí) započala ihned v roce 1990 s postupným vyhledáváním a mapováním starých skládek, zátěží, nevhodných staveb a komunikací, které od padesátých roků minulého století vznikaly plošně především v souvislosti s nekontrolovanou činností vojsk Pohraniční stráže. Jednalo se především o zbytek železných zátarasů, pletiva, pneumatik, izolátorů, betonové sloupy a schody, telefonní vedení. Naplánovaná opatření, jež spočívala v odstranění zátěží a uvedení dotčeného území do původního přírodního stavu, si kladla za cíl obnovu přirozeného stavu abiotických složek přírodního prostředí Národního parku Podyjí. Lze konstatovat, že předsevzatého cíle bylo dosaženo pouze částečně. V dalším období bude nutné dokončit odstranění zbývajících drobných zátěží (např. zbytky starých oborních drátů, vojenského pletiva apod). Likvidace několika rozsáhlých skládek, které vznikly před rokem 1989, závisí na získání potřebných finančních prostředků (například skládka na Hradištských terasách, Na Kyperku, na Popických kopečcích, či na Mašovické střelnici).

V tabulce jsou uvedeny nejdůležitější realizované akce:

Rok	Akce	Zajištění
1990	Likvidace železné opony byla provedena vojsky MV v prvních měsících roku 1990. Po dohodě s brigádou PS byla pouze ponechána část železné opony u obce Čížov. Tato má dnes charakter navštěvovaného památníku. Počítá se s doplněním druhé linie zátarasu, čímž by dochovaná ukázka reflektovala původní autenticitu železné opony.	MV ČR
1991 – 1995	Likvidace menších vojenských skládek byla provedena po celé ploše NP Podyjí a jeho ochranného pásma. Zvláštní důraz byl kladen na území související s bývalými rotami PS, kde koncentrace skládek byla největší.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1994	Uzavření a částečná rekultivace bývalé vojenské asfaltové komunikace , která byla dříve vystavěna v cenných lesních pozemcích I. zóny NP v exponovaném stoupání svahu mezi lokalitou Ledové sluje a stávajícím přístřeškem pro turisty na louce pod Ledovými slujemi.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1995	Rekultivace bývalého bazénu u Gruberova mlýna v lokalitě Devět mlýnů	Správa NP

	spočívala v zasypaní betonového bazénu zeminou, zalesnění a odstranění vojenských deponií.	Podyjí (rozpočet)
1996	Rekultivace rozsáhlé komunální a vojenské skládky v lokalitě Kyperk spočívala v částečném odvezení deponií a překrytí plochy zeminou.	Správa NP Podyjí (SFŽP)
1996	Rekultivace svahů v údolí Klaperova potoka mezi Lukovem a Čížovem , které byly poškozeny pojezdem vojenské techniky a následnou erozí, byla provedena použitím ukotvených rohoží a překrytím navezenou zeminou. Část plochy byla zalesněna uměle, zbývající část pak přirozeným zmlazením.	Správa NP Podyjí (SFŽP)
1996	Likvidace vojenské skládky v areálu rozvalin prvního mlýna v lokalitě Devět mlýnů	Povodí Moravy
1996	Odstranění bývalého vojenského schodiště , které sledovalo v příkrém svahu linii železné opony nad opuštěným meandrem v lokalitě Devět mlýnů.	Správa NP Podyjí (PPK)
1996	Asanace louky na bývalé střelnici PS na louce u Ledových slují, která byla v roce 1989 zcela zničena při pokládání technického zařízení pro ovládání pohyblivých terčů, spočívala v její orbě, sběru kamene, likvidaci vojenského zařízení a osetí původních druhů travin a bylin.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1997	Zrušení a zpřístupnění Mašovické střelnice , která sloužila k výcviku vojsk Ministerstva obrany ČR. Tím mohlo být realizováno turistické propojení sítě cest v severovýchodní části NP Podyjí. Zároveň bylo postupně likvidováno vojenské zařízení střelnice.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1997	Odvoz a následné uložení cca 300 ks pneumatik z celého území NP Podyjí, které zde zanechala vojska PS.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
2002	Odstranění betonových panelů ve svahu Žlebského potoka.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1998	Likvidace rozsáhlé skládky deponií vojsk PS u Lipinské cesty spočívala v jejím úplném odstranění.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1999	Asanace rozsáhlé skládky ve svazích pod vranovským zámkem a na levém břehu Felicitina potoka byla provedena z důvodu terénní nepřístupnosti povrchovým sběrem a částečným překrytím zeminou.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
1999	Likvidace bývalých vojenských sloupů elektrického vedení na Braitavě	Správa NP Podyjí (rozpočet)
2000	Likvidace budovy velitelského stanoviště na bývalé střelnici na louce pod Ledovými slujemi byla provedena jejím úplným odstraněním a asanací dotčeného území.	Správa NP Podyjí (rozpočet)
2003	Likvidace 3 vojenských lávek přes řeku Dyji zničených povodní v roce 2002. Jednalo se o dvě nepoužívané lávky situované v blízkosti státní hranice na Braitavě a turisticky využívanou lávku pod Šobesem, která byla následně nově vystavěna. Z území byly odvezeny všechny části zařízení (mostovka, nosná lana, ocelové sloupy a kde to bylo možné i betonové základy nosných pilířů).	Povodňový program MŽP ČR
2003	Likvidace skládky pod Braitavou. Jednalo se menší o skládku vojenského materiálu. Celkem bylo vytěženo 16 tun deponií.	Povodňový program MŽP ČR

2003	Likvidace skládky u Papírny. Jednalo se o druhou nejrozsáhlejší skládku na území NP Podyjí. Jejím původcem byla opět vojska PS. Celkem bylo vytěženo 811 tun deponií.	Povodňový program MŽP ČR
2003	Likvidace vojenské skládky ASO ve strži u Lukova, která vznikla činností roty PS v Lukově, byla nejrozsáhlejší skládkou na území NP Podyjí. Celkem bylo vytěženo 1 500 tun deponií.	Program nezcizitelného majetku MŽP ČR

3.4 Fytogenofond a zoogenofond

3.4.1 Péče o ZCH, ohrožené a vzácné taxony hub a rostlin

Na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma se recentně vyskytuje 77 druhů cévnatých rostlin a 2 druhy hub zvláště chráněných dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (vyhláška č. 395/1992 v platném znění). Na dva druhy cévnatých rostlin a jeden druh mechu se vztahuje evropská ochrana v rámci soustavy Natura 2000 (Směrnice o stanovištích 92/43/EEC), další druhy jsou pod ochranou v rámci mezinárodních konvencí (Bernská úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť, Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES, implementovaná nařízením Rady Evropských společenství č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy). Evropsky významné druhy lišejníků a hub nebyly na území NP Podyjí nalezeny. Na červených seznamech je v kategoriích ohrožené, silně ohrožené a kriticky ohrožené uvedeno 177 (+ 1 v kategorii nezhvěstných) druhů cévnatých rostlin (PROCHÁZKA 2001), 16 druhů mechorostů (KUČERA et VÁŇA 2005), 76 druhů lišejníků (LIŠKA et al. 2008) a 34 (+ 3 v kategorii nezhvěstných) druhů hub (HOLEC et BERAN 2006), jejichž výskyt je na území NP Podyjí recentně potvrzen. Přehled všech výše uvedených druhů je v tabulce R 3.4.1.i v příloze.

Cílem Správy NP Podyjí v oblasti péče o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné druhy je udržení či zvyšování stavu jejich populací a vytvoření podmínek pro trvalý výskyt nalezených druhů. Zároveň je podstatným úkolem Správy NP Podyjí další doplňování dat o výskytu významných druhů.

Ve prospěch některých zájmových druhů byly provedeny jednorázové zásahy (např. prořezání zápoje dřevin na Hardegské stráni k podpoře populací vstavače osmahlého, vstavače vojenského a pětiprstky žezulníku, prosvětlení porostu na Granátových jamách – lokalitě výskytu střešníku pantoflíčku a korálice trojklanné, záchranný přenos několika jedinců kýchavice černé ze Sloního hřbetu na nedalekou Uhlířovu louku a další). Na udržení stavu biotopů vzácných druhů je zaměřena i speciální dlouhodobá péče o nelesní plochy (pastva vřesovišť, speciální režim kosení luk, omezení rybářského využívání rybníků apod.) i o lesní porosty (uvolňování jedinců tisu červeného apod.).

Z vybraných druhů cévnatých rostlin (zejména druhů luk a xerothermních trávníků) byla od roku 1996 sbírána semena, sběry byly přečištěny a v případě potřeby přemnoženy ve Výzkumném ústavu pícninářském v Troubsku u Brna (VÚP) a posléze uloženy tamtéž, ve Výzkumném ústavu rostlinné výroby v Praze–Ruzyni (VÚRV), nebo v Bance semen ohrožených druhů v Olomouci (BSOD). Sběry v terénu nadále pokračují, uložený materiál byl ve dvou případech již použit k pokusným výsevům na louky na území NP Podyjí (k.ú. Vranov nad Dyjí – louka pod Slujemi, k.ú. Čížov – Široké pole). Seznam vzorků uložených na jednotlivých pracovištích uvádí tabulka R 3.4.1.ii v příloze.

K záchraně starých a v regionu tradičních druhů a odrůd ovocných dřevin byl sestaven samostatný projekt. V letech 1996–1997 byly zmapovány přežívající staré sady na území NP Podyjí, označeni a sepsáni perspektivní jedinci dřevin vhodné k odběru roubov pro další pěstování. Bylo určeno 5 ploch k založení zásobních školok, v nichž budou pěstovány stromky pro budoucí výsadby k obnově ovocných sadů. První školka byla založena v r. 2010. Byla navázána spolupráce se Zahradnickou

fakultou Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně (se sídlem v Lednici na Moravě), jejíž pracovníci se budou odborně podílet na určování odrůd a štěpování sazenic.

Ochranou, případně záchranou vzácných druhů je motivován i projekt zakládání a sledování vývoje úhorů (viz kap. 3.2.3). Mnoho druhů rostlin (zejména teplomilných plevelů) i živočichů (zejména bezobratlých) vyskytujících se v NP Podyjí je vázáno na iniciální sukcesní stadia s obnaženou půdou blokována narušováním půdy (orbou) v intervalu roku až několika let. V roce 2006 bylo založeno 12 pokusných ploch, na nichž je každoročně sledován vývoj vegetace po orbě. Počet ploch není konečný. Další plocha s velkou koncentrací teplomilných plevelů leží v lemu polní kultury na pozemku ve vlastnictví státu, na němž je pověřena hospodařením Správa NP Podyjí. Na tomto pozemku, ležícím v ochranném pásmu NP Podyjí, byla prosazena změna režimu obhospodařování – omezeno užití herbicidů k likvidaci plevelů.

Druhá ochrana je i jedním z hlavních východisek projektu obnovy pastvy v NP Podyjí, který je realizován od roku 1993. Tomuto tématu je věnována kap. 3.2.3, podkapitola Suché trávníky a vřesoviště.

Vzácné druhy rostlin, jejichž typickým biotopem jsou lesní okraje či rozvolněné porosty dřevin, patří do velké skupiny druhů vyžadujících nastolení speciální péče o některé části lesních porostů. Podrobněji se k tomuto projektu vyjadřuje kap. 2.2 návrhové části plánu péče.

Až na výjimky lze péči o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony hub a rostlin dosud hodnotit jako úspěšnou. Velikost většiny známých populací těchto druhů je stabilní či roste, každoročně jsou evidovány údaje o nových lokalitách, v několika případech (šikoušek bezlistý, hnilák smrkový, pětiprstka žežulník, hvozdiček pyšný, několik druhů jeřábů, záraz a další) dokonce o prvních výskytů vzácných druhů pro území NP či potvrzení recentního výskytu druhů považovaných pro Podyjí za nezvěstné. Dle současných údajů se nezdařila snaha o udržení populace upolínu evropského a tromínu objímavého. Je třeba posoudit význam těchto druhů pro NP Podyjí a případnou snahu o obnovu jejich populací. Dosud však nelze vyloučit ani jejich spontánní návrat. Ideální není ani vývoj populace kýchavice černé na Sloním hřbetu. Populaci bude nutné věnovat v příštích letech pozornost.

3.4.2 Prováděná péče o genové zdroje lesních dřevin

Historie

U nejvíce zastoupených a tedy, před vyhlášením NP, hospodářsky nejvíce využívaných listnatých dřevin tj. dubu a habru, ale i např. břízy, olše, jasanu, javoru, lípy, které se používaly v mnohem menším rozsahu, se v maximální míře využívala přirozená obnova a je tedy důvodný předpoklad, že se jedná o původní místní populace. Těžba dřeva zejména v západní části Podyjí často probíhala formou toulavé seče, kdy se spoléhalo na přirozenou obnovu. Ve východní a centrální části území byla zase velká část lesních porostů obnovována především formou lesa nízkého, přičemž se spoléhalo na pařezovou výmladnost dřevin. Dub zimní byl částečně obnovován i uměle formou sadby i sje, avšak používán byl sadební materiál pouze domácí provenience.

U jehličnatých dřevin (s výjimkou jedle bělokoré a borovice lesní, které byly rovněž většinou obnovovány sadebním materiálem místní provenience), byl naopak sadební materiál většinou dovážen zejména z Rakouska z oblasti Innsbrucku a z okolí Vídně. Předmětem dovozu byl hlavně smrk ztepilý a modřín opadavý, ale i část borovice lesní – cca 7 % semene:

1860–1870 – 7,2 % (Wien)

1871–1880 – 8,4 % (Innsbruck)

1881–1890 – 8,7 % (Innsbruck)

1901–1910 – 2,2 % (Innsbruck)

a v roce 1906 i jedle bělokorá, kdy bylo 50 kg její semene zakoupeno rovněž v Innsbrucku (VRŠKA 1998).

Zachování fragmentů místních populací lesních dřevin

V rámci shromažďování dat pro posouzení zachování fragmentů místních populací lesních dřevin byl proveden obecný monitoring vyskytujících se vyšších cévnatých rostlin tj. i lesních dřevin (GRULICH 1997). Podrobnější monitoring byl proveden u rodu jeřáb (*Sorbus*) (KOVANDA 1998, BUSINSKÝ et DOSTÁLEK 1998, ŠEFL 2007), rodu dub (*Quercus*) (ÚRADNÍČEK 1995, BUČEK et al. 1996, POSPÍŠKOVÁ et al. 2002), jedle bělokoré (ÚRADNÍČEK 1995, BUČEK et al. 1996, PUR 1996), tisů červeného (ZATLOUKAL et al. 2001, VANČURA in prep.), smrku obecného (KRÁL 2000) a hrušně polničky, hrušně obecné, jabloně lesní, mahalebky obecné (VANČURA in prep.).

Součástí prvního LHP pro LHC NP Podyjí s platností od 1. 1. 1992 do 31. 12. 2001 (ANONYMUS, 1992), byla fenotypová kategorizace a genetická klasifikace lesních porostů, na jejímž základě byl vyhotoven seznam porostů uznaných ke sběru osiva. Podle tehdejší klasifikace (ANONYMUS, 1988) bylo vylišeno 20 ha porostů kategorie II A (z toho 2 ha borovice, 4 ha modřínu, 4 ha buku, 4 ha dubu) a 151 ha porostů kategorie II B (z toho 66 ha borovice, 41 ha dubu, 19 ha modřínu, 12 ha smrku, 4 ha buku, 4 ha lípy a 5 ha olše).

Vzhledem k provozním problémům v roce 1992 a 1993, kdy nebyl tehdejším vlastníkem – LČR s.p. zajištěn sadební materiál prokazatelně odpovídajícího původu, byla v roce 1994 Správou NP Podyjí vypracována Metodika sběru semen lesních dřevin, která stanovovala základní pravidla pro sběr osiva k zajištění odpovídajícího množství a sortimentu sadebního materiálu. K datu 1. 1. 1994 převzala Správa NP Podyjí právo hospodaření k lesům, lesnímu půdnímu fondu a jinému lesnímu majetku ve státním vlastnictví (zákon č. 114/1992 Sb.) a zajištění sadebního materiálu již bylo plně v její kompetenci.

V období leden 1996 – říjen 1997 byla provedena inventarizace lesních dřevin (VANČURA et KOBLÍZEK 1998), jejímž výsledkem bylo zjištění celkem 115 druhů dřevin stromového, keřového a liánového charakteru. Jedním z cílů této inventarizace bylo vytvoření podkladu pro případný program zachování genofondu jednotlivých druhů.

S ohledem na nedostatky původního seznamu porostů uznaných ke sběru osiva, tj:

- zaměření především na tzv. vybrané dřeviny (smrk ztepilý, borovice lesní, modřín opadavý)
- chybějící rozlišení rodu dub a lípa na jednotlivé druhy a
- nedostatečné pokrytí ostatních druhů dřevin

byla, v souladu se střednědobým cílem platného plánu péče (ŠKORPÍK et al. 1993), ve spolupráci s VÚLHM – VS Uherské Hradiště v roce 1999 provedena nová fenotypová klasifikace lesních porostů a byl vytvořen návrh nového seznamu porostů, které splňovaly kritéria pro uznání jako zdroj reprodukčního materiálu. Při tvorbě nového LHP s platností 1. 1. 2003–31. 12. 2012 uznány lesní porosty pro následující lesní dřeviny v rámci fenotypových kategorií „A“ a „B“ (zák. č. 149/2003 Sb.):

Dřevina	Fenotypová kategorie A	Fenotypová kategorie B
dub zimní	16,35 ha	175,73 ha
dub cer	4,64 ha	
buk lesní	9,77 ha	5,08 ha
lípa malolistá	5,04 ha	23,04 ha
lípa velkolistá	2,00 ha	
javor klen		0,60 ha
olše lepkavá		1,70 ha
třešeň ptačí		0,30 ha

V roce 2005 pak byly tyto zdroje reprodukčního materiálu rozšířeny o uznané zdroje identifikovaného (fenotypové kategorie „C“) reprodukčního materiálu (zák. č. 149/2003 Sb.) ke sběru semen těchto dřevin:

Dřevina	Fenotypová kategorie C
dub zimní	29,69 ha
dub letní	0,55 ha
dub cer	0,50ha
buk lesní	7,08 ha
jeřáb břek	0,19 ha

jedle bělokorá	1,00 ha
břízy bělokorá	4,07 ha
třešeň ptačí	0,65 ha
olše lepkavá	7,55 ha
lípa malolistá	4,53 ha
javor klen	0,77 ha
javor mléč	2,86 ha
javor babyka	0,34 ha
jilm horský	0,51 ha
jilm vaz	0,25 ha
jasan ztepilý	1,35 ha
habr obecný	4,73 ha

V rámci prováděných pěstebních opatření je v maximální míře využívána přirozená obnova všech původních druhů dřevin s preferencí těch druhů, jejichž výskyt je na příslušném stanovišti vzácnější (např. tis červený, všechny druhy jeřábu, méně zastoupené druhy dubu, hrušeň obecná, mahalebka obecná aj.).

Za limitující faktor pro zachování a obnovu místních populací lesních dřevin lze považovat stavy spárkaté zvěře v území a jeho okolí. Z tohoto důvodu mají velký význam opatření prováděná na ochranu přirozené a umělé obnovy lesních dřevin.

Záchrana a aktivní reprodukce genofondu lesních dřevin včetně lesních keřů

Záchrana a aktivní reprodukce genofondu lesních dřevin, které se používají k umělé obnově lesa, tj. dub zimní, dub letní, dub cer, buk lesní, javor mléč, javor klen, jasan ztepilý, jedle bělokorá, třešeň ptačí, olše lepkavá, lípa malolistá, lípa velkolistá, jilm vaz, jilm drsný, jilm habrolistý, jeřáb břek, jeřáb muk, ostatní druhy dubu a jeřábu, je řešena maximálním používáním sadebního materiálu vypěstovaného ze semen místní proveniencí, přednostně sbíraných z uznaných zdrojů reprodukčního materiálu. V případě nedostatku osiva z uznaných zdrojů je semeno sbíráno v lokalitách, kde lze předpokládat maximální pravděpodobnost původnosti.

Správa NP vlastní tři lesní školky o celkové výměře 0,93 ha, současně je v území využíváno několik semenišť. Na těchto plochách je pěstován sadební materiál autochtonních druhů lesních dřevin, zejména dubu zimního, dubu letního, dubu ceru, buku lesního, jedle bělokoré, jilmu vaz, jilmu drsného, ale i jeřábu břeku, jeřábu muku a dubu jadranského.

Vzhledem ke skutečnosti, že Správa NP není kapacitně schopna zajistit veškerý sadební materiál pro umělou obnovu, je v případě nedostatku reprodukčního materiálu z vlastní produkce použit sadební materiál vypěstovaný z osiva pocházejícího z uznaných zdrojů mimo území NP, avšak z přírodní lesní oblasti (PLO) č. 33 – Předhoří Českomoravské vrchoviny, kde se NP Podyjí nachází. Ve zcela výjimečných případech při nedostatku reprodukčního materiálu z PLO 33, byl použit i sadební materiál (jedle bělokorá, buk lesní) z PLO 16 – Českomoravská vrchovina.

Při nakládání s reprodukčním materiálem, zejména při jeho výškovém přenosu, jsou v plném rozsahu respektovány příslušné právní normy (vyhl. č. 139/2004).

Kromě uvedených způsobů je v případě vhodných podmínek využíváno i sítě a podsíje geograficky původních druhů.

Přehled provedených výsadeb lesních dřevin je uveden v příloze v tab. č. R 3.4.2.i a v grafu č.R 3.4.2.ii.

Analýza stavu populací lesních dřevin, vyhodnocení trendů vývoje a výsledků péče

Současná situace populací jednotlivých druhů je podle průběžných výsledků monitoringu stabilní. Výsledky monitoringu populací jednotlivých druhů neprokazují pokles zastoupení vyskytujících se původních druhů lesních dřevin, s výjimkou druhů stanovištně nevhodně vysazených (borovice lesní, smrk ztepilý).

Z dosavadních výsledků obnovního managementu (ANONYMUS, 2003) je zřejmé, že dochází k posilování populací většiny domácích druhů dřevin na úkor dřevin geograficky nepůvodních nebo

dřevin stanovištně nevhodně vysazených (viz tabulka č. R 3.2.4.iii). Nastavené principy péče a prováděná managementová opatření by měly být uplatňovány i v dalším období.

3.4.3 Prováděná redukce geograficky nepůvodních a invazních rostlinných druhů

Na území NP Podyjí byl evidován výskyt 12 invazních druhů rostlin. Vyšší prioritu má řešení výskytu druhů z třídy nebezpečnosti I. (nejagresivnějších, PYŠEK et TICHÝ 2001), kam z druhů zjištěných na území NP Podyjí patří bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), křídlatka česká (*Reynoutria bohemica*), netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulosa*) a trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*). Z méně agresivních druhů, řazených do třídy nebezpečnost II. a III., byly na území NP Podyjí zaznamenány třapatka dřívá (*Rudbeckia laciniata*), pajasan žláznatý (*Ailanthus altissima*), slunečnice topinambur (*Helianthus tuberosus*), javor jasanolistý (*Acer negundo*), celík kanadský a obrovský (*Solidago canadensis* a *S. gigantea*), topol kanadský (*Populus × canadensis*) a netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*).

Třída nebezpečnosti I.

Nejrozšířenějším druhem této třídy je na území NP Podyjí netýkavka žláznatá. V roce 1995 bylo v břehových porostech Dyje napočítáno kolem 0,5 mil. jedinců. Její likvidace započala v roce 1995 na české části pobřeží Dyje. V roce 2000 se do likvidace zapojila i nově vzniklá rakouská Správa NP Thayatal, což vedlo ke značnému zvýšení účinnosti likvidace. Likvidace probíhala výhradně mechanickou cestou – ručním vytrháváním s odvozem hmoty, v případě rozsáhlých souvislých porostů také kosením, zásadně před odkvětem, aby nebyl umožněn vznik semen. Od roku 2005 již nejsou zaznamenávány souvislé porosty, pouze malé skupinky a jednotlivý výskyt. V letech 2007 a 2008 bylo v břehových porostech Dyje napočítáno pouze několik set kvetoucích jedinců; ti byli zlikvidováni. V břehových porostech na místech, kde byly zlikvidovány velké plochy netýkavky, rychle regenerovala společenstva stanovištně i geograficky původních druhů, která jsou zde z hlediska ochrany přírody žádoucí. Přestože likvidace netýkavky ještě není u konce a i v době, kdy již nebude v břehových porostech nalézána, bude vyžadovat trvalý monitoring zaměřený na včasné objevení případných nových ohnisek, lze ji již dnes označit za úspěšnou.

V břehových porostech Dyje, ale i na několika místech uvnitř obcí ochranného pásma, byla místa značně rozšířena i křídlatka česká. V roce 1995 byly známy tři rozsáhlé porosty podél dyjského břehu v šířce 3–8 m o celkové délce cca 500 m a dalších šest drobnějších ohnisek o průměru 2–5 m. V obcích byly nalezeny dva rozsáhlé porosty o ploše cca 20 a 50 m² na české straně a dva podobné velikosti na straně rakouské. Likvidace probíhala od roku 1995 kombinací mechanické a chemické cesty – porosty byly pokoseny či vytrhány při výšce cca 1–1,5 m (odstraněná hmota usušena a spálena), výmladky při výšce 0,5–1 m postříkány nespécifickým listovým herbicidem. Jeho užití bylo umožněno faktem, že v souvislých porostech křídlatky se v podstatě nevyskytují jiné druhy rostlin, takže nehrozilo jejich poškození. U drobnějších ohnisek byl užit pouze postřík. Do roku 2001 byly velké porosty zlikvidovány; na území parku výše popsaným zásahem, v obcích na české straně v rámci stavebních úprav na pozemcích. Výskyt na rakouské straně byl řešen až od roku 2006, ohniska tedy dosud existují, i zde je však naděje na jejich likvidaci. Na všech evidovaných lokalitách křídlatky (vyjma dvou obcí na české straně, kde byl porost zlikvidován beze zbytku) zůstala drobná ohniska výskytu (do 1,5 m v průměru). V roce 2008 bylo tedy na české straně nalezeno 10 drobných ohnisek a žádný rozsáhlý porost. Monitoring a chemická likvidace bude pokračovat, za úspěch lze považovat fakt, že se podařilo zabránit vzniku nových ohnisek a všechny rozsáhlé porosty byly zlikvidovány.

Trnovník akát je velkým problémem zejména v lesních porostech. Péči o ně a režimu akátových porostů v lesích se speciálně věnuje kap. 3.1.5. Mimo lesní půdní fond existují rozsáhlé porosty akátu zejména na xerothermních lokalitách ve východní části NP Podyjí a ochranného pásma. Ohniska výskytu byla v letech 2001–2003 zmapována a stanovena priorita likvidace jednotlivých ohnisek. Z celkové plochy asi 20 ha byly akáty již na 10 ha zlikvidovány, na ostatních plochách bude zásah proveden v následujících letech. Cílem je v části případů dřeviny odstranit a převést porost na

xerothermní trávník či vřesoviště, v části případů skupinu dřevin zachovat a pouze zaměnit akáty za autochtonní dřeviny (dub, babyka, jilm, třešeň apod.).

Bolševník velkolepý je v NP Podyjí nejméně častým invazním druhem I. třídy nebezpečnosti. K jeho likvidaci je užívána metoda přesekávání prýtu mělce pod zemí, dříve i v kombinaci se zalitím podzemní části herbicidem, případně vykopání celé rostliny včetně kořene. Všechny nálezy až na dva (zahrada hostince a obchodu v Lesné – cca 10 ks v r. 1997, v r. 1998 1 ks na obecní skládce v Lesné) jsou lokalizovány v břehovém porostu Dyje. Z let 1995–2008 jsou známy většinou ojedinělé nálezy max. 5 jedinců ročně, kteří byli vždy okamžitě zlikvidováni. Jedinou výjimkou byla zmíněná populace v Lesné a nalezená populace asi 10 ks v ústí Žlebského potoka, která byla likvidována v letech 1995–1998. Od té doby byly všechny kontroly na této lokalitě negativní. Poté byl na různých lokalitách 1 ks bolševníku zaznamenán pouze v letech 1999, 2004 a 2008 a zlikvidován. Dosud se však nepodařilo najít zdrojovou populaci, z níž bolševník na území NP Podyjí proniká.

Třída nebezpečnosti II. a III.

Z těchto invazních druhů byla věnována speciální péče pouze pajasanu žláznatému a topolu kanadskému. Redukce výskytu topolu kanadského byla prováděna v rámci péče o lesní porosty (viz kap. 3.1.5), ohnisko pajasanu žláznatého (cca 10 vzrostlých stromů) v ústí Žlebského potoka bylo v roce 1997 likvidováno kroužkováním (odstraněním pásu kůry) kmene a v následujících letech byly výmladky stříhány herbicidem. Druhá plocha pajasanů (vinice Šobes, cca 10 ks) byla vykácena v rámci údržby vinohradů.

Třapatka dřípatá a slunečnice topinambur jsou nalézány ojediněle v břehových porostech a likvidovány ihned při inspekčních cestách, případně při cílených návštěvách (někdy jsou rostliny tak pevně zakořeněny v zemi, že není možno je okamžitě vytrhávat ručně). Jasanojavor peřenolistý se v NP Podyjí vyskytuje vzácně a jeho spontánní množení je známo jen z ojedinělých lokalit, proto zatím zůstával v pozadí zájmu. Přesto je v budoucnu žádoucí jej z území NP Podyjí zcela eliminovat. Netýkavka malokvětá je sice hojná, ale je malého vzrůstu, obvykle netvoří husté zapojené porosty a z porostů v sezóně brzy mizí. Z těchto důvodů zatím nebyly prováděny zásahy k její redukci, v budoucnu jsou ovšem žádoucí, protože netýkavka může být významným konkurentem podrostových druhů bylin. Jde však o velmi komplikovaný problém vzhledem k rozmnožovacím schopnostem netýkavky a jejímu velmi obecnému rozšíření v české krajině. Pokud by však byla nalezena účinná a ke krajině šetrná metoda likvidace, jistě by bylo vhodné jí využít.

Mapování výskytu amerických druhů celíků bylo zahájeno v roce 2008 a v následujícím roce byla provedena pokusná likvidace největších ohnisek různými metodami. V dalších letech budou (na základě výsledků pokusu) zásahy směřovat k likvidaci, nebo alespoň značné redukci populací celíků v NP Podyjí.

3.4.4 Prováděná péče o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů (včetně managementu zvěře a ryb)

3.4.4.1 Péče o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů a management ryb

Dosud prováděnou péči o zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů lze rozdělit do dvou hlavních rovin a to na nespécifickou (nepřímou) péči a specifickou (přímou) péči. V rámci nespécifické péče byla provedena řada zásahů nezaměřených primárně na konkrétní druhy živočichů nebo rostlin. Smyslem takových zásahů je zachování vhodného stavu biotopů. Z toho profituje vždy celá řada živočišných druhů, kterým jsou tímto umožněny podmínky pro prosperitu jejich populací. Specifické zásahy jsou naopak takové, které jsou zaměřené na konkrétní druhy či skupiny druhů. Samozřejmě dochází i k prolínání obou těchto typů a mnohdy je těžké říci, zda ten či onen zásah patří do první či do druhé skupiny.

Nespecifická (nepřímá) péče:

Jedním z významných zásahů nespecifického typu je např. vytváření úhorů, jejichž smyslem je podpořit druhy vázané na plochy narušované půdy ležící dočasně ladem uprostřed jinak intenzivně obhospodařované krajiny. Dále probíhají pravidelné zásahy v zarůstajících rozhraních lesů a luk, které spočívají zejména v jejich prosvětlování, což má pozitivní důsledek například pro uchování populace jasoně dymnivkového (*Parnassius mnemosyne*) – to je mj. příklad, kdy se nespecifický zásah projeví ve specifické rovině. Jiným takovým zásahem bylo například ponechávání části dřevní hmoty na místě, ať již při zásazích v lese nebo na nelesních biotopech, z důvodu dokončení vývoje saproxylického hmyzu, poskytnutí hnízdního substrátu pro blanokřídlé apod.

Je nutno podotknout, že o většině provedených zásahů – zejména z dřívějších let existence národního parku – existuje pouze omezená dokumentace (fotodokumentace před zásahem, po zásahu, příležitostné záznamy o výskytu druhů apod.), z níž by bylo možno vycházet. Proto je výčet útržkovitý a spíše postihuje jen některé příklady. Úroveň dokumentace zásahů se zvyšuje v posledních letech vytvářením souborné databáze.

Specifická (přímá) péče:

Pokud jde o opatření či zásahy zaměřené na konkrétní druhy či skupiny druhů, předchozí plán péče zahrnoval do svých cílů i několik reintrodukčních akcí, z nichž některé neproběhly vůbec, nebo byl učiněn neúspěšný jednorázový pokus. V případě vyhynulé populace jasoně červenookého (*Parnassius apollo*) v Podyjí se další zvažování případné reintrodukce ukázalo jako liché, neboť zdrojem by musela být populace geneticky odlišná od té původní, již neexistující, což by nemělo z hlediska biologie ochrany přírody žádný význam. V případě kobylky ságy (*Saga pedo*) měl být v minulosti učiněn neoficiální pokus o introdukci, jehož výsledek, stejně jako průběh celé akce, byl zřejmě velmi pochybný a neexistuje k tomuto případu žádná dokumentace.

V rámci specifitějších zásahů byla prováděna např. podpora nosatce (*Cyphocleonus achates*) tím, že lokalita jeho výskytu na Kraví hoře byla v některých letech oplocena, aby se zamezilo nadměrnému spásání lokality.

Dalším typem specifických zásahů je např. strhávání drnu na vřesovišti a vybraných plochách stepních trávníků k podpoře druhů obnažených míst. Vedlejším efektem je rovněž odstranění drnů třtiny křovištní, jejíž porosty jsou pro tento typ zásahu přednostně vybírány.

Péče o obojživelníky: Bylo vybudováno několik tůní za účelem vytvoření rozmnožovacího biotopu pro obojživelníky (přehled viz kap. 3.2.4), neboť na blízkých rybnících nebyly vzhledem k nadměrnému výskytu predátorů podmínky pro tento účel vyhovující. Pro skupinu velkých čolků bylo učiněno několik opatření: ochrana tůní za Popickou kaplí před nadměrným využíváním zvířaty (omezení pastvy, aby nedocházelo k přílišnému zamoření dusíkem), Podmolí–strouha – výřez vrb v okolí z důvodu prosvětlení lokality. Již několik let probíhá každoroční výstavba migračních zábran na silnici Horní Břečkov–Čížov a migrující žáby, zejména ropuchy obecné (*Bufo bufo*) jsou zpoza bariéry přenášeny přes komunikaci. Uvažuje se však o možnosti vybudovat v místě trvalé zábrany.

Péče o plazy: V roce 2008 byl Ministerstvem životního prostředí přijat záchranný program pro užovku stromovou (*Zamenis longissimus*), v němž jsou opatření navrhovaná i pro území NP Podyjí (Zavadil et al. 2008). Jedním z navrhovaných opatření je budování umělých líhnišť. V roce 2008 tak byla vybudována líhniště pro užovky stromové na lokalitách Šobes a Široká louka, v roce 2010 pak na Novém hrádku. Budování líhnišť v NP Podyjí má však spíše výzkumný než ochranný charakter, neboť nejsou k dispozici informace, jež by prokazovaly, že by tento typ zásahu byl pro přežívání populace druhu na území NP Podyjí nezbytný – logickou by se zdála spíše podpora přirozených líhnišť, než vytváření líhnišť umělých.

Péče o ptáky: V roce 1995 a 1997 provedla Správa NP Podyjí ve spolupráci s AOPK ČR vypouštění sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) v oblasti Braitavy, za účelem posílení tohoto druhu na území NP Podyjí, kde v minulosti došlo k vymizení hnízdní populace. Tato akce byla součástí širšího projektu na záchranu sokola stěhovavého na území ČR realizovaného AOPK ČR (HLAVÁČ 1998) a korespondovala s cíli předchozího plánu péče, kde je uvedena jako krátkodobý cíl v kapitole Reintrodukce. Jediné údaje, které se podařilo dohledat, jsou z roku 1997, kdy došlo k vypuštění dvou jedinců – jednalo se o jednoho samce a jednu samici pocházející z odchovny dravců Milotice. Vypuštění sokoli se však v příštích letech na území NP Podyjí k zahnízdění nevrátili. Dosud (2010) není potvrzeno, že by od posledního zjištěného hnízdění na území NP Podyjí v 70. letech 20. století

zde proběhlo další hnízdění tohoto druhu, přestože nejméně jedna nepotvrzená zpráva o hnízdění v tomto období se objevila, a přestože – zejména v posledních dvou letech (2009 a 2010) – podezřele narůstá počet pozorování i v hnízdním období. Dále byly v 90. letech 20. stol. pro sokoly vyvěšeny dvě budky, a to na skalním výchozu na Braitavě a na Vraní skále u Lukova. Jejich využívání však bylo během let stran sokolů nulové, a pokud pamětníci uvádějí, tak nulové i stran ostatních možných druhů, např. výra velkého (*Bubo bubo*) – ptáci upřednostňují přirozená hnízdní místa.

Péče o zvláště chráněné druhy strakapouda jižního a pěníci vlašskou, které jsou současně i předmětem ochrany PO Podyjí, jakož i jiné zvláště chráněné druhy, zahrnuté současně i do přílohy I směrnice o ptácích, probíhá způsoby uvedenými v kapitole 1.6.3: aktivní péče probíhá např. prořezem hustých křovin, péčí o staré stromy atp. – samozřejmostí je provádění zásahů v mimohnízdním období, pasivní ochrana druhů probíhá zejména formou posuzování vlivů záměrů na PO Podyjí a vydávání závazných stanovisek.

Management zvěře:

Management zvěře ve smyslu zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, v platném znění, se na území Národního parku Podyjí týká druhů zvěře, (a) které nelze lovit, a druhů zvěře, (b) kterou lze obhospodařovat lovem. Specifická opatření pro zvláště chráněné, ohrožené a vzácné taxony volně žijících živočichů spadajících mezi zvěř podle zákona o myslivosti jsou uvedena výše (týkají se sokola stěhovavého a výra velkého). Podrobněji kap. 3.4.4.2.

Management ryb:

Management ryb v řece Dyji mezi Vranovem nad Dyjí a Znojmem probíhá dlouhodobě podle zavedeného modelu: každoročně se do řeky vysazují některé druhy salmonidů, aby mohly být následně chytány formou sportovního rybolovu (muškaření). Vysazovaly se tyto druhy: lipan podhorní (*Thymallus thymallus*), pstruh duhový (*Oncorhynchus mykiss*), pstruh potoční (*Salmo trutta m. fario*) a siven americký (*Salvelinus fontinalis*). Od roku 2001 jsou vysazovány již pouze původní druhy lipan podhorní a pstruh potoční. Nepůvodní druhy pstruh duhový a siven americký již nesmějí být na území národního parku vysazovány. Přesto však dochází k ilegálnímu vysazování pstruha duhového, jak vyplývá z hospodářské evidence Moravského rybářského svazu. Hospodaření v rybářských revírech na řece Dyji v NP Podyjí, které jsou celkem čtyři (Dyje 12, Dyje 12A, Dyje 13 a Dyje 14), provádí i nadále Moravský rybářský svaz a sportovně–rekreační aktivity jeho členů jsou tolerovány na 60% z celkové délky toku řeky Dyje na území NP Podyjí. Zbývající úseky jednotlivých revírů byly v roce 1993 vymezeny jako hájené úseky, na nichž rybolov nesmí probíhat.

Cílového stavu, kterým je dle Instrukce MŽP ČR č.j.: OOLP/145/96 ze dne 1.10.1996 (o rybářském hospodaření na území národních parků ČR, bod 3) obhospodařování všech rybářských revírů Správami NP, dosud nebylo dosaženo.

Pokusy o vytvoření životaschopné populace lipana podhorního skončily prozatím vždy neúspěšně a proces vysazování ryb tak ztrácí z hlediska ochrany přírody smysl.

Již od roku 2000 probíhají mezi správami NP Thayatal a NP Podyjí diskuse o sjednocení rybářského režimu a o zrušení, či výrazném omezení rybářství na řece Dyji. Ke sjednocení režimu rybářství zatím nedošlo.

Z výše uvedených důvodů byla na počátku roku 2009 objednána studie, která by měla navrhnout nový rybářský management v NP Podyjí/Thayatal. Studie byla dokončena a předložena na jaře 2010 a její výsledky budou zmíněny v návrhové části Plánu péče, které se přímo týkají.

3.4.4.2 Péče o zvěř

Oblast Podyjí byla již od středověku využívána jako lovecký revír – viz kapitola 2.3 Historický vývoj a současný stav osídlování a využívání území, a kap. 3.1 Lesní ekosystémy, podkap. C) Myslivost a ostatní činnosti v lesích.

Péče o zvěř na území NP Podyjí je prováděna v souladu s cíli a posláním národního parku a je součástí komplexní ochrany území a biodiverzity. Základním cílem péče o zvěř na území národního parku je

dosažení rovnováhy mezi všemi ekosystémy, které se na území NP vyskytují. K dosažení tohoto cíle slouží:

- důsledná ochrana, zlepšování a stabilizace biotopů jednotlivých druhů,
- vytváření vhodných podmínek pro původní druhy zvěře migrující přirozenou cestou, které v území v současné době chybí (např. rys ostrovid),
- cílevědomá řízená regulace početních stavů těch druhů zvěře, které nemají svého přirozeného nepřítele a svými vysokými stavy působí škody na přírodním prostředí,
- minimalizace stavů, popř. vyloučení druhů zavlečených, a to současných i nově migrujících (např. muflon obecný, daněk skvrnitý, jelen sika, psík mývalovitý).

Z důvodu zajištění ochrany, zlepšování a stabilizace biotopů jednotlivých druhů a v rámci vytváření vhodných podmínek pro chybějící migrující původní druhy zvěře byly v roce 2008 na území NP vyhlášeny 3 tzv. klidové zóny o celkové výměře 226 ha:

1. Ledové sluje – Braitava o výměře 99 ha
2. Nový Hrádek – ostroh o výměře 41 ha
3. Mločí údolí – o výměře 86 ha.

Ve vymezených klidových oblastech jsou uplatňována následující pravidla:

- Celoročně je zde vyloučen lov zvěře s výjimkou tří dnů v roce. V těchto dnech je možno provádět lov zvěře běžnými povolenými způsoby, s preferencí individuálního lovu. O termínech lovu, způsobu lovu a výsledku lovu bude vedena samostatná evidence.
- Nebudou zde budována zařízení pro krmení zvěře a není prováděno krmení, příkrmování ani vnaďení zvěře.
- Plánovaná managementová opatření je možno provádět pouze s maximálně možným respektováním klidového režimu a v nezbytně nutném rozsahu.
- Veškeré další činnosti zajišťované organizací (např. monitoring, výzkum, exkurze apod.) jsou plánovány a popř. realizovány s ohledem na poslání a režim vymezených klidových oblastí.
- Stav lesních i nelesních ekosystémů v klidových oblastech je průběžně monitorován a vyhodnocován. Zvláštní pozornost je věnována především posouzení vlivu zvěře na přirozenou obnovu lesa.

S ohledem na absenci velkých predátorů na území NP Podyjí je predační tlak šelem simulován činností člověka. Cílevědomě jsou regulovány početní stavy všech druhů spárkaté zvěře, které se na území NP Podyjí vyskytují, tj. srnce obecného, prasete divokého, jelena evropského, daňka skvrnitého a muflona obecného. Daněk skvrnitý a muflon obecný – druhy uměle vysazené na našem území – jsou považovány za geograficky nepůvodní a jako cílový stav je stanoveno úplné vyloučení obou těchto druhů z území. Početní stavy spárkaté zvěře se v současné době jeví jako limitující faktor nejen pro zajištění zdárné obnovy druhové skladby lesních porostů, kde zvěř svým okusem poškozuje, resp. zcela eliminuje přirozenou obnovu a umělé výsadby zejména vzácných druhů dřevin, ale je zásadním faktorem i pro udržení příznivého stavu populací některých druhů bylin.

Regulovány jsou ještě početní stavy lišky obecné, event. lze regulovat i stavy zavlečených druhů v přírodě nežádoucích, jejichž migrace do území přichází v úvahu, jako např. norek americký nebo psík mývalovitý. Početní stavy ostatních druhů zvěře regulovány nejsou.

Za účelem redukce početních stavů spárkaté zvěře jsou v rámci péče o zvěř v NP Podyjí přijímána rozsáhlá opatření. Nad rámec standardních zákonných postupů jsou sčítané stavy zvěře zjišťovány i na základě individuálních šetření lesnického personálu, což má pozitivní dopad na přesnější zjištění jarních kmenových stavů zvěře a z nich vyplývající vypracování co nejobektivnějšího plánu lovu. Průběh odlovu zvěře je několikrát měsíčně kontrolován a při závažném nedodržení plánu jsou přijímána opatření k okamžité nápravě. K redukci početních stavů zvěře jsou používány především individuální způsoby lovu.

Výkon práva myslivosti

Vzhledem ke změnám právních předpisů v oblasti myslivosti, kdy zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, stanovil nová pravidla a požadavky pro tvorbu honiteb, došlo k zániku honiteb vytvořených v roce 1993. Rozhodnutím orgánu státní správy myslivosti ze dne 27. 3. 2003 byla vytvořena vlastní honitba Správy NP s názvem „NP Podyjí“ o celkové výměře 5786,9 ha.

Základní informace o vlastní honitbě NP Podyjí:

Druh pozemku	Výměra [ha]
les	4644,32
orná půda	490,18
ostatní plochy	236,78
trvalý travní porost	212,40
vodní plochy	134,28
ovocný sad	51,74
vinice	17,20
celkem	5786,90

V souladu s platnými právními předpisy (vyhl. č. 491/2002 Sb.) byla uznaná honitba zařazena do I. jakostní třídy pro srnce obecného, jelena evropského a prase divoké a pro tyto druhy byly stanoveny minimální a normované stavy.

S ohledem na tvar a hranici NP a na uspořádání vlastnických poměrů došlo k přiřazení, popř. k výměně honebních pozemků jiných vlastníků, a to zejména z důvodu eliminovat vznik honitby, jejíž hranice by byla nevhodně tvořena rozhraním mezi lesními a zemědělskými pozemky. I přes tyto úpravy hranic zajišťuje Správa NP výkon práva myslivosti podle platných právních předpisů ve vlastní režii na většině území NP a částečně i na území OP – viz mapka Mysl 02. Mimo honitby „NP Podyjí“ zasahují do území NP, popř. jeho ochranného pásma ještě honitby okolních honebních společenstev (viz tab. R 3.4.4.2.i).

Působení Správy NP na péči o zvěř mimo vlastní honitbu „NP Podyjí“ je značně limitované. Týká se de facto pouze zákonných možností z pozice orgánu ochrany přírody – např. § 5 odst. 4 zák. č. 114/1992 Sb. – záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů živočichů do krajiny, nebo z pozice vlastníka honebních pozemků – např. § 9 odst. 2 zák. č. 449/2001 Sb. – souhlas vlastníka pozemku k vybudování a umístění mysliveckých zařízení.

Státní správu myslivosti vykonává na území NP (tzn. ve vlastní honitbě NP Podyjí) Správa NP Podyjí. V ostatních případech, kdy honitby okolních mysliveckých sdružení zasahují jen částečně na území NP, vykonává státní správu myslivosti MÚ Znojmo.

Vlastní péče o zvěř na území národního parku (ve vlastní honitbě Správy NP) se kromě obecně platných právních předpisů řídí „Metodickou instrukcí MŽP č.1/2006 k managementu volně žijících živočichů, kteří jsou zvěří (péče o zvěř a myslivost) na území národních parků“. Tento předpis stanovuje další detailnější pravidla pro péči o zvěř.

Analýza stavu populací, vyhodnocení trendů vývoje a výsledků péče

Péče o spárkatou zvěř je velmi výrazně ovlivněna silnou migrací zvěře v rámci území NP, ale i z širokého okolí. Vzhledem ke své poloze uprostřed zemědělsky využívané krajiny s nedostatkem remízků a lesíků, a k bohaté rozmanitosti lesních dřevin, keřového patra i bylinného podrostu, představuje Podyjí pro spárkatou zvěř rozsáhlou oblast s relativním klidem a s dostatkem i pestrostí potravní nabídky. V důsledku neustálé migrace zvěře do území a její zvýšené koncentrace zde, pak dochází ke zvýšeným škodám na přírodním prostředí.

Srniec obecný (*Capreolus capreolus*)

Srniec obecný je nejrozšířenějším druhem spárkaté zvěře v Podyjí. Vyskytuje se na celém území NP, přičemž vyšší koncentrace je patrná na styku lesních společenstev se zemědělskou krajinou. Vzhledem k teritoriálnímu chování srnčí zvěře není migrace tak důležitým faktorem, jako u prasete divokého nebo jelení zvěře.

Srnčí zvěř je hlavním druhem spárkaté zvěře v území a proto jsou její stavy rozhodující pro stav přírodního prostředí NP. S ohledem na pestrost potravní nabídky, zejména co se týče přirozeného zmlazení a umělých výsadeb lesních dřevin v území, v kombinaci s častým srážkovým deficitem a nedostatkem potravy mimo lesní porosty (zejména po sklizni zemědělských plodin), působí srnčí zvěř významné škody jak zimním, tak i letním okusem. Při absenci predátorů je cílená regulace stavů nezbytným předpokladem minimalizace škod i udržování příznivého poměru pohlaví. Prováděná péče by měla být uplatňována i v dalším období. V příloze je uvedena základní informace o populaci srnce obecného v Podyjí (R 3.4.4.2.ii) a přehled odlovů srnce (R 3.4.4.2.iii).

Prase divoké (*Sus scrofa*)

Prase divoké se vyskytuje na celém území NP, přičemž intenzivně migruje do území NP z vnitrozemských oblastí a to zejména po ukončení sklizni atraktivních zemědělských plodin (řepka, obilí, kukuřice). Zvýšená intenzita migrace je rovněž způsobena téměř pravidelně se opakujícími semennými roky dubu a buku. V lesních společenstvech nejsou škody působené černou zvěří až tak markantní, přestože část úrody bukvic a žaludů je touto zvěří zkonsumována. Často však působí nepřiměřené škody na zemědělských plochách, včetně trvalých travních porostů. Černá zvěř je navíc významným predátorem pro četné druhy drobných savců, na zemi hnízdících ptáků, ale i některých druhů plazů.

Intenzivně prováděnou regulací početních stavů se daří držet stavy černé zvěře na únosné výši, včetně přiměřeného poměru pohlaví. Prováděná péče by měla být uplatňována i v dalším období. V příloze je uvedena základní informace o populaci prasete divokého v Podyjí (R 3.4.4.2.iv) a přehled jeho odlovů (R 3.4.4.2.v).

Jelen evropský (*Cervus elaphus*)

Jelen evropský se vyskytuje prakticky na celém území NP. Početní stavy během roku nepatrně kolísají a mírný nárůst lze pozorovat v období říje. Populace je nepřilíš početná a relativně stabilní, včetně odpovídajícího poměru pohlaví. Škody působené jelení zvěří nejsou, s ohledem na nízkou početnost zvěře v území, podstatné. Prováděná péče by měla být uplatňována i v dalším období. V příloze je uvedena základní informace o populaci jelena evropského v Podyjí (R 3.4.4.2.vi) a přehled odlovů jelena (R 3.4.4.2.vii).

3.4.5 Prováděná regulace stavů nepůvodních živočišných druhů

Geograficky nepůvodním druhem se dle § 5 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, rozumí druh, který není součástí přirozených společenstev určitého regionu. Jiná definice uvádí, že nepůvodním druhem je „druh, poddruh nebo nižší taxon, introdukovaný mimo svůj přirozený, dřívější nebo současný areál“ (Mlíkovský & Stýblo 2006). V obecně rovině citovaný zákon (č. 114/1992 Sb.) řeší záměrné neboli úmyslné šíření geograficky nepůvodních druhů, na které se vztahuje režim povolení (§ 5 odst. 4). V národních parcích je však dle citovaného zákona zakázáno povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů (§ 16 odst. 1 písm. h).

Z komentáře k zákonu o ochraně přírody a krajiny (MIKO & BOROVIČKOVÁ 2007) vyplývá, že mezi hlavní negativní vlivy spojené s výskytem nepůvodních druhů patří rychlé šíření těchto druhů, které může mít až charakter invaze. V tomto procesu dochází k ochuzování biologické rozmanitosti jednotlivých biotopů, nekontrolované šíření může vést až k jejich zásadní přeměně. Kromě vytlačování původních druhů může docházet i k významně negativnímu vlivu na úrovni jejich genofondu. V České republice je díky zavlečení nebo záměrnému zavádění cizích druhů nebo geneticky nepůvodních jedinců domácích druhů ohrožena například většina původních druhů ryb, rak říční apod. (MIKO et BOROVIČKOVÁ 2007).

Mezi významné nepůvodní živočišné druhy Národního parku Podyjí patří:

Pstruh duhový (*Oncorhynchus mykiss*)

Druh původem z úmoří Tichého oceánu severní polokoule, který byl od druhé poloviny 19. století postupně introdukovan na všechny kontinenty a stal se následně jednou z nejrozšířenějších ryb, vyskytujících se v příhodných oblastech po celém světě (ŠANDA 2006a). Do roku 2000 byl běžně vysazován do řeky Dyje v NP Podyjí pro účely sportovního rybolovu, od roku 2001 je zde jeho vysazování nepřipustné. Přesto bylo zaznamenáno ilegální vysazení i v pozdějších letech (viz též kapitola 3.4.4.1).

Siven americký (*Salvelinus fontinalis*)

Druh původem ze severoamerického subkontinentu, který byl postupně introdukovan do dalších vhodných oblastí Ameriky a následně celého světa, kde vytváří obvykle lokální populace (ŠANDA 2006b). Do řeky Dyje v NP Podyjí byl do roku 2000 běžně vysazován pro účely sportovního rybolovu, od roku 2001 je vysazování sivena, podobně jako pstruha duhového, zakázáno (viz též kapitola 3.4.4.1).

Střevlička východní (*Pseudorasbora parva*)

Východoasijský druh zavlečený s hospodářsky významnými východoasijskými druhy kaprovitých ryb postupně do celé Asie a následně do Evropy (ŠANDA 2006c). V NP Podyjí společně s karasem stříbřitým (*Carassius gibelio*) dominantně obsadila některé vodní nádrže (zejména rybníky v povodí Klaperova potoka). Vzhledem k tomu, že střevlička východní je významným konkurentem původních druhů ryb (např. karase obecného, *Carassius carassius*, či slunky obecné, *Leucaspis delineatus*), u nichž bylo zjištěno snižování početnosti v její přítomnosti (ŠANDA 2006c), je z hlediska ochrany přírody nežádoucí a představuje pro původní druhy ryb hrozbu. Žádné kroky k její redukci však dosud nebyly podniknuty.

Karas stříbřitý (*Carassius gibelio*)

Původem východoasijský karas je v současnosti široce rozšířen ve velké části Asie i Evropy (ŠANDA 2006d). V NP Podyjí se vyskytuje ve většině nádrží. Jelikož jde o invazivní, silně konkurenční druh s vlastností sexuálního parazitismu, představující vážnou hrozbu pro původní druhy ryb, je z hlediska ochrany přírody nežádoucí. Žádné kroky k významnější redukci tohoto druhu rovněž podniknuty nebyly.

Pokud jde o nepůvodní druhy ptáků, jsou z hlediska ochrany přírody zcela bezvýznamné volné chovy a úniky exotických druhů ze zajetí. V případě NP Podyjí jde například o **kachničku mandarinskou** (*Aix galericulata*) či **kachničku karolinskou** (*Aix sponsa*).

Mezi nepůvodní druhy savců, zjištěné na území NP Podyjí (REITER et al. 1997), patří např. také **norek americký** (*Mustela vison*), **psík mývalovitý** (*Nyctereutes procyonoides*), či **sika** (*Cervus nippon*). Jejich výskyt je však buď ojedinělý nebo nejasný. Z hlediska ochrany přírody jde v současné době o druhy pro NP Podyjí málo významné. Žádná regulace stavů u těchto druhů prováděna nebyla a vzhledem k charakteru jejich výskytu v NP Podyjí ani být nemohla.

Zvláštní přístup vyžadují nepůvodní druhy zařazené mezi zvěř. V NP Podyjí se jedná o následující druhy:

Muflon obecný (*Ovis musimon*)

Muflon obecný byl do oblasti NP Podyjí zavlečen na počátku třicátých letch dvacátého století, ve snaze zpestřit druhovou skladbu zvěře. V pozdějších letech se vypouštění muflonů zvěře několikrát opakovalo za účelem tzv. „osvěžení krve“.

V době vyhlášení NP se dle kvalifikovaných odhadů pohybovaly stavy muflona kolem 500–600 kusů. S ohledem na nepůvodnost této zvěře bylo již v prvním Plánu péče (ŠKORPÍK et al., 1993) stanoveno cílové vylovení muflona z území NP.

Proto naplnění stanoveného cíle postupné eliminace mufloní zvěře byla přijata následující opatření:

- bylo přikročeno k intenzivní redukci stavů mufloní zvěře, přičemž nastolený trend maximálního možného odstřelu byl plně zapracováván do plánů lovu,
- v rozhodnutí státní správy o uznání vlastní honitby NP Podyjí ze dne 27.3. 2003 již nebyla mufloní zvěř normována a nebyly pro ni stanoveny minimální a normované stavy,
- byla využita možnost udělení výjimky ze zákona o myslivosti a byla přijata podpůrná opatření – orgán státní správy myslivosti vydal dne 14.7.2003 pro honitbu NP Podyjí rozhodnutí o zrušení chovu mufloní zvěře.

Významnou roli v průběhu regulace mufloní zvěře a dalšího vývoje zbytkové populace hraje složitá konfigurace terénu a migrace zejména pak v západní části NP a to jak v rámci území ČR, tak i mezi ČR a Rakouskem.

Po několika letech intenzivního lovu došlo k výrazné redukci stavů a v současné době se zbytkové populace mufloní zvěře (cca 50 kusů) nachází v centrální a v západní části NP. Prováděná intenzivní regulace, jejímž cílem je úplná eliminace druhu z území, by měla být uplatňována i v dalším období. Vývoj populace muflona od r. 1994 ilustruje tab. R 3.4.5.i v příloze.

Daněk skvrnitý (*Dama dama*)

Daněk skvrnitý byl do oblasti NP Podyjí zavlečen v druhé polovině dvacátého století, přičemž obdobně jako u muflona se jednalo o snahu zpestřit druhovou skladbu zvěře. Rovněž i v případě daňka bylo provedeno opakované vypouštění této zvěře do území.

Po zrušení ženižně–technických zátarasů došlo k výraznému rozptýlení daňčí zvěře do okolní krajiny a její početní stavy v NP se takto zredukovaly na jednotlivé migrující kusy. Tento stav platí i v současné době.

S ohledem na nepůvodnost této zvěře je stanoveno cílové vyloučení daňka z území NP. Prováděná regulace by tedy měla být uplatňována i v dalším období. Vývoj populace daňka od r. 1994 ilustruje tab. R 3.4.5.i v příloze.

3.5 Analýza případných střetů s cíli ochrany NP při realizaci opatření k naplnění cílů EVL nebo PO ochranou populací druhů či některých polopřirozených biotopů

3.5.1 Biotopy v rámci EVL, ostatní významné biotopy a národní park

Na území Národního parku Podyjí byla vyhlášena Evropsky významná lokalita (EVL) Podyjí o ploše 6273,1349 ha. EVL Podyjí je prakticky totožná s územím NP Podyjí. Biotopy (stanoviště), které jsou předmětem ochrany EVL Podyjí (dále jen „naturové biotopy“), se rozkládají na ploše 2863 ha (tj. zaujímají 46 % plochy EVL).

Z 13 naturových biotopů by jich celkem 7 mohlo vyžadovat k zajištění vhodného stavu, příp. ke zlepšení současného stavu, občasně nebo pravidelné zásahy (viz tab. R 3.5.1.i v příloze). Vychází se přitom z dosavadních poznatků o dynamice biotopů a odborné literatury (zejména CHYTRÝ et al. 2001, ANONYMUS 2006). V plošném vyjádření se jedná asi o 2626 ha (tj. 91 % plochy naturových biotopů a 42 % plochy EVL). Plošně nejvýznamnějším biotopem jsou Dubohabřiny asociace *Galio–Carpinetum* (kód 9170) s plochou 2383,8 ha (bez mála 38 % plochy EVL). U biotopů vyžadujících zásahy probíhal v minulosti určitý způsob obhospodařování, a proto je k jejich zachování třeba náhradní péče.

Vzhledem k povaze naturových, i dalších významných biotopů (např. plošně významné biotopy L6.5B – Acidofilní teplomilné doubravy – ostatní porosty o rozloze 245,71 ha, L7.1 Suché acidofilní doubravy – 938,19 ha, nebo T4.1 Suché bylinné lemy – 6,01 ha), může v budoucnu existovat střet mezi ponecháním samovolnému vývoji, což je hlavním cílem ochrany NP Podyjí jako území kategorie IUCN II, a případnou aktivní ochranou biotopů managementovými zásahy. V roce 2008 byl připraven

v souvislosti s tvorbou nového plánu péče koncept nové tzv. „managementové kategorizace“ území NP Podyjí (viz návrhová část, kap. 2.2). Tato kategorizace rozděluje území NP na 2 části – 1) území cílově ponechané samovolnému vývoji a 2) území s trvalou péčí. Kategorizace byla navržena tak, aby na bezzásahové území připadlo minimálně 75 % lesních pozemků. Kategorizace byla dále navržena se snahou o minimalizaci případných střetů cílů ochrany NP se soustavou Natura 2000. V následujícím desetiletí by ke střetu dojít nemělo, pro prognózu v delším časovém horizontu prozatím chybí potřebné informace.

Z hlediska výskytu jednotlivých naturových biotopů v EVL Podyjí je „bezproblémová“ ochrana biotopů nacházejících se na nelesních pozemcích. Tyto biotopy se nachází v zóně s trvalou aktivní péčí, a proto se u nich připouští případné zásahy, pokud by hrozila nežádoucí změna biotopu.

Poněkud komplikovaná je situace u biotopů vymapovaných na lesních pozemcích, zejména v území cílově ponechaném samovolnému vývoji.

Ve stávající podobě tohoto konceptu se v navrženém území cílově ponechaném samovolnému vývoji nachází bezmála tři čtvrtiny (asi 2116 ha) plochy naturových biotopů. Přitom plošně většina z těchto stanovišť (92%) může k zajištění vhodného stavu vyžadovat občasné nebo pravidelné zásahy. Z hlediska účasti diagnostických druhů rostlin nejsou očekávány negativní změny, existuje však obava o osud druhů se specifickými světelnými nároky (viz dále). Stejně tak je ale možné, že aktivní zásahy nebudou potřeba, protože vývojová dynamika každého přirozeného lesa v sobě nese i vývojová stádia s výrazně prolomeným (nebo úplně chybějícím) korunovým zápojem.

Nejednoznačný je přístup k ochraně plošně nejrozsáhlejšího stanoviště – dubohabřin *Galio-Carpinetum*. Jedná se z velké části o porosty obhospodařované dlouhodobě v minulosti jako pařeziny. Do budoucna by většina dubohabřin (1871 ha, tj. 78 % jejich plochy v EVL) měla být v bezzásahovém režimu (samovolný vývoj ekosystémů). Ten pravděpodobně v několika nejbližších desetiletích nijak zásadně neovlivní jejich dřevinnou skladbu a druhové složení hlavních druhů podrostu a budou tedy naplněny požadavky na ochranu soustavy Natura 2000.

Otázkou je, jak tento režim bude vyhovovat některým kriticky ohroženým druhům v rámci NP Podyjí mimo soustavu Natura 2000, např. jasoni dymnivkovému (viz následující kapitola).

I v případě dalších naturových biotopů by mohl nastat problém se zachováním jejich vhodného stavu v případě, že budou ponechány samovolnému vývoji. Jedná se např. o 90A0* Kontinentální opadavé křoviny, 91I0* Eurosibiřské stepní doubravy nebo 5130 Formace jalovce obecného. Tyto biotopy, zaujímající v navrženém území cílově ponechaném samovolnému vývoji plochu asi 83 ha (2 % území cílově ponechaného samovolnému vývoji, 1,3 % celkové plochy EVL, 65 % jejich plochy v EVL), mají polopřirozený charakter a mají svůj původ v hospodářské činnosti člověka – např. pěstování nízkého lesa a pastvě, kromě toho byly ovlivňovány působením požárů.

Z těchto biotopů zasluhuje zvýšenou pozornost stanoviště 91I0* Eurosibiřské stepní doubravy. V EVL Podyjí totiž leží 73 ha, což je 82 % plochy z celkové rozlohy biotopu v kontinentální oblasti. Jedná se o biotopy, které jsou z převážné většiny výsledkem hospodářské činnosti člověka a byly využívány k pastvě dobytka a výmladkovému hospodářství (ANONYMUS 2006). V současné podobě kategorizace se v území cílově ponechaném samovolnému vývoji nachází 87 % tohoto biotopu. Teprve speciálně zaměřený monitoring může ukázat, zda bude bezzásahový režim k zachování tohoto biotopu dostatečný.

Pro údolí Dyje je typická mozaika lesních porostů a drobných bezlesí. Právě tyto drobné či větší enklávy jsou v popředí debat o potřebě případných zásahů. Jedná se zčásti o lokality přirozeného bezlesí a zčásti o lokality podmíněné činností člověka. Podrobně byly tyto nelesní enklávy studovány v sousedním NP Thayatal (WRBKA et al. 2001). Studie byla zaměřena na „suché enklávy“ (např. skalní stepi, suché trávníky, teplomilné lemy a křoviny, vřesoviště apod.) a zachycuje i drobné lokality o ploše řádově desítek m². Plochy suchých enkláv přirozené povahy jsou vázány zejména na extrémní lokality s nedostatkem půdní vlhkosti, mělkou půdou, prudké svahy, skály apod.

Jako závažný faktor zde bylo označeno pozvolné zarůstání lesem, především na sekundárních stanovištích, které však často patří k nejcenějším lokalitám NP. Ve srovnání s údolními loukami sekundárního charakteru, u nichž je celkem jasně daný sukcesní vývoj, u suchých bezlesí je nejnvýše obtížné odhadnout jejich budoucí sukcesní změny. U většiny suchých enkláv lze uvažovat tak, že sukcese probíhá velmi pomalu a má spíše oscilační charakter – to znamená, že u nich (alespoň v krátkodobém horizontu 10 let) nedojde ani k úplnému zapojení ani k výraznému rozšíření. U trávníků s nárstem keřů je možné, že se jedná o přechodnou fázi směřující k lesu, nebo jen o dočasné

stádium s dřevinami, limitovanými podmínkami stanoviště. Nebyla ovšem vyjasněna otázka, jaký konkrétní vliv mělo historické využití krajiny na kvalitativní a kvantitativní složení společenstev. Existují jen relativně obecné poznatky o vývoji krajiny ve východní části Podyjí (TÁBORSKÁ 1999) v 19. a 20. století. Objasnění by vyžadovalo rozbor historických poznatků o krajině a vegetaci, který dosud nebyl v potřebné míře podrobnosti proveden.

Další skutečností je aktuální urychlení sukcesních pochodů i na plochách tzv. primárního bezlesí např. transportem živin (např. ruderalizace na místech se zvýšenou návštěvností nebo lokalitách s vysokými stavy černé zvěře).

V rakouském NP Thayatal se počítá s potřebou zásahů na přibližně třetině plochy suchých enkláv (v horizontu 10 let), kde probíhají nežádoucí sukcesní změny. Zbývající dvě třetiny vykazují stabilní poměry. Sukcese u většiny ploch probíhá pomalu a nepředstavuje tedy akutní nebezpečí. Jsou ale plochy, kde jsou vzhledem k bleskovému zarůstání nezbytné okamžité zásahy.

Obdobnou problematikou se zabýval předchozí plán péče, jehož přílohou byly podrobné materiály o jednotlivých segmentech nelesních enkláv, včetně návrhu případné péče. V posledních desetiletích došlo k výraznému posunu nahlížení na přirozenost bezlesí ve středoevropském prostoru. Úkolem pro období platnosti nového plánu péče bude zopakovat mapování nelesních enkláv, vyhodnotit jejich charakter (stabilní vs. zarůstající) a stanovit nejvhodnější způsob péče dle moderních poznatků.

3.5.2 Naturové druhy, ostatní významné druhy a národní park

Předmětem ochrany EVL Podyjí jsou 3 druhy rostlin a 9 druhů živočichů (viz kap. 1.6.2 a 1.7.2). Podobně jako u stanovišť jde převážně o druhy, u kterých je buď přímo nezbytné (koniklec – pastva, zabránění zarůstání; stěvičník pantoflíček – zajištění dostatku světla, čolek dravý – potlačení sukcese dřevin) nebo alespoň vhodné (tesařík obrovský – zajištění dostatku světla) provádět k podpoře jejich populační zásahy.

Opět může v budoucnu dojít ke střetu tím, že naturové druhy, o nichž je dle dosavadních poznatků známo, že k zachování stavu jejich populací potřebují určitý typ zásahů, se vyskytují rovněž v lesních porostech v uvažovaném území cílově ponechaném samovolnému vývoji. Prakticky není možné přesněji odhadnout, k jakým změnám v jejich populacích dojde vlivem samovolných procesů.

Výskyt některých z těchto druhů, např. tesařík obrovský a roháč obecný, ukazuje, že dobře prosperovaly a dosud přežívají v pařezinách (MARHOUL et TUROŇOVÁ 2008). Konkrétní data z minulosti o výskytu uvedených brouků v NP Podyjí pro stanovení trendu ovšem chybějí (k dispozici jsou pouze různá přesná data z posledních cca 25 let). Oba zmíněné druhy jsou v rámci EVL Podyjí hodnoceny jako běžné (stálá populace C), skvěle zachované (zachovalost A), podíl jejich populace vůči populaci na území státu je 2–15 % (podíl B). Celkově je EVL Podyjí hodnocena jako vysoce významná lokalita k zachování těchto druhů. Bezprostřední ohrožení druhů tedy po dobu platnosti nového plánu péče neočekáváme. Jak je naznačeno výše, dlouhodobější predikce je mnohem obtížnější. Stejně je hodnocen mnohem vzácnější kovařík *Limoniscus violaceus* s tím rozdílem, že není známa velikost populace a druh je evidován pouze jako „přítomen“.

Nejdiskutovanějším druhem je, zejména ve vztahu k dubohabřinám Galio–Carpinetum, jason dymnivkový. Jeho populace prosperují v řídkých lesích, resp. v lesích s dostatkem světlých růstových fází. V minulosti mu vyhovovaly pařeziny a střední lesy (výrazný ústup v ČR časově spadá do období převodu pařezin na vysokokmenné lesy), dnes přežívá na pasekách, ve světlých lesních lemech či v širokých průsecích (KONVIČKA et BENEŠ 2006). Dlouhodobé přežití lokálních metapopulací vyžaduje stálou nabídku raných sukcesních ploch v lesích a jejich vhodnou distribuci v prostoru i čase (KONVIČKA et KURAS 1999, VALIMAKI et ITAMIES 2005). V Podyjí dosud přežívá jedna z nejpočetnějších populací v rámci ČR, zatímco jinde z mnoha lokalit zcela vymizel (KONVIČKA et BENEŠ 2006). V rámci Podyjí jsou bezprostředně ohrožené zbytkové populace v okolí Vranova nad Dyjí.

K zachování populací jasoně byly vybrány porosty přiléhající k údolním loukám, na něž je soustředěn současný výskyt jasoně (podyjské populace přežívají nejvíce v rozhraní les–louka). V nich by probíhalo periodické prosvětlování (např. výmladkovým hospodařením). Až teprve víceletý monitoring ukáže, zda je plocha těchto lokalit (desítky hektarů) pro přežívání druhu dostatečná.

Podobné riziko je aktuální i v případě dalších desítek významných organismů (mimo soustavu Natura 2000) s podobnou vazbou na dlouhodobě využívané lesy a jejich mozaiku s nelesními biotopy. Za zmínku stojí např. motýli bourovec trnkový (*Eriogaster catax* – silně ohrožený druh dle vyhlášky č. 395/1992 Sb.), okáč meduňkový (*Hipparchia fagi* – zranitelný dle Červeného seznamu (ČS)), hnědásek podunajský (*Melitaea britomartis* – kriticky ohrožený druh dle ČS), nosatec *Gasterocercus depressirostris* – zranitelný dle ČS, nosatčík *Oryxolaemus flavifemoratus* (zranitelný dle ČS), z rostlin např. některé druhy čeledi Orchidaceae. Dále zde existují stovky jedinečných organismů (např. z řádů brouci, motýli – zejména tzv. noční motýli, blanokřídlí, ploštice, pavouci aj.), o jejichž ekologických vazbách toho víme tak málo, že prozatím není možné přesně stanovit případnou péči o tyto druhy (zda jim vyhovuje nenarušené přírodě blízké prostředí – a tedy bezzásahovost, nebo je jejich výskyt podmíněn lidskými aktivitami). Teprve postupem času dochází k pozvolnému získávání podrobnějších informací o bionomii jednotlivých druhů, které poté umožňuje přesnější stanovení způsobu ochrany daného druhu. Pravdou je, že moderní poznatky mohou často dosti zásadně měnit zažitá ochranná přístupů a principy (viz např. publikace KONVIČKA et al. 2004 se zcela novým přístupem k ochraně lesního hmyzu).

V sousedním NP Thayatal bylo zjištěno, že 35 % všech rostlinných druhů zjištěných na nelesních enklávách suchých trávníků a skalních stepí v údolí Dyje patří mezi ohrožené druhy dle červených seznamů Rakouska a Dolních Rakous (WRBKA et al. 2001).

K určitému střetu může dojít v území s trvalou aktivní péčí mezi ochranou genofondu dřevin a ochranou světlomilných druhů rostlin a zejména živočichů. Na jedné straně se provádí opatření k ochraně přirozeného zmlazení, příp. se provádí umělé zalesňování ve prospěch lesních společenstev a dřevin, na druhé straně může taková činnost snižovat nabídku vhodných, otevřených ploch pro druhy lesních světlin a jiných typů bezlesí. Řešením k předcházení tohoto střetu je důsledné stanovení priorit ochrany pro dílčí plochy (porosty, oddělení...) uvnitř území s trvalou aktivní péčí.

Stejně jako v případě naturových biotopů, managementová kategorizace NP byla navržena se snahou o minimalizaci případných střetů cílů ochrany NP se ochranou druhů v rámci soustav Natura 2000. V následujícím desetiletí by ke střetu dojít nemělo, pro prognózu v delším časovém horizontu prozatím chybí potřebné informace.

3.5.3 Ptačí oblast a národní park

Předmětem ochrany ptačí oblasti Podyjí jsou dva druhy – pěnice vlašská a strakapoud jižní. Oba druhy se vyskytují v částech národního parku, kde jsou cíle ochrany a příslušná péče v souladu s potřebami těchto ptáků. Střet mezi cíli ochrany národního parku a ptačí oblasti tedy neexistuje.

3.6 Výčet a popis známých činitelů ohrožujících předmět ochrany

Předmět ochrany pro území Národního parku Podyjí byl formulován poprvé nově v tomto plánu péče a nebylo tedy možno přímo navázat na odpovídající kapitolu v minulém plánu péče. Vysvětlení a popis příčin tohoto stavu je uveden v kapitole 1.6 tohoto dokumentu. Předmět ochrany byl v kapitole 1.6 rozdělen do čtyř skupin (a – d) a výčet ohrožujících činitelů je tedy řazen podle těchto skupin.

Ad a) typická krajina průlomového říčního údolí, včetně unikátních skalních tvarů, i charakteristické struktury a textury vegetace: Vzhled krajiny v údolí Dyje se daří pozitivně ovlivňovat v návaznosti na postupnou změnu druhové skladby lesních dřevin, ve prospěch stanovištně původních druhů. V některých místech vznikly v hodnoceném období negativní pohledové dominanty v dálkových pohledech z horní hrany údolí. Jde především o stožáry mobilních sítí u obce Merkersdorf a nad Hardeggenem a o park větrných elektráren u obce Břežany. Vzhled krajiny v okrajových částech NP a v jeho ochranném pásmu byl negativně ovlivněn výstavbou senážních věží v u obce Podmolí, ale též velkoplošnou výsadbou vinohradů na východním okraji NP v jeho OP.

Ad b) Samovolné procesy v jádrové zóně NP: – populace spárkaté zvěře jsou nejdůležitějším negativním faktorem ohrožujícím samovolné procesy ve smyslu Vyhl. č 60/2008. Zvěř je nutno regulovat lovem, jelikož neexistuje přirozená dynamika této složky ekosystému lesa. Intenzita i kvalita regulace zvěře je dána „Plánem lovu a chovu“ (viz kap. 3.4.5).

– transport antropogenních dusíkatých látek a biocidních přípravků, látek používaných v domácnostech, medicíně a průmyslu. Rezidua těchto prostředků aplikovaných v regionu na ochranu a hnojení zemědělských kultur, v domácnostech a sídlech jsou transportovány přímo do vodotečí, nebo nepřímo horizontálními srážkami (hnojiva) a způsobují kontaminaci vod a půdního profilu. Dusíkaté látky z pozadí transportované dešťovými srážkami způsobují plošnou kontaminaci prostředí, podporují uplatnění nežádoucích složek vegetace, ničí edafon a půdní strukturu.

- expanzní a invazní složky vegetace, jejichž uplatnění je podmíněno kontaminací cizorodých látek (viz výše) a změnami ve využití krajiny v okolí NP mění přirozený stav ekosystémů a likvidují jejich strukturu a diverzitu prvků.
- expanzní a invazní druhy živočichů, jako například kormorán velký, mink americký a psík mývalovitý, trvale negativně ovlivňují strukturu a vazby v ekosystému řeky.
- režim umělých průtoků vodního díla Vranov. Negativně působí především energetický režim špičkových průtoků Vranovské vodní elektrárny (viz kap. 3.2.4). Tento jev významně negativně ovlivňuje říční ekosystém (HELEŠIC et KUBÍČEK, 1999) a biotopy říčního břehu vytvářením nátrží. Vedle špičkových průtoků jsou ekosystémy vázané na řeku trvale negativně ovlivněny skutečností, že neexistuje přirozený roční chod průtoků, včetně jarních povodní a teplot. Parametry litorálního pásma jsou trvale změněny nepřítomností působení ledových ker. Nevyskytují se zde již velmi významné biotopy šterkových a kamenitých lavic (viz historické foto) se specifickou flórou a faunou, tato místa jsou dnes trvale zarostlá galeriovým porostem stromové vegetace.

Ad c) vzácné, ohrožené, reliktní a endemitní biotopy: Do této kategorie patří především biotopy podmíněné lidskou činností a specifickým režimem hospodaření a jsou to vesměs biotopy pokryté ochranným režimem Natura 2000 (viz kap. 1.6.2). Jejich ohrožení spočívá ve skutečnosti, že v současné době již neexistuje režim, který umožnil jejich vznik a dlouhodobou existenci a též v působení aktuálních antropogenních faktorů (např. kontaminace prostředí, expanzní a invazní vegetace atd.). Záchrana těchto biotopů a péče o ně je uskutečňována prostřednictvím pastvy (včetně pastvy v teplomilných doubravách, obnovy pařezinového hospodaření, odstraňování náletové vegetace, likvidace expanzních a invazních rostlin, atd.).

Ad d) vzácné, ohrožené, reliktní a endemitní druhy živočichů, rostlin a hub: Podmínky existence druhů vázaných na prostředí přírodě blízkého lesa (např. na různá stádia odumírajícího a odumřelého dřeva) se v jádrové zóně trvale zlepšují. Trvale ohroženy jsou druhy, jež vyžadují otevřená nelesní a lesostepní stanoviště a stanoviště světlých lesů. Plocha těchto biotopů se v posledních sto letech na území dnešního NP zmenšila na zlomky své původní rozlohy a zbylá stanoviště jsou ohrožena změnami struktury vegetace, souvisejícími s výše popsányi skutečnostmi. Pro vybrané vzácné a ohrožené druhy je uplatňován specifický ochranný management.

3.7 Maloplošná chráněná území, významné stromy

3.7.1 Maloplošná chráněná území v ochranném pásmu NP Podyjí

Na území ochranného pásma NP Podyjí se nacházejí 3 zvláště chráněná území kategorie přírodní památka. Přírodní památky byly zřízeny vyhláškami Správy NP Podyjí. Spolu s NP Podyjí jsou tato území v působnosti Správy NP Podyjí.

PP Fládnitzské vřesoviště

Rozloha: 4,03 ha, katastr: Hnanice, datum vyhlášení území: 12.4.2002, vyhláška č: 3/02 ze dne 12.4.2002

Jedná se o plochy bývalých pastvin asi 0,5 km severně od obce Hnanice. Lokalita je cenná výskytem xerothermních travinobylinných společenstev se vzácnými druhy rostlin a živočichů stepního charakteru. Květenu zastupují např. koniklec velkokvětý (*Pulsatilla grandis*) divizna brunátná (*Verbascum phoeniceum*) a smil písečný (*Helichrysum arenarium*), živočichy pak kudlanka nábožná (*Mantis religiosa*), ještěrka zelená (*Lacerta viridis*) nebo užovka hladká (*Coronella austriaca*). Pro zachování charakteru lokality na ní v současnosti probíhá řízená pastva ovci. K pravidelným zásahům patří kosení porostů třtiny křovištní, popř. ovsíku vyvýšeného nebo výřez náletu dřevin (růže šípková, slivoně, trnovník akát). V menší míře bylo prováděno záměrné narušování půdního povrchu stržením travního drnu.

PP Horáčkův kopeček

Rozloha: 1 ha, katastr: Popice u Znojma, datum vyhlášení území: 12.4.2002. vyhláška č: 2/02 ze dne 12.4.2002

Lokalita má charakter granodioritového pahorku s porosty stepních trávníků a keřovými formacemi. Nachází se asi 200 m severovýchodně od Popic u Znojma. Horáčkův kopeček je jedinou lokalitou kosatce nízkého (*Iris pumila*) v ochranném pásmu NP Podyjí, další vzácné rostliny zastupují např. topolovka bledá (*Alcea biennis*) nebo jestřábník hadincovitý (*Hieracium echinoides*). Hnízdí zde pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*), bohatě je zastoupen hmyz, jako např. vzácní krasci nebo zlatohlávek uherský (*Netocia ungarica*). Na lokalitě je třeba pravidelně regulovat nárost dřevin (včetně akátu), některé plochy jsou koseny. Dle potřeby bude lokalita příležitostně přepásána ovci.

PP Horecký kopec

Rozloha: 1,4 ha, katastr: Hnanice, datum vyhlášení území: 12.4.2002. vyhláška č: 1/02 ze dne 12.4.2002

Opět se jedná o lokalitu stepních trávníků s teplomilnými keři a vřesovištních společenstev na skalnatém podloží. Lokalita leží v těsné blízkosti hranic s Rakouskem asi 1 km jihozápadně Hnanic. V pozdním létě zde hojně roste chráněná hvězdnice zlatovlásek (*Aster linosyris*), naopak brzy zjara koniklec velkokvětý (*Pulsatilla grandis*), z vzácných keřů lze jmenovat růži galskou (*Rosa gallica*). Žijí zde vzácní brouci, jako např. krasec *Habroloma geranii* vázaný na kakost krvavý nebo *Agapanthia dahli* žijící v okrajích území na úhorových rostlinách. Stávající péče o lokalitu spočívala v kosení ploch zarůstajících ovsíkem vyvýšeným a redukcí rozrůstajících se dřevin (slivoně, trnovník akát).

V roce 2005 bylo zahájeno správní řízení k vyhlášení přírodní památky v k.ú. Popice u Znojma – Step Sebastiana Zimmerhakela, dvou pahorků se stepní vegetací nedaleko Popic. Vzhledem k nesouhlasným stanoviskům některých vlastníků k záměru na vyhlášení nebylo toto chráněné území dosud vyhlášeno.

Další lokalita v ochranném pásmu – Pod Hraběcí horou, k.ú. Hnanice, o jejímž vyhlášení za přírodní památku se uvažuje, byla geometricky zaměřena. K vyhlášení by mělo dojít v nejbližších letech spolu s několika dalšími lokalitami (Na trávnících, Na skále, Mašovická střelnice, Podmolí – strouha, U trati, Staré vinice – viz návrhová část).

3.7.2 Významné stromy

Důležitým prvkem, který má zásadní vliv nejen na tvářnost krajiny, ale i na plnění jejích funkcí, jsou významné stromy. Úkolem Správy NP Podyjí je takové stromy vyhledávat, vést o nich přehled, pečovat o jejich zdravotní stav a zachování dobré životní prognózy a zajistit, aby jejich počet v krajině byl dostatečný pro plnění jejich funkcí. Významné stromy mohou být v krajině důležitými orientačními body, estetickými prvky, v odlesněné krajině snižují mikroklimatické extrémny, zvlhčují klima, jsou domovem či potravním zdrojem mnoha druhů organismů (živočichů, mechů, lišejníků, řas, hub), fungují jako připomínka historických událostí a mnoho jiného. Nejvýznamnější jedince či skupiny je žádoucí vyhlásit za památné.

Na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma nebyl dosud vyhlášen žádný památný strom. Správa NP Podyjí vede databázi, v níž je zatím registrováno 65 významných stromů včetně jejich lokalizace. Výběr a vyhlášení nejdůležitějších z nich zůstává úkolem do budoucna, stejně jako další mapování výskytu významných stromů.

4 Vyhodnocení péče o krajinu

4.1 Ochrana krajinného rázu

Krajinný ráz a způsob jeho ochrany jsou definovány v odst. (1) a (2) § 12 zákona 114/92 Sb. v platném znění. Do roku 2004 nebyla věnována krajinnému rázu dostatečná pozornost, protože chyběl potřebný oborový dokument a podklady.

Oborová dokumentace „Vyhodnocení krajinného rázu území NP Podyjí a jeho ochranného pásma“ vytvořila odborný rámec pro efektivní a jednoduchou péči o krajinný ráz a slouží Správě NP Podyjí při výkonu státní správy. Dokumentace je veřejně přístupná na webových stránkách a obsahuje charakteristiku krajinných celků, oblastí a zón, stupeň zachovalosti krajinného rázu i navrhovaný způsob ochrany krajinného rázu, informace o přírodních hodnotách, typech krajiny, kulturních a historických atributech. Podrobněji bylo zpracováno hodnocení interiéru sídel a regulativy jednotlivých druhů staveb. Vyhodnocení krajinného rázu mělo být po 5 letech aktualizováno, protože použité měřítko grafické části není dostatečně podrobné, přibyly další nehodnocené zastavitelné plochy a platný stavební zákon umožňuje stanovit podrobné regulativy staveb z hlediska krajinného rázu. Aktualizace se neuskutečnila. Také nebyly předány podklady o krajinném rázu do územně analytických podkladů (ÚAP).

Na území národního parku převažuje výjimečně a dobře zachovalý krajinný ráz. Ochrana krajinného rázu má zde především preventivní charakter a jejím cílem je zabránit narušování jeho hodnoty, což se daří.

V ochranném pásmu NP se sporadicky vyskytují území s dobře zachovalým krajinným rázem a výrazně převažují území s částečně nebo málo zachovalým krajinným rázem. Narušeno bylo harmonické měřítko především polní, ale také viničné polní krajiny. Specifická je problematika krajinného rázu v urbanizovaném území, kde je možné uplatňovat regulativy pouze u nových staveb nebo rekonstrukcí. Snížená hodnota krajinného rázu ochranného pásma je z větší části důsledkem socialistického intenzivního zemědělství a nekoncepčního rozvoje sídel vedoucího k devastaci přírodního prostředí před rokem 1990. Po vzniku NP se však nezměnil způsob hospodaření v OP ani požadavky obcí na nové rozvojové plochy. Dochovaná záhumenní kolem historických jader obcí, většinou s urbanisticky i architektonicky hodnotnými soubory starých záhumenních stodol a vinných sklepů s lisovny, jsou poškozována necitlivě navrhovanými rozvojovými plochami. Postupně je ničeno toto přirozené „zelené“ ohraničení zastavěných částí sídel od zemědělských ploch a je tak znehodnocován obraz sídla v krajině (Hradiště, Konice, Popice, Havraníky, Hnanice). Pokračuje narušování hodnoty krajinného rázu urbanizovaného území, a to především přestavbami a novostavbami, kde se nedodržují podmínky stanovené Správou NP Podyjí. Hodnotný krajinný ráz národního parku a jeho ochranného pásma je narušován i výškovými nebo rozlehlými stavbami mimo naše správní území. Příkladem jsou sila na hranici OP NP v Podmolí, navrhované větrné elektrárny nebo fotovoltaické elektrárny.

Ochrana krajinného rázu NP a jeho ochranného pásma je trvalým úkolem. Nezbytné je předat stávající podklady o krajinném rázu do ÚAP a aktualizovat jak oborovou dokumentaci tak architektonický řád. Problém nových negativních dominant v optickém dosahu kolem NP a OP bude řešen dohodou s příslušným orgánem ochrany přírody. Obnova hodnoty poškozeného krajinného rázu kulturní krajiny ochranného pásma a jejího drobného měřítka zůstává úkolem do budoucna.

4.2 Limity ochrany přírody a krajiny pro urbanizaci území a stavební činnost

V NP Podyjí a jeho ochranném pásmu je potlačena funkce výrobní i nového bydlení a nadřazena funkce ochrany přírody a krajiny, popř. funkce rekreační a služeb pro tyto dominantní funkce. Každé rozšíření zastavitelného území vede k úbytku okolní volné krajiny s biotopy chráněných druhů, zmenšení ptačí oblasti a narušení rovnovážných vztahů i harmonického měřítko krajinného rázu území. Pokud nemá utrpět hodnota kulturní krajiny ochranného pásma NP, a tím i přírodní a rekreační potenciál národního parku, je nezbytné ukončit další rozšiřování zastavěného území. Proto byly v platném plánu péče už v roce 1991 stanoveny meze pro rozvoj sídel. Všechny obce v ochranném pásmu neměly při svém rozvoji překročit stávající hranice zastavěných území. Tato zásada však byla porušena ve všech sídlech kromě Lesné. Desítky hektarů volné krajiny byly už zastavěny v Hnanicích, Mašovicích, Konicích, Popicích, na Hradišti, v Onšově, Lukově i Vranově. Další velké plochy budou zastavěny v Havraníkách, Horním Břečkově i Lukově. Požadavky obcí na další zastavitelné plochy v ochranném pásmu se neustále stupňují. Teprve v roce 2007 byly vymezeny významné biotopy zvláště chráněných druhů, které se staly základním limitem ochrany přírody. Správa NP nezajistila ochranu volné neurbanizované krajiny před nárůstem urbanizovaných ploch na dostatečné úrovni. Pokud bude tento trend pokračovat nelze vyloučit ovlivnění předmětu ochrany. Proto nové rozvojové plochy většiny sídel musí být vyhledávány přednostně mimo ochranné pásmo NP. Pouze výjimečně se mohou obce rozšiřovat v ochranném pásmu, a to směrem od hranice NP. Tato zásada musí být uplatňována při projednávání všech územních plánů i jejich změn. Ochrana volné nezastavitelné krajiny v ochranném pásmu je prioritním zájmem ochrany přírody, který byl a bude uplatňován v územním plánování. Dlouhodobým úkolem je pravidelná aktualizace významných biotopů zvláště chráněných druhů popř. dalších limitů a jejich předávání do územně analytických podkladů.

Preventivní posuzování staveb architektury, ovlivňování dobrého vkusu stavebníků a zprostředkování informací o nových trendech ekologické architektury jsou základním nástrojem při ovlivňování výstavby na zastavěných a zastavitelných plochách dle schválených územních plánů. Sídla a jejich stavby jsou posuzována diferencovaně dle vymezených regulačních zón a stupně ochrany interiéru. Obecně platné regulativy pro NP a jeho ochranné pásmo jsou obsaženy v „Architektonickém řádu“ a v „Hodnocení krajinného rázu NP Podyjí a jeho ochranného pásma“. Oba dokumenty je nezbytné aktualizovat.

Správa NP Podyjí zvýšila kontrolní činnost, protože při terénním šetření jsou často nacházeny nepovolené stavby nebo stavby realizované v rozporu se závazným stanoviskem. Veškeré prohřešky proti stavebnímu řádu jsou průběžně oznamovány příslušným stavebním úřadům. Je však třeba konstatovat, že řízení o odstranění staveb jsou neúměrně dlouhá, a to často pro formální chyby stavebních úřadů. V ochranném pásmu NP se nepodařilo zatím odstranit ani jednu nepovolenou stavbu. Zlepšení spolupráce se stavebními úřady je dlouhodobým úkolem.

4.3 Jiné typy ochrany území

4.3.1 Územní systém ekologické stability

Zákon definuje územní systém ekologické stability (§ 3 odst. 1 písm. a) jako vzájemně propojený soubor přirozených nebo sice pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.

První revize vymezení ÚSES v platných dokumentacích byla zpracována v roce 2007. Byla zjištěna řada metodických nedostatků v platných územních plánech, absence plánu ÚSES pro celé území NP a jeho ochranné pásmo a také katastry, kde ÚSES nebyl vůbec vymezen. Hranice nadregionálního biocentra (NRBC) byla upravena podle terénních průzkumů v roce 2008 a toto upřesnění bylo schváleno MŽP ČR v roce 2009. Další změny ve vymezení nepředpokládáme. Nové vymezení NRBC bylo předáno do územně analytických podkladů (ÚAP) obcí i kraje. Správa NP Podyjí nemá

zpracován plán regionálního a místního (lokální) ÚSES, a proto vymezení nebylo předáno do územně analytických podkladů. Prioritním úkolem je proto zadat zpracování Plánu regionálního a místního ÚSES, který bude navazovat na upřesněné nadregionální biocentrum 28. Údolí Dyje. Pokud nebude v blízké době předán do ÚAP také regionální a místní ÚSES, nelze zaručit jeho zpracování do nových územních plánů, což je předpokladem pro realizaci ÚSES do funkční podoby.

Nepříznivá situace je nejen ve vymezení ÚSES, ale také v přípravě realizací doplňovaných prvků a jejich částí. Zatím nebyly zpracovány žádné prováděcí projekty a žádosti o dotace na realizaci ÚSES. Důvodem jsou především nevyjasněné majetkové vztahy k pozemkům. Teprve nový stavební zákon zařadil biocentra, biokoridory a interakční prvky mezi opatření ve veřejném zájmu. Obce nebo správa mají na tyto plochy předkupní právo a pro realizaci biocenter i biokoridorů je možné pozemky dokonce vyvlastnit za úplat. Dotace se poskytují nejenom na projekty a realizaci, ale také na nákup pozemků. Podmínkou je však soulad s platným územním plánem. Po komplexní pozemkové úpravě (KPÚ) na k.ú. Hnanice byly plochy biocenter i biokoridorů převedeny do vlastnictví Správy NP Podyjí. Předpokládáme využití dotací z Operačního programu Životní prostředí. Na ostatních katastrech v ochranném pásmu byla navázána spolupráce s obcemi při získávání dotací z Programu rozvoje venkova a z Operačního programu Životní prostředí, kde je možné až do roku 2013 podávat projekty na realizaci ÚSES. Dotace činí 100 % z uznatelných nákladů na realizaci a dotována je také následná péče o založené skladebné části ÚSES.

Úkolem zůstává zadání plánu ÚSES, zadávání projektové dokumentace na realizaci a příprava žádostí o dotace.

4.3.2 Významné krajinné prvky

Významné krajinné prvky a jejich ochrana jsou definovány v § 3, § 4 odst. 2 a § 6 zákona č. 114/1992 Sb. a v § 7 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Dále podle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu a podle vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti jsou významné krajinné prvky (VKP) součástí územně analytických podkladů (ÚAP), které ze zákona poskytuje kompetentním orgánům Správa NP pro území NP a jeho OP. V roce 2007 byly zakresleny do ÚAP VKP ze zákona (lesy, rybníky, vodní toky, údolní nivy) a byla vyhledána území s vyšší přírodní hodnotou, která je možné registrovat podle § 6. Tyto informace jsou součástí studie „Obnova ekologické stability zemědělské krajiny na vybraném území kolem NP Podyjí“ (ZBOŘILOVÁ 2006). Součástí této studie jsou i VKP navrhované k registraci podle § 6, pro které však musí být zpracovány podrobnější průzkumy a také vymezeny hranice dotčených pozemků. Až poté může být započato s registrací vybraných ploch jako registrovaných VKP.

4.4 Realizované výkupy a nájmy pozemků

Výkupy pozemků

Správa Národního parku Podyjí se snažila od počátku naplňovat představu o pozemkové celistvosti státní půdy na území národního parku prostřednictvím výkupů pozemků (zdůvodnění uvedeno v kapitole 1.4.1.). V letech 1994 až 2009 bylo vykoupeno 875 ha pozemků v hodnotě 65 421 796,- Kč od soukromých vlastníků a obcí v rámci výkupů pozemků ve zvláště chráněných územích. Finanční prostředky na výkupy pozemků byly čerpány ze Státního fondu životního prostředí. Průběh výkupů je zobrazen v tabulce č. 1. Jednalo se především o lesní pozemky ve všech třech zónách ochrany přírody a lokality s druhem pozemku „ostatní plocha“, jakož i trvalé travní porosty ve II. a III. zóně ochrany přírody. Byly rovněž vykupovány pozemky s vysokou přírodní hodnotou v ochranném pásmu. Průběh výkupů pozemků v NP Podyjí dle katastrálních území je zaznamenán v tabulce R 4.4.i v příloze.

Plošné zastoupení vykoupených pozemků v jednotlivých zónách ochrany přírody a ochranném pásmu NP Podyjí

NP Podyjí	Vykoupeno ha	%
I.zóna	417,02	48%
II.zóna	245,08	28%
III.zóna	180,51	20%
OP	32,31	4%
Celkem	874,92	100%

Nájmy pozemků

Nájem a podnájem pozemků je jednou z možností ovlivnění způsobu hospodaření v národním parku a jeho ochranném pásmu na základě podmínek stanovených v nájemních a podnájemních smlouvách. Správa Národního parku Podyjí, která je příslušná hospodařit se státními pozemky nebo je má od Pozemkového fondu ČR pronajaty, pronajímá a podnajíma zemědělskou půdu těm zemědělským subjektům a soukromým vlastníkům, kteří mají zájem hospodařit na území národního parku a jeho ochranného pásma za podmínek vedoucích k zachování či zlepšení přírodního prostředí viz tabulky.

Pozemky NP Podyjí pronajímané zemědělským subjektům a soukromým vlastníkům

Druh pozemků	Orná	TTP	Zahrad y	Zastavěná plocha – nádvoří	Ost.ploch y	Celkem ha
pozemky Správy NP pronajímané zemědělským subjektům a soukromým vlastníkům	26,84	79,47	1,03	0,02	0,08	107,45

Pozemky Pozemkového fondu ČR pronajaté Správě NP Podyjí a podnajaté zemědělským subjektům

Druh pozemků	Orná	Vinice	Ovocný sad	TTP	Les	Zast.plocha	Ost. plocha	Celkem ha
pozemky PF ČR pronajaté Správě NP Podyjí	244,55	1,58	7,71	33,70	0,29	1,90	6,22	295,95
pozemky PF ČR pronajaté Správě NP Podyjí a dále podnajaté zemědělským subjektům	244,55	1,58	0,00	5,39	0,00	0,00	0,00	251,51

Po zkušenostech za období, kdy je institut nájmu a podnájmu využíván lze konstatovat, že jde o důležitý nástroj k ovlivnění zemědělské činnosti na území NP a OP, který by měl být využíván i nadále.

4.5 Vyhodnocení zemědělského hospodaření

Promyšlená a citlivá péče o pozemky národního parku a jeho ochranného pásma vykonávaná se zřetelem na principy trvale udržitelného rozvoje je péčí zajišťující biologickou stabilitu území, potažmo způsobem zajišťujícím péči o diverzitu krajinných struktur. Tento výchozí princip je zakotven i v předchozím plánu péče z roku 1993. Vycházíme přitom i z dosavadních praktických

poznatků a odborné literatury (zejména MÍCHAL 1994, ŠARAPATKA ET NIGGLI (2008) A JANEČEK 2008).

Půda je jednou ze tří základních složek životního prostředí, tvoří otevřený dynamický systém, ve kterém probíhá výměna energie a hmoty s prostředím. Je zásadním faktorem ovlivňujícím schopnost ekosystému vyrovnávat se přirozeným způsobem se změnami v přírodním prostředí způsobenými vnějšími faktory. Základním ekologickým problémem využití biotopů hercynské a panonské biogeografické provincie, ke které je území NP Podyjí a jeho ochranného pásma řazeno, je přirozeně lesní charakter jejich vegetačního pokryvu. Tento problém není nutno řešit v lesních porostech (PUPFLu), o to markantnější a závažnější je pak na pozemcích zemědělského půdního fondu (ZPF). Celospolečenský konsensus nutnosti chránit půdu a pozemky je vyjádřen speciálním zákonem – zákonem č. 334/1994 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, pozemky v lesních porostech jsou pak chráněny zákonem č. 289/1995 Sb. (lesní zákon), širší souvislosti této problematiky jsou pak pojaty v zákonné rovině zákony č. 17/1992 Sb. a 114/1992 Sb.

Při mapování a následné implementaci soustavy Natura 2000 do našeho právního systému se jednoznačně prokázal fakt, že drtivá většina zemědělsky využívané krajiny (agrocenóz), náleží k biotopům formační skupiny X – biotopy silně ovlivněné nebo vytvořené člověkem (CHYTRÝ, KUČERA, KOČÍ, 2001).

Při stanovení cílů ke zlepšení stavu přírody a krajiny národního parku a jeho ochranného pásma jakožto biotopů klimaxového biomu střeoevropských opadavých lesů mírného pásma (Aestisilva) bylo použito dělení negativních vlivů konvenčních zemědělských technologií dle Šarapatky a Niggliho (ŠARAPATKA et NIGGLI 2008, 67–68). Jedná se o:

- narušení hydrického režimu biotopů a rozkolísání hydrologické bilance krajiny,
- zápornou bilanci organické hmoty v půdě,
- degradaci půdy větrnou a vodní erozí,
- degradaci půdy utužováním, a to nejen ornice, ale i podorničí,
- znečišťování (eutrofizace) povrchových i podzemních vodních zdrojů,
- vnášení cizorodých látek do potravních řetězců a potravinových zdrojů v pěstovaných plodinách i v produktech hospodářských zvířat (mléko, maso)
- snižování biologické diverzity krajiny, potlačení gradientů v prostoru (výškových, trofických, hydrických), likvidace významných rozhraní a ekotonů.
- zhoršení estetické kvality krajinného obrazu.

Ke specifickým Podyjí patří jeho unikátní geomorfologický fenomén – hluboce zaříznuté údolí kaňonovitého typu, které umožňuje transport nežádoucích látek (ať už větrnou či vodní cestou) až do jádrového území parku. Tímto způsobem dochází k permanentnímu ohrožování a negativnímu ovlivňování předmětu ochrany. Konvenčně obhospodařované pozemky ochranného pásma, jehož plocha má zabezpečit území národního parku před rušivými vlivy z okolí, nejsou samostatně schopny dostatečně vyrovnávat vnější vlivy z okolí, ať už se týkají vlivu na ekologickou stabilitu či biodiverzitu.

Zemědělsky obhospodařovaným plochám v několika enklávách národního parku a především pak na území ochranného pásma dominují velké půdní bloky s kulturami na orné půdě popř. vinice. Jedná se o plochy s nízkým stupněm ekologické stability, půdními bloky vymezenými bez ohledu na reliéf, což způsobuje jejich náchylnost k větrné a zejména vodní erozi. Typické krajinné struktury, jako meze, remízky, skalní výchozy, mokré louky a prameniště jsou z větší části odstraněny. Pro zdejší krajinu charakteristické drobné mokřady a prameniště jsou odvodněny, vodní toky jsou napřímené a často zatrubněné. Na významném podílu pozemků jsou dosud funkční odvodňovací a závlahové systémy. Tato situace je patrna taktéž v rámci registru LPIS (Land Parcel Identification System – evidenční registr uživatelských vztahů k půdě v gesci MZe; základní jednotkou je půdní blok – PB).

Zemědělské hospodaření má velkovýrobní charakter, dominují zemědělské podniky průmyslového charakteru (Agropodnik Mašovice a.s., Podyjí a.s. Horní Břečkov, Agrodružstvo–družstvo Nový Šaldorf, Zemědělské družstvo Šatov, Zemos Lesná s.r.o., Znovín a.s. se sídlem v Šatově, Vinice Hnanice s.r.o.). Většinu pozemků si tyto zemědělské podniky pronajímají od soukromých subjektů či od státu. Podíl drobných zemědělců, farmářů či vinařů, kteří hospodaří na vlastních pozemcích, je minimální.

Zmíněný velkovýrobní charakter hospodaření v této relativně úrodné produkční oblasti přináší celé spektrum negativních jevů, které byly podrobně popsány výše. Tyto jevy však mají bezpochyby vliv na území národního parku. Při konvenčních systémech zemědělského hospodaření nejsou respektována specifika přírodního charakteru území, do jehož nejcennějších partií stéká veškerá voda z okolní krajiny kontaminovaná živinami a prostředky na ochranu rostlin, což způsobuje nežádoucí erozi, ruderalizaci a toxické působení reziduí na vzácná rostlinná či živočišná společenstva. Závažným důsledkem jsou i poměrně časté lokální povodně doprovázené masivní erozí půdy, které znečišťují drobné vodní toky i řeku Dyji a kontaminují je zeminou z orní vrstvy, která se následně ukládá v rybnících a Znojemské přehradní nádrži. V neposlední řadě je narušována i krajinná, estetická a kulturní hodnota dříve pestré a harmonické krajiny zájmového území. Stále tak dochází k jevům, které v dlouhodobém horizontu svým kumulativním účinkem přímo narušují předmět ochrany. Negativní vliv velkovýrobních intenzivních způsobů zemědělské produkce byl obdobně formulován už i v předchozím plánu péče.

Proces přechodu konvenčních způsobů hospodaření na šetrnější postupy zemědělské produkce (ekologické zemědělství, integrovaná produkce) byl oproti záměrům předchozího plánu péče velmi pozvolný a vzhledem k předmětu ochrany nedostatečný. Tato situace byla zapříčiněna několika zásadními faktory, a to:

Organizačně – technickými

- neexistencí ukotvení šetrných zemědělských technologií v právním systému ČR,
- neexistencí vhodných dotačních titulů, které by šetrnější postupy dostatečně zvýhodňoval a ekonomickou nevýhodností těchto postupů oproti stávajícím způsobům hospodaření,
- nedostatečně rychlým tempem průběhu pozemkových úprav, které by umožnily vytvořit v území funkční ÚSES, vznik funkčních prvků krajinné struktury, změny druhů pozemků, protierozní opatření atd.
- nedořešením majetkových vztahů k půdě.

Společensko – historickými

- nedostatkem osvěty a obecného povědomí o přednostech ekologického zemědělství a integrované produkce,
- neexistencí drobných zemědělců a farmářů, kteří by byli ochotni rychleji reagovat na potřeby ochrany přírody,
- nedostatečným zájmem společnosti o bioprodukty,
- částečně i nedostatečnou kapacitou Správy NP Podyjí.

Možnost zmírnění výše zmíněných problémů přinesly v zákonné i finanční rovině zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství, Nařízení Rady (ES) č. 2092/1991, dotace na Agro–envi (agroenvironmentální dotační tituly) v rámci Nařízení vlády č. 242/2004 Sb. (HRDP – Horizontální plán rozvoje venkova; platný do roku 2007) a v rámci Nařízení vlády č. 79/2007 Sb. (EAFRD – Program rozvoje venkova; platný 2007–2013), mnohdy jsou však speciální šetrné zemědělské technologie a management sanovány z rozpočtu MŽP (Program péče o krajinu).

Velmi vážným problémem je však relativně nízké dotační ohodnocení již schválených systémů ekologického zemědělství oproti systémům konvenčním či integrovaným (vinice, sady). To je příčinou nezájmu velkých zemědělských podniků o přechod na šetrné systémy ekologického zemědělství v rámci titulů Agro–envi, protože při současném nastavení dotační politiky státu nejsou tyto způsoby pro zemědělské podniky ekonomicky výhodné. Tyto problémy však na své řešení čekají a to zejména na rovině politické a zákonodárné. Bez jejich vyřešení však proces optimalizace zemědělského hospodaření v národním parku Podyjí a jeho ochranném pásmu nebude moci být dostatečně účinně vyřešen.

Další zásadní problém je doposud neuskutečněný převod velkého množství pozemků ve správě Pozemkového fondu ČR, o které Správa NP Podyjí požádala. Na těchto plochách pak nemůže být nastaven takový způsob hospodaření, jehož prioritním účelem by byla ochrana přírody a krajiny a ne tvorba zisku. Tento princip lze dostatečně prosazovat pouze výkonem vlastnického práva subjektu (příslušností k hospodaření), jehož existence je na zisku nezávislá.

Z výše uvedených důvodů byla v roce 2006 zpracována studie „Obnova ekologické stability zemědělské krajiny na vybraném území kolem NP Podyjí“ zpracovatelů Ing. Zbořilové a kol., která provedla velmi podrobnou analýzu zájmového území a navrhla řešení některých závažných problémů.

Přes výše uvedené problémy se podařilo alespoň částečně zlepšit situaci zemědělského hospodaření na zmíněném území a to zejména těmito realizovanými opatřeními, které byly provedeny v souladu s předchozím plánem péče:

Zatravnění lokality „Široké pole“:

V roce 1996 Správa NP zajistila prostředky na zatravnění ze SFŽP ve výši 462 263,- Kč. Došlo ke změně kultury na kulturu trvalý travní porost v celkovém objemu 5,5 ha. Zbytek lokality byl zalesněn a převeden do PUPFL. V současné době je plocha 7,7 ha využívána jako louka a obhospodařována společností Podyjí a.s. v rámci dotací Agro–envi určených na péči o trvalé travní porosty.

Částečné zatravnění některých svažitých a erozně ohrožených pozemků v tzv. „čížovské enklávě“:

V průběhu roku 1997 byl dokončen Generel komplexních pozemkových úprav pro katastr obce Čížov. Po schválení Ministerstvem zemědělství v roce 1998 a na jeho podkladě přistoupila společnost Podyjí a.s. k přechodu na systémy ekologického zemědělství. Projekt ekologizace nebyl bohužel dokončen a to především z důvodu neexistence zákonného ukotvení celého procesu (zákon o ekologickém zemědělství byl schválen až v roce 2000), značné ekonomické nevýhodnosti a administrativním průtahům. V roce 2000 se společnost Podyjí a.s. se vrátila k systémům konvenčního hospodaření. Do roku 2008 bylo v k.ú. Čížov zatravněno a jako louka či pastvina využíváno celkem 52,85 ha pozemků (včetně lokalit Široké pole a Pole pod Hardeggem). Na těchto plochách se hospodář konvenčně s využitím dotačních titulů Agro–envi.

Zatravnění svažitých, erozně ohrožených pozemků v lokalitě tzv. „lukovské enklávy“:

V průběhu roku 1997 byl dokončen Generel komplexních pozemkových úprav pro katastr obce Lukov. Také na jeho podkladě přistoupilo v roce 2000 ZD Mašovice (nyní Agropodnik Mašovice a.s.) k zatravnění části svažitých a erozně ohrožených pozemků. Celkem bylo zatravněno 36,68 ha, v současné době činí celková plocha trvalých travních porostů na zmíněném území 39,82 ha, plochy jsou využívány jako louky.

Zatravnění pozemků u rybníka Jejkal:

V roce 2000 realizovala společnost ZEMOS Lesná s.r.o. zatravnění na ploše 6,98 ha u rybníka Jejkal v Podmýčích. V současné době jsou tyto plochy využívány jako louka.

Integrovaná produkce ve vinicích:

Většina vinic přešla postupně z konvenčního systému do systému integrované produkce (Šobes, celý východ NP) – jednalo se však o ekonomicky motivovanou změnu podpořenou výhodnými dotacemi, která bohužel nedosahuje kvalit skutečného ekologického vinohradnictví s eventuelní finalizací v ekologickém vinařství (výroba biovína). Na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma je však v zájmu ochrany přírody podporovat co možná nejšetrnější formy ekologického hospodaření (ekologické vinohradnictví). Tyto postupy jsou však finančně mnohem náročnější, velmi striktně regulované a bez masivnější dotační podpory se budou rozvíjet velmi pomalu.

Revitalizace území bývalé vojenské střelnice v Mašovicích:

V roce 2000 bylo bezúplatně převedeno na Správu NP Podyjí cca 70 ha pozemků z areálu bývalé střelnice v k.ú. Mašovice. Do tohoto procesu se zapojili i drobní zemědělci z okolí a některé plochy začaly být využívány jako louky či pastviny pro ovce. V současné době jsou na této lokalitě

zaregistrovány půdní bloky drobných zemědělců v celkovém úhrnu 12,68 ha, které jsou využívány jako trvalý travní porost. Na zbylé části plochy vykonává speciální management, mj. pastvu ovcí, přímo Správa NP Podyjí, popř. subjekty z řad drobných zemědělců či živnostníků. Prostředky na údržbu jsou získávány z dotačního titulu Program péče o krajinu. Bližší informace jsou uvedeny v kapitole 3. Zhodnocení dosavadní péče a naplňování cílů OP, bodě 3.2. Nelesní ekosystémy.

Ekologická pastva ovcí na Kraví hoře

S přispěním dotačního titulu Program péče o krajinu je soukromým subjektem od roku 2007 provozována pastva ovcí na této lokalitě v systému ekologického zemědělství a zároveň prováděna údržba přilehlých luk, včetně managementových zásahů sloužících k odstraňování nežádoucí nelesní vegetace. Takto provozovaná péče se projevuje výrazným zlepšením stavu zde zastoupených cenných společenstev. V tomto případě se jedná o ideální koexistenci certifikovaného systému zemědělského hospodaření na přírodovědně velmi cenné lokalitě a „učebnicový příklad“ toho, kam by péče o zvláště chráněná území měla směřovat.

Využití zemědělství pro speciální přírodovědný management

Na loukách podél Dyje, na vřesovištích, stepních, lesostepních a úhorových partiích bylo provozováno hospodaření směřující k ochraně těchto biotopů. Rovněž tak na vyhlášených či navržených přírodních památkách v ochranném pásmu NP – PP Horáckův kopeček, PP Horecký kopec, PP Fládnitzské vřesoviště a navržená PP Step Sebastiana Zimmerhackela byl tento způsob hospodaření uplatňován, či alespoň zahájen. Veškerá činnost byla vykonávána přímo Správou NP Podyjí, popř. byla zadávána drobným zemědělcům a živnostníkům z okolí. Bližší informace jsou uvedeny v kapitole 3.2.

Z výše uvedeného je patrné, že zásadní změny ve způsobech zemědělského hospodaření na území NP i jeho OP tzn. proces optimalizace a obnova funkční krajinné struktury budou muset nastat v dalším plánovacím období. Důrazněji bude muset být využíváno vlastnického práva k pozemkům (příslušnosti k hospodaření) s účelem prioritního cíle při využívání jednotlivých ploch, kterým je ochrana přírody a krajiny. Na pozemcích v cizím vlastnictví bude muset být důrazněji kontrolováno jejich využití tak, aby nevhodnými zemědělskými postupy nedocházelo k narušení a ohrožení předmětu ochrany. Prioritním cílem v péči o pozemky proto musí být zvyšování potenciálu hydrických, pedologických a edafických faktorů prostředí. To povede ke zvyšování přirozené úrodnosti půd, změně toků živin a ke snížení nežádoucí eroze, eutrofizace a ruderalizace prostředí na minimum. Aktivně lze vstoupit taktéž do procesu kontrolní činnosti v rámci kontrol podmíněnosti (Cross Compliance), do kterého Správa NP vstupuje jako dotčený orgán ochrany přírody v zájmovém území.

Je zřejmé, že se tato změna dostane do přímého rozporu s konvenčními intenzivními zemědělskými technologiemi, které se však zásadně neslučují se zájmy ochrany přírody a krajiny. Cílem dosaženým při procesu zvyšování biodiverzity v národním parku a především v jeho ochranném pásmu však nebude likvidace zemědělského hospodaření jako takového, bude však muset být vyloučen jeho negativní vliv na vlastní území národního parku. Pozitivním přínosem vhodně zvoleného způsobu zemědělského hospodaření pak bude vytváření podmínek pro populace celé řady vzácných a ohrožených druhů organismů, obnova vhodnějšího měřítka prvků krajinných struktur, zvýšení jejich diverzity a nárůst retenčních schopností území. Pokrok by mohlo přinést i zintenzivnění osvěty v oboru mimoprodukčních funkcí krajiny a významu krajinných struktur pro dlouhodobou udržitelnost využívání krajiny. Důležitým podkladem pro formulaci záměrů v krajině by byla studie obnovy krajinných struktur pro jednotlivé katastry, její zpracování v období platnosti nového plánu péče je tedy velmi žádoucí.

4.6 Péče o diverzitu krajinných struktur

Většina území národního parku je krajinnou přírodní. V přírodní krajině (přírodě blízkých lesních komplexech) je při péči o diverzitu krajinných struktur nutno zasahovat pouze minimálně. Ekologická stabilita a s ní spojená diverzita krajinných struktur v tomto typu krajiny je na velmi vysokém stupni. Vycházíme přitom z dosavadních poznatků a odborné literatury (zejména MÍCHAL 1994, ŠARAPATKA et NIGGLI (2008) a LÖW et MÍCHAL (2003).

Oproti tomu celé území ochranného pásma a zemědělské enklávy na území národního parku tvoří obhospodařovaná zemědělská krajina (kulturní krajina). Zemědělství je kromě své produkční činnosti také činností krajinnotvornou. V kulturní krajině (různé druhy agroceóz) je nutno zachovat permanentní tok hmot a energií, aby se určitý druh kulturní krajiny podařilo zachovat, udržet či stabilizovat. Z pohledu orgánu ochrany přírody a krajiny jsou při péči o diverzitu krajinných struktur nejvhodnější systémy ekologického zemědělství, neboť nároky těchto systémů na toky živin či energií jsou ve srovnání se systémy konvenčními nesrovnatelně nižší, nehledě na ostatní aspekty, které byly podrobně popsány v předchozí kapitole.

Mezi stavem životního prostředí (zdravím ekosystémů) a jeho estetickými parametry (krajinným rázem) existuje přímá souvislost a úzké vztahy. Proto i péči o prvky krajinných struktur je zároveň podporována ekologická stabilita území – a naopak. „Krásná“ a strukturovaná krajina je tak chápána jako krajina s vysokou kvalitou ekosystémů. Péče o zvyšování diverzity krajinných struktur proto bude probíhat současně s procesem optimalizace zemědělského hospodaření v zájmovém území.

5 Monitoring a výzkum

Zaměření a náplň výzkumu a monitoringu na území NP a jeho OP se minulém období uskutečňovalo ve smyslu úkolů formulovaných v minulém plánu péče a v návaznosti na potřeby, jež vyplynuly z aktuálních zadání, které přinesla praxe. Smysl a poslání výzkumu a monitoringu je uvedeno v kapitole 4. návrhové části tohoto dokumentu.

5.1 Koordinace monitoringu a výzkumu

Koordinace výzkumu a monitoringu probíhala plně v kompetenci Správy NP Podyjí hned od jejího vzniku. Význam a okolnosti koordinační činnosti je vysvětlen v kapitole 4.1 návrhové části tohoto dokumentu.

Vyhodnocení koordinace výzkumu a monitoringu

Při koordinaci všech uskutečněných výzkumných projektů nenastaly v minulém období žádné zásadní obtíže. Správa NP Podyjí udělovala v každém roce od deseti do pětadvaceti rozhodnutí o povolení výzkumu na dobu dvou až pěti let. Ve výjimečných případech probíhaly na území NP Podyjí i výzkumy prováděné v celostátním měřítku, jako bylo například „Mapování biotopů soustavy Natura 2000“, mapování rozšíření některých druhů a taxonů, atd. I v těchto případech Správa NP dodatečně stanovila podmínky výzkumu formou dohody se zpracovateli výzkumu.

Zpočátku bylo nutno získat zkušenosti v uplatňování požadavku na odevzdání výsledků ve formě, která by byla přímo využitelná pro syntézu výsledků a jejich využití v tvorbě systému péče. Formální problémy postupně odpadají se zvýšením dostupnosti a výkonnosti počítačové techniky, rozvojem dokumentačních možností jako jsou prostředky GIS, či navigace GPS atd. Problémy spočívající ve věcné aplikovatelnosti výsledků byly řešeny jednotlivě s každým výzkumným subjektem a v některých případech bylo přikročeno i k požadavku na doplnění výsledků.

5.2 Monitoring a výzkum prováděný Správou NP

V prvním období existence Správy NP (cca do roku 1998), neměla tato organizace pověření ve zřizovací listině k vlastnímu výzkumu na svém území a kompetence byly soustředěny jen na jeho koordinaci. Přesto bylo nutno např. průběžně sledovat a vyhodnocovat stav lesních i nelesních biotopů.

Správa NP rovněž fungovala jako technická základna pro výzkum a monitoring prováděný jinými subjekty, včetně technické i odborné účasti pracovníků Správy na těchto činnostech. Správa se tak materiálně i personálně podílela např. na monitoringu kvality vody v řece Dyji (Výzkumný ústav vodohospodářský, Brno), bazálním monitoringu půd (ČÚOP Brno), monitoring pohybu skalních bloku na Ledových slujích (ÚSMH Praha) atd. Nejdůležitější výzkumné činnosti prováděné a zajišťované samostatně Správou NP byly tyto:

Doplňovací floristický výzkum Byl prováděn průběžně, příležitostně v celé ploše území po celé minulé období, výsledky v podobě nálezů nových druhů pro území NP a jeho OP jsou shrnuty v (Bravencová a kol., 2007)

Mapování biotopů Natura 2000 (Táborská, 2003) Toto mapování proběhlo v rámci přípravy sítě EVL soustavy Natura 2000. Z výsledků vyplynul především návrh Evropsky významné lokality Podyjí, zahrnující cca 97 % území NP. Tato EVL obsahuje 13 typů přírodních stanovišť a 12 evropsky významných druhů.

Inventarizační entomologický výzkum Byl prováděn v těch skupinách bezobratlých živočichů, pro něž byli kvalifikováni pracovníci Správy NP. Průběžně tak byli sledováni motýli (Vítek, 2001), listoroží brouci, krasci (Škorpík, in press.), nosatci (Stejskal, 2006), xylofágní skupiny brouků, vážky, střevlíci, dvojkřídlí, rovnokřídlí atd.

Monitoring v rámci soustavy Natura 2000 Pracovníci Správy se podíleli na monitoringu jasoně dymnivkového, střevlíčnicku pantoflíčku, koniklece velkokvětého, pěníce vlašské a strakapouda jižního.

Monitoring lokalit v péči Správy NP Tento monitoring se týká lokalit spoluutvářených činností člověka, na nichž Správa provádí potřebnou péči zásahy (kosení, pastva, výřez náletu apod.). Spočívá v jednoduchém, okulárním hodnocení stavu lokalit, resp. předmětů ochrany při opakovaných návštěvách a pořizování srovnávací fotodokumentace. Exaktní monitoring zatím chyběl. Od r. 2008 jsou takto získaná nálezová data významných druhů (příp. další informace) evidována do interní nálezové databáze.

Monitoring pohybu skalních bloků Je zajišťován průběžně od poloviny devadesátých let, na úrovni sběru dat, která jsou odevzdávána Ústavu struktury a mechaniky hornin k vyhodnocení a první výsledky jsou publikovány (Košťák, 2001).

Monitoring invazních a expanzních druhů rostlin Je prováděn průběžně po celé minulé období především na cenných nelesních stanovištích a v litorálním pásmu řeky Dyje. Získaná data jsou zpracovávána v plánu zásahů, které jsou neprodleně realizovány (REITEROVÁ et LAZÁREK 2005).

5.3 Monitoring a výzkum prováděný jinými subjekty

Ve všech případech se jednalo o výzkum přímo zadaný Správou NP, nebo uskutečněný na základě nabídky příslušné instituce. Všechny realizované projekty byly velkým přínosem pro poznání hodnot NP a nenastal případ, kdy by bylo nutno výzkumný záměr zamítnout či korigovat z důvodu duplicity projektů. Z těch, které byly navrženy v minulém Plánu péče, uvedme alespoň ty nejdůležitější.

Výzkum vegetace a flory NP Podyjí a rakouského Thayatalu (Katedra botaniky MÚ Brno) proběhl na ploše cca 150 km². Byl završen zhodnocením přirozené potenciální vegetace (CHYTRÝ et VICHEREK, 1995), flory (GRULICH, 1997) a nelesní vegetace (CHYTRÝ et VICHEREK, 2003).

Výzkum účinků pastvy (Botanický Ústav AVČR Brno) byl prováděn a dosud probíhá na xerothermních silikátových stepních pastvinách východního okraje NP Podyjí včetně objasnění mechanismů depozice dusíku v půdě (MZLU Brno), publikováno (ZÁHORA, 2001).

Inventarizační výzkum savců (Př.F UK, JMM Znojmo) byl souborem několika výzkumných projektů, včetně studia potravních a ekologických charakteristik netopýrů a je zhodnocen v publikaci (REITER et al., 1997)

Výzkum obojživelníků (Př.F UK, JMM Znojmo) v NP Podyjí je shrnut v (REITER et HANÁK, 2000)
Výzkum lokality Ledové sluje u Vranova nad Dyjí i zde šlo o souhrn mnoha výzkumných projektů od geomorfologie, přes živou přírodu, až po společenskovední hodnocení. Této lokalitě byla věnována zvláštní pozornost vzhledem k její přírodní výjimečnosti v průběhu celých devadesátých let. Výsledky jsou shrnuty ve sborníku (GRUNA et REITER, 1996).

Inventarizační výzkum řádu Diptera (ČZU Praha). Několikaletý výzkum dvoukřídlého hmyzu přinesl základní poznatky o fauně této skupiny a byl završen knihou (BARTÁK et KUBÍK, 2005).

Hydrobiologický výzkum Dyje (Katedra zoologie MU Brno) výzkum v průběhu devadesátých let zhodnotil stav ekosystému Dyje, negativně ovlivněného existencí VD Vranov a špičkovým provozem vranovské vodní elektrárny. Výsledky uvedeny v (HELEŠIC et KUBÍČEK, 1999).

Sociologický výzkum (FF MU Brno a PřF UK Praha) byl zaměřen na sledování postojů a názorů návštěvníků NP a obyvatel obcí ochranného pásma, v pětiletých cyklech byly též sledovány parametry návštěvnosti území.

Výzkum společenstev narušovaných povrchů (VÚP Troubsko) Výzkum hodnotí závislosti vzniku a vývoje úhorových společenstev s výskytem řady druhů vzácných a ohrožených druhů rostlin a hmyzu

Výzkum makromycet a nižších rostlin (MZM Brno, MU Brno) prvotní výzkum hub, mechorostů a lišejníků shrnuje kniha (ANTONÍN et al., 2000)

Výzkum měkkýšů (PřF UK Praha, PřF MU Brno) proběhl v první polovině devadesátých let. Byla podrobně inventarizována fauna měkkýšů NP Podyjí a odvozen vývoj krajiny tohoto území v postglaciálu. Výsledky jsou zachyceny v publikaci (LOŽEK et VAŠÁTKO, 1997)

V oblasti geologického výzkumu byly dále realizovány: výzkum těžkých minerálů v říčních sedimentech (ŠMERDA, 2007), výzkum silicitových minerálů (CÍLEK et ANDREJKOVIČ, 1999), rozšíření spraší v NP Podyjí a jeho OP (ŠUŠOLOVÁ, 2007), mapa zranitelnosti půd a pedologická mapa (JANDERKOVÁ et al., 1997), výzkum svahových akumulací a erozních jevů a dalších geomorfologických unikátů NP Podyjí (DEMEK, 2007), geologická mapa NP Podyjí/Thayatal (ROETZEL, 2005)

V oblasti biologických disciplín dále proběhl: ornitologický výzkum (MARTIŠKO et al., 1995), ichtyologický výzkum (LUSK, 2001), entomologický výzkum v mnoha specializacích, např. motýli (ŠUMPICH, 2007), vážky (HOLUŠA, 2007), inventarizace mravenců (BEZDĚČKA, 1999), inventarizační výzkum rovnokřídlých (HOLUŠA, 2003), výzkum kroužkoců (PIŽL, 2001), výzkum některých skupin členovců (TAJOVSKÝ, 2001), inventarizační průzkum stírků (ŠŤÁHLAVSKÝ, 2006), inventarizační výzkum hlenek (DVOŘÁKOVÁ, 2004), dendrologický výzkum (ŠEFL 2007, KOVANDA 1998), autekologický výzkum některých vzácných a ohrožených druhů flory NP (DVOŘÁKOVÁ 1999, FABŠIČOVÁ 2001, JUŘIČKA 1998 a také KRÁL 2000), výzkum mechorostů na balvanových mořích (KUBEŠOVÁ 2001) a mnohé další.

V oblasti společenských věd proběhlo několik záchranných archeologických výzkumů v katastru Hradiště u Znojma, Mašovic a Podmolí např. (ČIŽMÁŘ, 2004). V Národním památkovém ústavu v Brně byl uskutečněn výzkum lesoparkových úprav kolem zámku Vranov nad Dyjí (KOZDAS, 2003). Byl uskutečněn též průzkum ukazatelů udržitelného turizmu (ČIHAŘ, 2001), navazující na další výzkumy v této oblasti (viz výše).

Celkově je možno konstatovat, že střednědobé cíle vytyčené v minulém Plánu péče o NP Podyjí a jeho OP byly v oblasti výzkumu téměř stoprocentně naplněny a překročeny.

5.4 Dokumentace a využití výsledků monitoringu a výzkumu

Jak již bylo řečeno v kapitole 5.1, Správa NP považuje výzkum a monitoring na území NP za základní zdroj dat a modelů, jež slouží k plánování péče o území NP. Pokud je to účelné, jsou výsledky převáděny v maximální možné míře do prostředí GIS. Další okolnosti tohoto procesu jsou uvedeny v kapitole 8.3 rozborové části PP.

Pro dokumentaci a prezentaci výsledků výzkumu a monitoringu Správa NP vydává Sborník odborných prací „Thayensia“, kde mají možnost jednotlivé výzkumné týmy i jednotlivci, publikovat své výsledky. Dosud bylo vydáno sedm čísel tohoto sborníku s průměrnou periodicitou jeden a půl roku. Správa NP pořádala v minulém období tři konference s tematikou výzkumu a monitoringu.

Význam a funkce odumřelého dřeva v lesních porostech (Vranov nad Dyjí, 1999), byla zaměřená speciálně na toto téma, které je aktuální ve všech chráněných území na lesní půdě.

Konference k deseti letům výzkumu v NP Podyjí (Vranov nad Dyjí, 2001), na tuto konferenci bezprostředně navázal Sborník Thayensia 4.

Konference k patnácti letům výzkumu v NP Podyjí (Znojmo, 2006) byla završena sborníkem Thayensia 7., v němž jsou obsaženy články na témata, která zazněla v referátech přednášejících.

Za dobu existence NP Podyjí bylo sepsáno přibližně 850 samostatných odborných prací ve formě knižních monotematických publikací, článků ve sbornících, článků v odborných časopisech a nepublikovaných textů, většinou ve formě „Zpráv z výzkumu“.

6 Veřejné využívání území NP Podyjí – minulý a současný stav

Vedle ochrany území národních parků a uplatňování speciální péče je rovněž základním posláním existence každého národního parku na území ČR i jeho využití pro prezentaci přírodních hodnot veřejnosti. Toto využití v souladu s § 15 zák. č.114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými vyhlášením Národního parku Podyjí.

Území Národního parku Podyjí bylo před rokem 1989 pro veřejnost téměř nepřístupné. Bylo totiž z více jak 70 % celkové rozlohy v tzv. hraničním pásmu s vyloučením volného pohybu veřejnosti. Podyjí sice bylo před začátkem 2. světové války tradiční turistickou oblastí, avšak v období mezi lety 1951 a 1989 byly téměř všechny tradiční turistické cíle (s výjimkou Králova stolce a Sealsfieldova kamene) zahrnuty do hraničního pásma a přístupové značené cesty k nim zrušeny.

Správa Národního parku od svého zřízení v roce 1991 začala spolupracovat se všemi subjekty majícími zájem na zpřístupnění území pro veřejnost a stanovila si konkrétní cíle na poli veřejných vztahů. Jako cílové skupiny při práci z veřejností si stanovila zejména:

- školy a mládež,
- návštěvníky Podyjí,
- místní obyvatele,
- veškeré další osoby a organizace se zájmem o jakémkoliv využívání území NP Podyjí a jeho ochranného pásma.

6.1 Vzdělávání, osvěta a informace

Informování veřejnosti bydlící v okolí NP Podyjí i veřejnosti využívající či navštěvující území NP Podyjí a jeho ochranné pásmo zahrnuje v sobě celou řadu výchovně vzdělávacích prostředků. V období od roku 1991 Správa NP Podyjí využívala prostředky popsané v následujících podkapitolách:

6.1.1 Programy pro děti a mládež

Cílem Správy NP Podyjí je od samotného počátku existence parku působení na všechny věkové kategorie dětí a mládeže. Důraz je kladen na 1.stupeň základních škol, snahou pracovníků Správy NP Podyjí je oslovit i ostatní typy škol, zde však již více záleží na vlastní iniciativě vedení těchto škol.

V nabídce organizace jsou nejrůznější výchovné prostředky. Dětem jsou předávány teoretické vědomosti na nejrůznějších vědomostních úrovních, při kterých se rovněž uplatňují různé emotivní formy výchovy. Správa NP Podyjí od začátku své existence vnímá jako ideální prostředek pro environmentální výchovu samostatné středisko, které může nabízet jednodenní i vícedenní (pobytové) programy, je základnou pro pořádání brigád studijních seminářů, akcí pro veřejnost apod. Školy z regionu a další zařízení pro děti a mládež by měly být aktivně oslovovány a měla by být rozvíjena spolupráce. Rovněž by měla být dle možností uspokojována i poptávka škol a organizací z celé republiky, případně za zahraničí (vysoce žádoucí je spolupráce se školami na druhé straně hranice v rámci bilaterálního území Podyjí – Thayatal)

Programy nabízené 1. stupni základních škol regionu

„**Národní park přichází do škol**“ je první ucelený environmentální výukový program zaměřený na seznámení s chráněnou přírodou a jejím smyslovým vnímáním. Oslovuje, teoreticky připravuje a vychovává budoucí malé návštěvníky přírody. Program je určen pro 1. – 5. třídy základních škol. Nabízen je všem školám regionu a příležitostně i školám mimo region s mimořádným zájmem o problematiku. Je prováděn v budově školy, která si program objedná. Probíhá vždy ve školním roce, zejména v chladnějších měsících.

Zahrnuje přednáškovou a diskusní část, věnovanou ochraně přírody, území NP Podyjí a NP Thayatal a jejich přírodě a část hravou, zaměřenou na poznávání přírody všemi smysly.

Program byl původně koncipován pracovníky Správy NP Thayatal, několik návštěv škol proběhlo se zástupci obou správ (v České republice i v Rakousku), byl převzat Správou NP Podyjí a částečně upraven.

Na program tematicky navazuje pozvání školy na exkurzi – „**Školy přicházejí do národního parku**“. Školy si mohou vybrat z nabídky 13 tras. V rámci exkurze je nabízena také možnost symbolického setkání s rakouskou školou na mostě v Hardeggu a navazující seznamovací aktivity v přírodě. Počet zúčastněných na ekologických vzdělávacích programech je uveden v tab. R 6.1.1.1.i.

Spolupráce s ostatními typy škol

Všechny stupně škol z celé republiky si mají možnost na základě vlastní iniciativy domluvit určitý typ programu. Program „Národní park přichází do škol“ lze přizpůsobit i pro potřeby mateřských škol. Zájem o exkurze projevují všechny typy škol nejen z regionu Znojemska. Správa NP Podyjí pořádá pro tyto školy exkurze obecně zaměřené na přírodu NP Podyjí a její ochranu a v případě zájmu (zejména pro starší žáky a studenty středních a vysokých škol) se pořádají exkurze s odborným tematickým zaměřením. Na základě objednávky jsou prováděny přednášky ve školách, podle poptávky rovněž s různým zaměřením.

Pro spolupráci se školami jsou využívány možnosti Návštěvníckého střediska Správy Národního parku v Čížově (viz dále). Pro školy jsou po dohodě pořádány také další akce – např. terénní stezky s poznávacím testem, či různě upravený a zkrácený program „Národní park přichází do škol“ doplněný například besedou.

Spolupráci se Správou NP Podyjí vyhledávají také střední a vysoké školy či individuálně jejich studenti v rámci povinných praxí či studentských odborných prací.

V oblasti působení na děti a mládež využívá Správa NP Podyjí různé prostředky, které se v průběhu času rozšířily a zdokonalily. V environmentální výchově dětí a mládeže školního věku se osvědčily kontakty se školami regionu. Méně funguje spolupráce s domy dětí mládeže, kromě spolupřátelství zavedené výtvarné soutěže s DDM Šumná k ní dochází spíše nárazově. Spolupráce se zájmovými kroužky rovněž nebyla ve větší míře navázána. Plánované pobytové středisko pro environmentální výchovu je zatím ve fázi rozpracovaného záměru. Také zatím chybí širší nabídka environmentálních programů, které by měly obsáhnout více témat a uspokojit i další věkové kategorie – mateřské školy a starší žáky i studenty. Tu by snad mohlo doplnit plánované pobytové středisko pro environmentální výchovu (viz kap. 6.1.1) .

Celostátní výtvarná soutěž Příroda kolem nás

Výtvarná soutěž Příroda kolem nás je vyhlašována pro celou republiku, má proto možnost oslovit velký okruh dětí. Cílem je prostřednictvím výtvarné tvorby uchovat v dětech kladný prožitek z přírody. Je vyhlašována každoročně od roku 2000. Pořádána je ve spolupráci s Domem dětí a mládeže Šumná.

Cílovou skupinou jsou děti z celé České republiky od 3 – 15–ti let (5 věkových kategorií). Oslovovány jsou mateřské školy, základní školy, speciální školy, základní umělecké školy a výtvarné kroužky.

Oceněné práce jsou vždy po slavnostní vernisáži u příležitosti Dne Země celoročně vystaveny v budově Návštěvnického střediska Správy NP Podyjí v Čížově. Poté jsou trvale umístěny v nejrůznějších budovách Správy NP Podyjí či jednorázově prezentovány. Několikrát byl výběr prací vystaven i v prostorách jiných institucí, např. v Jihomoravském muzeu ve Znojmě, v Městském úřadě ve Znojmě, v Domě dětí a mládeže Šumná, v Domě ochránců přírody, Panská 9, Brno. Počet prací odevzdaných v rámci výtvarné soutěže Příroda kolem nás lze nalézt v příloze ???

6.1.2 Přednášky

Přednášky pro veřejnost jsou poměrně žádaná služba, která má na poli osvětového působení velkou tradici. Byly v menší míře pořádány již Správou Chráněné krajinné oblasti Podyjí, Správa Národního parku Podyjí v této aktivitě logicky pokračuje.

Přednáškový cyklus Přírodou celého světa

Přednáškový cyklus pro širokou veřejnost pořádaný od roku 1995 vždy v únoru a březnu. Jedná se o obrazové prezentace zajímavé oblasti světa (případně konkrétního chráněného či zajímavého území) prezentované autentickým cestovatelem, po kterých následuje prostor pro besedu. Zaměření na zajímavosti přírody ve světě rozšiřuje osvětové působení Správy NP Podyjí, mnohdy jsou příklady ze světa srovnávány s každodenní praxí Národního parku Podyjí. Od roku 2003 je zařazována vždy 1 přednáška o českém velkoplošném chráněném území.

Cyklus probíhá v přednáškovém sále znojemského Domu umění Jihomoravského muzea (od roku 1997, do té doby v budově Správy NP Podyjí). Zahnuje zpravidla 6–8 přednášek v rámci jednoho přednáškového cyklu.

V průběhu konání tohoto cyklu (od roku 1995) se již vytvořil okruh stálých příznivců. Počet účastníků se v současnosti pohybuje kolem 200 osob za cyklus.

Přednášky na základě individuálních objednávek

Podobně jako školám jsou na základě objednávky poskytovány přednášky i dalším zájemcům – profesním skupinám (např. učitelům), zájmovým organizacím apod. Spektrum posluchačů je velmi variabilní, témata a hloubka odbornosti se přizpůsobují vždy dané skupině. Cílem je oslovit, teoreticky vybavit a vychovat potenciální návštěvníky chráněného území.

Mezi tématy je obecná přednáška o NP Podyjí a přednášky specializované na jednotlivá témata (botanika, zoologie, ochranný management, lesnictví apod.).

V současné době se účast na přednáškách za rok pohybuje mezi 800 a 1000 osobami ročně.

V nejbližší budoucnosti se počítá s vytvořením univerzálních počítačových přednáškových prezentací o NP Podyjí pro jednotlivé cílové skupiny posluchačů, které by mohlo používat více pracovníků Správy NP Podyjí. Minimálně u obecně zaměřené přednášky by to usnadnilo přípravu akce. Materiál tohoto typu na pracovišti chybí, každý z přednášejících si podklady zpravidla připravuje sám.

Neexistuje také volně přístupný přehled přednáškových témat, která Správa NP Podyjí veřejnosti může nabídnout. Při současném vytížení jednotlivých pracovníků ovšem nepřichází v úvahu přílišné navyšování počtu přednášek, proto zatím vyhovuje systém přednášek na objednávku na základě iniciativy objednavatelů.

6.1.3 Exkurze a vycházky pro veřejnost

Exkurze a vycházky do terénu jsou nejnázornější metodou působení na veřejnost, protože probíhají v samotném přírodním prostředí. Teoretické poznatky jsou prezentovány přímo na praktických příkladech v terénu, zároveň je zde možnost působit na návštěvníky prostřednictvím pozitivního smyslového prožitku a bezprostředně reagovat na jejich potřeby a dotazy.

Podle hloubky zájmu a náročnosti jednotlivých skupin je nabízena škála služeb od možnosti samostatně využít turistické stezky s terénním informačním systémem, případně s pomocí tištěných materiálů, až po doprovod odborného průvodce zaměřeného na požadovanou problematiku. Dosud však chybí stabilní trasy, kde by bylo možno čerpat informace buďto z panelů přímo v terénu (naučné stezky), případně z tištěných průvodců pro konkrétní trasy.

Exkurze na objednávku

Zájemci o tuto kategorii exkurzí jsou velmi variabilní – od laiků počínaje až po návštěvníky s hlubokým zájmem či úzkou specializací v oblasti ochrany přírody konče. Patří mezi ně kromě škol (viz výše) zájmové organizace, sdružení, skupinové zájezdy, dále odborníci různých oborů, kromě českých skupin to bývají i zájemci ze zahraničí, nejčastěji ze sousedního Rakouska (ve spolupráci se Správou NP Thayatal). Cílem je připravit exkurze tak, aby splňovaly představy nejen o úrovni předávaných informací, ale také odpovídaly náročnosti terénu a délkou tras.

Většina exkurzí je organizačně vázána na Návštěvnické středisko Správy NP Podyjí.

Tematické vycházky pro veřejnost

Vycházky pro veřejnost, pořádané od roku 1999 patří do kategorie exkurzí vyhledávaných opravdovými milovníky Podyjí. Většina z nich je navštěvuje opakovaně. Tato aktivita proto podporuje existenci jakéhosi neformálního společenství – okruhu přátel Podyjí a příznivců Správy NP. Zvláštní kategorií jsou rekreanti, kteří informaci o akcích získají z informačních bodů Správy NP Podyjí.

Na každou sezónu je vydáván „Kalendář vycházek pro vás“. Nabídka zahrnuje zpravidla po dvou akcích na měsíce duben až říjen a v prosinci silvestrovskou vycházku.

Mezi témata patří zoologie, botanika, entomologie, historie, geologie, lesnictví, místní pověsti a literatura, Evropská netopýří noc aj. Některé akce jsou věnovány významným dnům ochrany přírody (Evropský den parků, Den Země), další dokončeným projektům v oblasti turistické vybavenosti území, obnovy památek v krajině apod. (některé proběhly i bez zařazení do kalendáře vycházek, pouze se samostatnou propagací). Do kalendáře vycházek jsou zařazeny i bilaterální programy pořádané ve spolupráci se Správou NP Thayatal. Zvláštní kategorií tvoří koncerty (v Čížovské kapli, ve volné přírodě, Státním zámku Vranov nad Dyjí).

Účast na vycházkách a dalších programech vzrostla ze 150 návštěvníků v roce 1999 až na cca 1500 v roce 2008.

Terén Národního parku Podyjí poskytuje síť stezek dobře využitelnou pro individuální i skupinovou turistiku. Hojně je využívána možnost přípravy exkurzí bez potřeby místních průvodcovských služeb pouze na základě předem dodaných materiálů, či s informacemi poskytnutými na místě (nejčastěji se jedná o služby návštěvnického střediska). Všem zájemcům o doprovod se snaží Správa NP Podyjí dle momentálních časových možností vyhovět. Exkurze provádí dle potřeby pracovníci Správy NP s různou odborností. Služby zaměstnanců lze doplnit nabídkou certifikovaných průvodců proškolených v roce 2008 Správou NP Podyjí.

Velký úspěch mají tematické vycházky pro veřejnost s relativně stabilním okruhem zájemců.

6.1.4 Provoz návštěvnického střediska a informačních bodů

Pro osvětové působení především na návštěvníky národního parku jsou velice důležitá návštěvnická střediska v terénu. Správa Národního parku Podyjí již od svého vzniku usilovala o vybudování a zprovoznění návštěvnického informačního střediska. V dalším záměru bylo i zřízení informačních bodů na dalších turisticky frekventovaných místech území.

Návštěvnické středisko Správy Národního parku Podyjí

Návštěvnické středisko Správy Národního parku Podyjí zahájilo provoz v červenci 1997.

Bylo zřízeno především jako terénní osvětové zařízení. Nachází se v budově bývalé stanice finanční stráže na konci obce Čížov, uvnitř území národního parku Podyjí, v blízkosti vstupu do rakouského NP Thayatal, na významných turistických trasách pro pěší i cyklisty. Díky své strategické poloze osloví velké množství lidí, kteří přicházejí za přírodou české i rakouské části území.

Ve středisku je sezónní provoz duben – říjen. Telefonicky lze domluvit termín návštěvy během celého roku. Mezi poskytované služby patří informační servis pro návštěvníky, informační a propagační materiály zdarma, prodej map, pohlednic, turistických průvodců, odborné literatury apod. Kromě informační kanceláře je v budově instalována stálá výstava o NP Podyjí a promítací sál s videotékou zaměřenou na ochranu přírody a na prezentaci území.

Návštěvnické středisko vedle poskytování služeb individuálním turistům hraje velkou roli jako informační základna a výchozí bod exkurzí pro školní i jiné zájezdy. Objednaným exkurzím je dle možností poskytován odborný doprovod.

Prostory v přízemí budovy jsou využívány k jednáním. Jsou zde celoročně vystaveny oceněné práce vždy z aktuálního ročníku celostátní dětské výtvarné soutěže Příroda kolem nás. Zahrada kolem budovy je v otevírací době střediska k dispozici návštěvníkům. Přehled návštěvnosti lze nalézt v příloze č. R 6.1.4.1.i.

Sezónní informační bod Havraníky

Objekt (původně budova místní školy) situovaný v centru obce Havraníky (ochranné pásmo NP Podyjí) zprvu sloužil omezeně k ubytování brigádníků a osob provádějících výzkum na území NP Podyjí.

Ve zrekonstruované budově byl v roce 2004 zřízen informační bod Správy NP Podyjí, který v rámci zkušebního provozu červenec – srpen navštívilo cca 380 lidí. V současné době je zde poskytováno ubytování především školám a organizacím ochrany přírody. K dispozici je přednášková místnost s možností promítání a objekt má vlastní zahradu, využitelnou pro skupinové aktivity (např. tématické hry).

Jako informační bod Správy NP Podyjí se objekt neosvědčil, důvodem malé návštěvnosti byla skutečnost, že nenavazoval přímo na síť turistických tras v této části NP Podyjí. Přehled návštěvnosti lze nalézt v příloze č. R 6.1.4.2.i.

Sezónní informační bod Vranov nad Dyjí

V červnu roku 2004 Správa NP Podyjí po dohodě se Správou Státního zámku Vranov nad Dyjí instalovala v prostorách galerijní místnosti na nádvoří zámku úspěšnou putovní výstavu Národní parky Rakouska a České republiky. Pro velký zájem a vysokou návštěvnost a také vzhledem ke skutečnosti, že informační bod v Havraníkách se neseťkal s návštěvnickým zájmem, se z původně jednorázové výstavní akce stala tradice a výstavy zde jsou pořádány pravidelně. Součástí výstavy (zpravidla v měsících červen – září) je provoz sezónního informačního bodu Správy NP Podyjí s poskytováním základních informací o území, prodejem turistických map, průvodců a pohlednic a s nabídkou propagačních a informačních materiálů o území. Přehled návštěvnosti lze nalézt v příloze č. R 6.1.4.3.i.

Návštěvnícká střediska, především Návštěvnícké středisko Správy Národního parku v Čížově již neodmyslitelně patří k osvětové práci organizace. V průběhu minulých let se osvědčil provoz střediska v Čížově a informačního bodu na Státním zámku Vranov nad Dyjí. Jasně se ukázala potřeba provozu pouze v takových místech, kam návštěvníci přicházejí přirozeně (na cestě k atraktivním cílům, na frekventovaných turistických stezkách apod.). Do budoucna přichází do úvahy rozšíření této sítě informačních středisek a bodů pouze o vhodné místo přímo ve městě Znojmě, v Andělském mlýně u Mašovic a u hraniční lávky mezi Čížovem a Hardeggem.

6.1.5 Výstavy

Již v době existence Chráněné krajinné oblasti Podyjí uskutečňovala její Správa dle možností výstavy o tomto území. I Správa Národního parku Podyjí rozvíjí tuto oblast působení na širokou veřejnost. Výstavy jsou vyhledávány početným publikem, vedle individuálních návštěvníků je využívají i školy a další organizace.

Národní park Podyjí je autorem či spoluautorem výstav v regionu i mimo něj a dále se podílí na výstavách jiných institucí, tématicky zaměřených na oblast Podyjí, přírodu a její ochranu.

Výstavy hostující v budovách jiných organizací

Podyjí – národní park zrozený za ostatním drátem – byla koncipována jako první rozsáhlá výstava o území NP Podyjí, kde byly představeny jednotlivé biotopy, přírodní hodnoty a zajímavosti, jakož i historie území NP Podyjí. V letech 1995 až 2001 byla postupně představena návštěvníkům Národního muzea v Praze, Jihomoravského muzea ve Znojmě, Muzea Beskyd ve Frýdku–Místku a Staré radnice v Brně. V návštěvníckých sezónách 1997 a 1998 byla výstava dočasně umístěna v expozici Návštěvníckého střediska Správy NP Podyjí.

Podyjí našima očima – výstava výtvarných prací a sbírek přírodnin zaměstnanců Správy NP Podyjí byla na podzim 1999 připravena pro Jihomoravské muzeum ve Znojmě. V roce 2001 byla instalována v Muzeu Vysočiny v Jihlavě, 2003 v Muzeu a galerii Knížecí dům v Moravském Krumlově a 2004 v Zámeckých konírnách v Moravských Budějovicích.

Putovní výstava Národní park Podyjí – vznikla v roce 2009. Sestává z 10 panelů, z nichž každý představuje vybraný obor mající vztah k území NP Podyjí. Při tvorbě výstavy byl kladen důraz na obrazovou (fotografickou) část panelu, který je doplněn krátkým a výstižným textem. Výstava je určena nejen pro potřeby Správy NP Podyjí, ale především pro školy a další instituce v regionu.

Výstavy ve vlastních prostorách

Stálá expozice v budově Návštěvníckého střediska Správy NP Podyjí je otevřena od 30. 4. 1999. Výstava představuje jednotlivé biotopy území národního parku pomocí velkoformátových fotografií, exponátů, textů v různém provedení. Informace jsou rozděleny do kategorií dítě – dospělý – návštěvník s hlubším zájmem či odborník, podle toho jsou i výškově umístěny. Návštěvník má možnost si některé exponáty ohmatat, při prohlídce jej doprovází nahrávka zvuků přírody.

Stav výstavy však není ideální. Výstava není zcela naplněna exponáty dle původního scénáře – některé z různých důvodů vůbec nebyly instalovány (nebyl pro ně dostatek prostoru, nepodařilo se najít vhodnou výtvarnou formu, z důvodu hcbyy při přípravě výstavy apod.), jiné dosloužily a nebyly již nahrazeny novými exempláři. Byla provedena revize výstavy, která poskytla ucelený přehled exponátů chybějících ve srovnání se scénářem. Je třeba učinit rozhodnutí o dalších krocích. Lze doplnit instalovanou výstavu dle scénáře (ovšem pravděpodobně nastanou komplikace minimálně prostorové), případně lze zpracovat návrh expozice zcela nové, třeba i s využitím nejlepších myšlenek té současné.

Výstava vítězných prací z výtvarné soutěže **Příroda kolem nás** je každoročně umístěna v budově Návštěvníckého střediska Správy NP Podyjí. Kromě toho ji v roce 2003 hostilo Jihomoravské muzeum ve Znojmě a v roce 2005 ji mohli shlédnout návštěvníci Domu ochránců přírody v Brně. Informační bod Správy NP Podyjí v galerijní místnosti na nádvoří státního zámku Vranov nad Dyjí dává každoročně v turistické sezóně prostor výstavám. Poprvé tu byla v roce 2004 výstava fotografií

Národní parky Rakouska a ČR. Následovaly opět výstavy fotografií **Krajiny na kraji** (2005) a **Český dřevák** (2006). Dalšími zde prezentovanými přehlídkami výtvarných děl byly výstavy obrazů **Podyjí očima umělců** (2007) a **Krajina Podyjí na obrazech 19. a 20. století** (2008). V zatím poslední sezóně 2009 mohli návštěvníci shlédnout fotografickou výstavu **Bohumír Prokůpek – Podyjí (fotografie z let 1992–2008)**.

Podíl na jiných výstavách

Správa NP Podyjí se také podílela na přípravě výstavy **Zpěvy našich ptáčků** pořádané Jihomoravským muzeem ve Znojmě v roce 1999 a výstavy fotografií **Bohumír Prokůpek – Krajiny odsud i odjinud** roku 2000. Od roku 2003 se pravidelně účastní výstavy **Znojemsko zahrada Moravy** v rámci Znojemského historického vinobraní. Spolupracovala i při přípravě **stálé expozice NP Thayatal** umístěné v budově Nationalparkhaus v Hardegg (otevřeno 3. 7. 2003).

Závěrem lze konstatovat, že výstavy připravené Správou NP Podyjí shlédlo velké množství návštěvníků (přesné počty nejsou bohužel k dispozici) a že výstavy jsou velmi důležitým nástrojem působení na veřejnost. (Návštěvnost stálé výstavy v budově Návštěvnického střediska Správy NP Podyjí – viz příloha 6.1.4.1.i a výstav v Informačním bodě Správy NP Podyjí ve Vranově nad Dyjí – viz Příloha 6.4.1.3.i).

6.1.6 Ediční činnost

Vydávání vlastních tiskovin či podíl na vydávání jiných tiskovin o NP Podyjí si Správa NP vytýčila jako jeden z nejdůležitějších úkolů po svém vzniku v roce 1991.

Správa Národního parku Podyjí nejprve připravovala či se podílela na přípravě jednotlivých publikací o NP Podyjí. Časem vznikl záměr vydávat pravidelně dvě řady publikací – zpravodaj přístupný široké veřejnosti a vědecký sborník.

Zpravodaj Podyjské listí

V průběhu působení Správy NP Podyjí vyvstala nutnost pravidelně informovat vybraný okruh respondentů o dění na území národního parku. Proto se započalo s vydáváním zpravodaje Podyjské listí, který je určen široké veřejnosti. Během let vydávání Správa NP Podyjí zaznamenala zvýšený zájem o svou činnost ze strany škol, samosprávy a podnikatelských subjektů v Podyjí.

Zpravodaj vychází od roku 2000, jeho periodicita se ustálila na 4 číslech za rok. Obsah tvoří aktuality z NP Podyjí, informace o přírodě, památkách, zajímavostech území NP Podyjí a jeho ochranného pásma, informace z NP Thayatal, další obsahově vhodné zajímavosti z regionu a informace o jiných chráněných územích.

Podyjské listí má černobílý tisk s fotografiemi na recyklovaném papíru, jeho velikost je A4. Vychází v nákladu 700 výtisků, zcela mimořádně i v nákladu 2000 výtisků. Mezi cílové skupiny patří široká veřejnost, obecní zastupitelstva obcí ochranného pásma NP Podyjí, členové Rady NP Podyjí, mateřské, základní a střední školy znojemského regionu, vysoké školy s přírodovědným zaměřením, knihovny, organizace ochrany přírody, environmentální výchovy, správy NP a CHKO apod., zájmové organizace, hotely, cestovní kanceláře regionu. Je zdarma rozdávan a rozeslán. V elektronické podobě (formát PDF) jsou všechna jeho čísla ke stažení na webových stránkách Správy NP Podyjí

Thayensia, sborník původních vědeckých prací z Podyjí

Ve sborníku jsou uveřejňovány původní vědecké práce, odborné články a krátká sdělení z oblastí přírodních a společenských věd vztahující se k území NP Podyjí/Thayatal a jeho širšímu okolí na české i rakouské straně hranice.

Práce jsou publikovány v jazyce českém, německém nebo anglickém a jsou opatřeny anglickým abstraktem a cizojazyčným resumé.

Náklad je 500 výtisků (1. ročník 700 výtisků). Je určen odborné veřejnosti, zasílán je všem členům Rady NP Podyjí a knihovnám. V elektronické podobě (formát PDF) jsou všechna jeho čísla (strukturováno na jednotlivé články) ke stažení na webových stránkách Správy NP Podyjí. Sborník vychází od roku 1998 a do roku 2007 bylo vydáno sedm standardních čísel. V roce 2005 bylo realizováno mimořádné vydání sborníku (Supplementum I) – monotematické číslo věnované Vratislavu Drlíkovi a jeho dílu o květeně Znojemska 1950–1954.

Publikace o NP Podyjí

Správa NP Podyjí se dále podílela na vydání publikací, či přípravě rukopisů a vyhodnocování dat z různých přírodovědných oborů pojednávajících o území NP Podyjí. Níže uvedené publikace jsou v prvé řadě výsledkem aplikovaného výzkumu, který byl přímo zadáván, nebo koordinován Správou NP Podyjí.

- **Lesní vegetace NP Podyjí**, Milan Chytrý, Jiří Vicherek, vydalo nakladatelství Academia, za podpory Správy NP Podyjí, Praha 1995
 - **Příroda – Sborník prací z ochrany přírody, sv. 3: Výzkum lokality Ledové sluje u Vranova nad Dyjí** (NP Podyjí), Bronislav Gruna, Antonín Reiter, vydala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha a Správa NP Podyjí, Praha 1996
 - **Ptáci Národního parku Podyjí**, Josef Martiško, Jiří Vačkář, Bohumil Jagoš, vydaly Moravské zemské muzeum a Český svaz ochránců přírody za podpory nadace Litera a Správy NP Podyjí, Brno 1995
 - **Měkkýši NP Podyjí**, Vojen Ložek, Jaroslav Vašátko, vydalo Nakladatelství Zlatý Kůň (Praha) ve spolupráci s Českou speleologickou společností a Správou NP Podyjí, Praha 1996
 - **Houby, lišejníky a mechorosty Národního parku Podyjí**, Vladimír Antonín, Bronislav Gruna, Zbyněk Hradílek, Alois Vágner Antonín Vězda, vydala Masarykova Univerzita Brno za podpory Správy NP Podyjí, Brno 2000
 - **Význam a funkce odumřelého dřeva v lesních porostech**. Sborník příspěvků ze semináře s exkurzí konaného 8.–9. října 1999 v NP Podyjí
 - Přírodovědné zajímavosti Znojemska (Jihomoravské muzeum Znojmo, 2008)
 - Chráněná území ČR, svazek IX, Brněnsko (Agentura ochrany a krajiny ČR, 2007)
- Všechny tyto publikace jsou v nabídce Správy NP Podyjí.

Propagační a informační materiály

Správa NP Podyjí dále vydává celou řadu propagačních a informačních materiálů:

Národní park Podyjí (informační leták ve třech jazykových mutacích)

Kalendář vycházek pro vás (každoročně)

Cykloturistika v Národním parku Podyjí

Pěší turistika v Národním parku Podyjí

Nejhezčí pěší výlety

Nejhezčí cyklistické výlety

Rostliny stinných a vlhkých míst

Rostliny slunných a suchých míst

Kdo žije v Národním parku Podyjí

Brouci NP Podyjí a Thayatal

Ptačí oblast Podyjí (ve spolupráci s Českou společností ornitologickou).

Byly vydány také pohlednice a plakáty s tematikou Národního parku Podyjí.

Mapy a průvodce

Správa NP Podyjí spolupracovala (lektorsky, korekturní činností a poskytnutím fotografií) s několika nakladateli při vydávání turistických map a průvodců z turistického regionu Národního parku Podyjí – Thayatal. Jednalo se především o Klub českých turistů a Regionální rozvojovou kancelář Retzer–Land v Retzu.

Mapy:

1. Cyklistická mapa: Radnetz Retzer Land – Znaimer Land, 1:50 000, Regionální kancelář v Retzu, 1992
2. Turistická mapa: Podyjí a Vranovská přehrada, 1 : 50 000, KČT, 1. vydání 2001 – 5. vydání 2009
3. Cykloturistická mapu: Znojemsko – Rezerland, 1: 100 000, Shocart Zlín, 1998.
4. Cykloturistická mapa: Podyjí a Znojemsko, 1:100 000, KČT, 2000
5. Cykloturistická mapa: Podyjí – Thayatal, Shocart Zlín, 1 : 60 000, 2001
6. Turistická mapa: Podyjí – Thayatal, Vranovská přehrada, Shocart Zlín, 2001
7. Cyklistická mapa: Retzer Land, 1:50 000, Regionální kancelář v Retzu, 2003
8. Turistická mapa: Vranov nad Dyjí, 1 . 7 500, Agentura Bravissimo, 2003
9. Turistická a cykloturistická mapa: Národní park Podyjí – Thayatal, 1 : 25 000, Geodézie On line, 2009

Průvodce:

1. Průvodce: Turistický průvodce Rother: Podyjí, Freytag & berndt, 2001
2. Průvodce: Pěšky a na kole Národním parkem Podyjí, Nakladatelství K–Public Brno, 2007

Správa NP Podyjí vydala svým nákladem vlastní kartografická díla:

1. Cykloturistická mapu: Podyjí Thayatal, 1: 40 000, Shocart Zlín, 1998.
2. Turistická mapa: Národní park Podyjí – Thayatal, 1.25 000, nakladatelství Rosy, Rohlík a syn, 2004

Zpravodaj Podyjské listí se osvědčil coby informační tiskovina Správy NP Podyjí a v průběhu jeho vydávání (10 let) se neustále rozšiřuje adresář, kam je tento zpravodaj rozeslán. Uvažuje se o zvýšení nákladu tak, aby mohl být zdarma distribuován do všech poštovních schránek v obcích ochranného pásma NP Podyjí (nutno zvýšit vydání na pravidelných 2000 výtisků).

Rovněž sborník Thayensia má v odborných kruzích kladný ohlas. Je zasílán do všech významných odborných knihoven na území ČR, s více jak 30 vydavateli obdobných sborníků probíhá spolupráce při bezplatné výměně periodik. Bohužel se v roce 2008 nezdařil pokus o zařazení Thayensie mezi anotované vědecké sborníky, což poněkud snížilo její šance na získávání příspěvků. Žádost o zařazení by měla být v následujících letech opakována.

Informační letáky jsou asi nejvíce vyhledávanou a využívanou kategorií tiskovin. Ty, které doposud byly vydány, jsou víceméně kladně přijímány veřejností. U mnoha titulů vyvstala potřeba opakovaného vydání tak, aby tyto materiály byly neustále k dispozici školám, dalším organizacím a veřejnosti. Nabídka by měla být také doplněna o některá nová potřebná témata, (např. výstavba, krajinný ráz, lesnictví, dřeviny NP Podyjí, zemědělství apod.). Je žádoucí, aby všechny tyto materiály měly jednotný a zároveň účelný design.

6.1.7 Spolupráce s médii

Správa Národního parku Podyjí si po svém zřízení v roce 1991 vytkla za cíl spolupráci se sdělovacími prostředky za účelem informování veřejnosti o samotném chráněném území, ochranných cílech, způsobech péče o národní park, jakož i o možnostech využití volného času na území národního parku. Spolupracovala téměř výhradně s regionálními sdělovacími prostředky či regionálními redakcemi médií s celostátní působností, významné byly rovněž prezentace v zahraničních médiích, zejména rakouských. V případě potřeby aktuálně informovat veřejnost vydává Správa NP Podyjí vlastní tiskové zprávy.

Noviny a časopisy

Spolupráce s redakcemi novin a časopisů byla zaměřena především na místní znojenské deníky Znojemsko, Znojemský týden, Rovnost (Znojemský deník) a Znojemské listy. V novinách s celostátní působností vycházely příspěvky o Národním parku Podyjí zejména v Mladé frontě Dnes, výjimečně

pak v deníku Právo či Lidových novinách. Jednalo se vždy spíše o drobné zprávy či aktuality o dění v národním parku, v menší míře pak o větší příspěvky ke konkrétním problémům v území (lesní hospodářství, využití území pro turistiku apod.). Spolupráce byla z větší části iniciována redakcemi uvedených listů, v menší míře pak přímo Správou NP Podyjí, pokud chtěla seznámit veřejnost s nějakým aktuálním problémem na území parku. Zcela ojediněle byla v polovině 90. let minulého století každý týden naplňována rubrika „Co se z lesa ozývá“ v regionálním týdeníku Znojensko, jinak se jednalo o příspěvky nepravidelné.

O přírodních hodnotách NP Podyjí či jeho veřejném využití informovaly rovněž některé časopisy. Zde byla iniciativa téměř výhradně na redakcích těchto časopisů, autory článku v tomto případě byly zaměstnanci Správy NP Podyjí zcela výjimečně (působili často spíše jako autoři informací, odborní lektoři či korektoři příspěvků). Články o NP Podyjí vyšly od roku 1991 zejména v časopisech Ochrana přírody, Živa, Veronica, Lesnická práce, Vesmír, Lidé a země, Turista, Země světa, Koktejl a mnohé další. Přesný počet příspěvků v novinách a časopisech za uplynulé období od zřízení NP Podyjí není k dispozici.

Rozhlas a televize

Na území NP Podyjí byla za uplynulé období natočena celá řada rozhlasových a televizních pořadů. Z pořadů rozhlasových byl zcela výjimečný projekt internetového rozhlasu Radio Leonardo v roce 2006, jehož výsledkem byla tříhodinová reportáž věnovaná zásadním otázkám NP Podyjí. V ostatních případech se jednalo o drobné reportáže ke konkrétním problémům či aktualitám o území, autory těchto reportáží byly téměř výhradně redakce Českého rozhlasu či Radia Blaník.

Rovněž reportáže televizí vycházely téměř vždy z okamžité potřeby redakcí informovat veřejnost o aktuálním dění na území parku. Zásadnějšími projekty České televize bylo zejména několik pořadů z cyklu „Nedej se“ či natáčení populárního pořadu „Toulavá kamera“ věnovaného NP Podyjí, významným projektem rakouské televize ORF byl televizní dokument „Skrytý ráj Podyjí“ věnovaný přírodním hodnotám bilaterálního parku Podyjí – Thayatal. Přesný výčet rozhlasových a televizních reportáží za dobu trvání NP Podyjí rovněž není evidován.

Česká tisková kancelář

Spolupráce s Českou tiskovou kancelář se ukazuje jako velmi efektivní krok při mediální prezentaci NP Podyjí. Na brněnskou pobočku této kanceláře jsou posílány všechny tiskové zprávy naší organizace, zde jsou umísťovány na informační server a následně využívány konkrétními redaktory. Podle aktuální potřeby (v poslední době cca 6x do roka) jsou pracovníci Správy NP Podyjí odpovědní za poskytování informací dotazování Českou tiskovou kancelář na aktuální dění v NP Podyjí a v přímém dialogu se podílí na aktuálním doplnění zpráv souvisejících s územím NP Podyjí.

Tiskové konference a tiskové zprávy

Správa NP Podyjí v uplynulém období uspořádala několik desítek tiskových konferencí. Stalo se tak při připomínání významných dnů pro ochranářskou veřejnost (Den Země, Evropský den parků), při významných konferencích či návštěvách zahraničních expertů (konference 10 let či 15 let NP Podyjí, návštěvy expertů k udělení Evropského diplomu Rady Evropy či k udělení certifikátu o přeshraniční spolupráci s NP Thayatal), případně při různých jiných příležitostech (návštěva významných osobností, informace o likvidaci následků povodní apod.).

Preferovány byly výhradně tiskové konference pro regionální novináře (ve Znojmě či v Brně), konferencí pro média s celostátní působností se Správa NP Podyjí účastnila výjimečně a vždy pouze jako přizvaná organizace.

Jako účinnější prostředek působení na veřejnost jsou využívány tiskové zprávy (cca 10x ročně). Jsou zasílány všem redakcím regionálních médií, regionálním redakcím médií s celostátní působností a České tiskové kanceláři. Jsou rovněž umísťovány na webové stránky Správy NP Podyjí, kde jsou k dispozici veřejnosti.

Zdaleka ne všechny cíle, které si Správa NP Podyjí stanovila pro oblast spolupráce s médii, byly naplněny. Informovanost novinářů a následně i veřejnosti ze strany správy není tak intenzivní, jak by měla být, ať už vinou toho, že pracovníci správy si dostatečně neuvědomují dostatečně potřebu informovat veřejnost a zdůvodňovat každodenně některé své kroky, nebo vinou velké pracovní vytíženosti. Novináři se na druhé straně často přehnaně věnují jenom věcem konfliktním, pozitivní věci bývají méně atraktivní. Řešení do budoucna spočívá v intenzivnější spolupráci se sdělovacími prostředky, větší nabídce informací pro regionální média včetně téměř každodenního přísunu nových informací na webové stránky Správy NP Podyjí.

6.1.8 Webové aplikace

Rozvoj informačních technologií (IT) v oblasti veřejného využití Internetu umožnil v roce 1998 spustit oficiální web Správy NP Podyjí na adrese www.nppodyji.cz. Tento nový informační zdroj byl vybudován jako jedna z dalších forem, kterými Správa NP Podyjí naplňuje jeden ze základních cílů – zprostředkovávat nejširší veřejnosti věcné informace o území a informovat ji o cílech a způsobech ochrany přírody v národním parku (ŠKORPÍK et al. 1994). Prostředí Internetu umožňuje využít web jako obousměrný informační kanál, kde informace lze variabilně strukturovat, jednoduše aktualizovat a neprodleně publikovat prakticky po celém světě, přičemž jsou takto osločovány všechny cílové skupiny – od nejširší veřejnosti po vyhraněné specialisty.

Z právního hlediska se provoz webu opírá o tyto zákonné normy:

- § 72 Zák. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny,
- zák. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím,
- zák. 365/2000 Sb. o informačních systémech veřejné správy,
- vyhláška MV ČR 68/2008 Sb. o formě uveřejňování informací souvisejících s výkonem veřejné správy prostřednictvím webových stránek pro osoby se zdravotním postižením.

První verze webu Správy NP Podyjí (1998–2008) byla založena na technologii HTML 1.1., bez využití jakýchkoli dynamických nadstavb. Web byl kompletně navrhnut a naprogramován pracovištěm Informatiky a GIS Správy NP Podyjí, umístěn na externích zařízeních poskytovatele Internetu a průběžně aktualizován využitím technologie protokolu FTP.

Koncipován byl trojjazyčně (česky, německy, anglicky), přičemž do cizích jazyků byly přeloženy pouze základní informace.

Obsahově byl členěn do pěti základních kapitol:

1. Základní údaje – představení území.
2. Správa NP – část věnovaná organizaci.
3. Přírodní poměry – detailní rozpracování informací o přírodě a péči o ní.
4. Zajímavosti – obecně formulované informace o krajině.
5. Turistika – informace zaměřené na turistické využití území.

Tato základní struktura byla doplněna o doprovodné informace (tématicky členěná fotogalerie, výzkum v NP Podyjí, systém Natura 2000) a o informace z digitalizovaných, či částečně digitalizovaných zdrojů ediční činnosti Správy NP Podyjí (Thayensia, Podyjské listí a jiné tematické publikace)

V září 2008 byla spuštěna nová verze webu Správy NP Podyjí. Technologicky řešení webu odpovídá současným standardům internetových aplikací, které umožňují snadnou editaci a oboustrannou kombinaci dynamických prvků z různých zdrojů. Web je založen na redakčním systému Marwell (www.qcm.cz), a provozován jako služba na externím zařízení poskytovatele, přičemž editace obsahu je prostřednictvím redakčního systému plně v kompetenci pracovníků Správy NP Podyjí na základě uživatelsky definovaného přístupu. Za tímto účelem je stanovena v rámci organizace osoba odpovědná za konečnou redakci webu. Návrh designu webu a jeho případné změny se objednávají jako externí služba.

Obsahově došlo k rozšíření poskytovaných informací a byla redefinována jejich struktura tak, aby více odrážela potřeby návštěvníků webu – tj. od základních informací na povrchu po detailní informace do

hloubky a zároveň aby akceptovala charakteristické cílové skupiny. Web má nyní tři základní kapitoly:

1. Návštěva Podyjí – informace pro návštěvníky.
2. Příroda a péče o území – informace o přírodě a principech ochrany přírody a krajiny NP Podyjí.
3. Správa NP – úřad – informace z provozu organizace jako úřadu státní správy.

Tyto kapitoly doplňují v první úrovni důležité informace, u kterých je nezbytně nutné, aby byly v danou chvíli na jednoduše dostupném místě. (Kontakty, Aktuality, Připravili jsme pro vás, Fotogalerie, Mapový server). Je zachována trojjazyčná koncepce, přičemž většina informací má ve všech jazycích ekvivalent. Design webu je navržen tak, aby splňoval standard tzv. „přístupného webu“ – tj. přístup k informacím i zrakově postiženým.

Od roku 2006 je součástí webu Správy NP Podyjí mapový server, jehož prostřednictvím jsou publikovány tématické kompozice mapových vrstev GIS. Cílem mapového serveru je zpřístupnit geograficky orientované informace o území veřejnosti a vytvořit prostředí pro sdílení těchto informací v rámci bilaterální spolupráce Správy NP Podyjí a Správy NP Thayatal. Technologie mapového serveru je založena na bázi Open Source produktu UNM MapServer (www.mapserver.gis.unm.edu) a databázového prostředí PostgreSQL/PostGIS a naprogramován externím dodavatelem pomocí nadstavby HSLayers (www.bnhelp.cz), která umožňuje uživatelské úpravy především v obsahové struktuře. Zahrnuje území NP Podyjí a NP Thayatal a přilehlé území v rozsahu ohraničeném linií Vranov – Riegersburg – Retz – Znojmo. Koncipován je trojjazyčně (česky, německy, anglicky) a obsahuje čtyři tématické okruhy (Turistika, Příroda a výzkum, Péče o krajinu, Katastrální mapa). V rámci Mapového serveru je zprovozněn rovněž metadatový katalog MICKA, jehož prostřednictvím jsou popisována publikovaná data. Zabezpečení mapového serveru umožňuje definovat diferencovaný uživatelský přístup včetně možnosti uživatelské editace. Mapový server může být provozován i ze samostatné adresy (<http://mapy.nppodyji.cz>)

K rozšíření IT v oblasti veřejného využívání Internetu došlo teprve v průběhu platnosti předcházejícího Plánu Péče a tento dokument tudíž s touto formou práce s veřejností vůbec nepočítal. Přesto lze konstatovat, že společenská poptávka po tomto druhu komunikačního média byla dobře podchycena a technologický vývoj v této oblasti byl plně využit ke splnění všech požadavků, které jsou na tento druh komunikace v současné době kladeny. S ohledem na budoucí rozvoj je nutné využít, zachovat a případně rozvinout zejména:

- vyvážené rozložení činností zajišťujících provoz webových aplikací na činnosti zajišťované externě (aplikační background) a interně (uživatelský obsah),
- maximální flexibilitu při využívání outsourcingu, zejména autonomní možnost volby dodavatele a způsobu zpracování webových aplikací,
- vlastní odbornou personální základnu Správy NP Podyjí v oblasti IT (zejména základy softwarového inženýrství, správa relačních databází a podrobná znalost GIS),
- oboustrannost komunikace přes Internet (diskuze, ankety, vytváření komunit),
- bilaterální spolupráci při zpracování a on-line sdílení dat, zejména na bázi Mapového serveru,
- budování webových aplikací jako součást Informačního systému veřejné správy (ISVS) s ohledem na standardizační procesy v rámci ČR i EU.

6.1.9 Strážní a informační služba v terénu

Ve smyslu § 81, zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně a přírody a krajiny zajišťuje Správa Národního parku Podyjí od roku 1991 výkon strážní služby, a to prostřednictvím samostatného oddělení, které je obsazeno 1 vedoucím a 4 profesionálními strážci. Oddělení pracuje od roku 1991.

Tuto činnost chápe především jako službu návštěvníkům Národního parku Podyjí. Poskytuje odborné informace veřejnosti, osvětluje návštěvníků, provádí průvodcovskou a informační službu, přednášky,

besedy, práce s mládeží a poradenskou činnost v terénu. Zajišťuje pomoc při ochraně všech složek krajiny a přírody a kontrolu dodržování Návštěvního řádu, Nařízení vlády č. 164/1991 Sb., kterým byl zřízen NP Podyjí, zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení předchozího zákona a ostatních předpisů souvisejících s ochranou přírody. Porušování příslušných právních norem na úseku ochrany přírody a krajiny řeší ukládáním pokut v blokovém řízení. Spolupracuje s Klubem českých turistů při vyznačování turistických stezek a při údržbě tohoto značení a vykonává celou řadu manuálních prací (kontrola cestní sítě, odstraňování překážek, údržba terénní infrastruktury a mobiliáře, likvidace skládek, likvidace nepůvodních rostlin aj.). Do roku 1998 se oddělení významně podílelo i na pracích spojených s údržbou krajiny a managementu (kosení luk, údržba vřesovišť apod.).

STRÁŽNÍ OBVODY NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ				
Číslo obvodu	Název obvodu	Rozloha v NP (km²)	Rozloha v OP (km²)	Rozloha celkem (km²)
I	Braitava	6,7	1,3	8,0
II	Vranovsko a Čížovsko	16,4	5,1	21,5
III	Lukovsko	13,3	4,0	17,3
IV	Mašovicko	12,3	6,6	18,9
V	Východ	13,9	11,3	25,2

Z hlediska výkonu strážní služby je rok rozdělen do dvou sezón. Letní sezóna, (duben – konec září) je charakterizována vysokou návštěvností pěších turistů a cyklistů. V zimní sezóně (říjen – březen) je naopak návštěvníků velmi málo. Výjimkou jsou většinou krátká zimní období, ve kterých se vytvoří souvislá sněhová pokrývka využívaná běžkaři k vyjížděním na oblíbená místa v okolí Znojma (Králov stolec, Seasfieldův kámen), někdy i dalších sídel (Lesná).

V letní sezóně je soustavný výkon strážní služby prováděn i dalšími zaměstnanci Správy NP Podyjí, kteří ve smyslu § 81 zákona č. 114/1992 Sb. splnili všechny náležitosti stanovené pro stráž přírody. Tento model se ukázal jako velmi výhodný.

Od roku 2004 se na základě vzájemné dohody uskuteční v každé sezóně i cca 6 společných strážních služeb organizovaných koordinovaně se Správou NP Thayatal, a to střídavě v obou národních parcích. Smyslem této aktivity je především pomoc při komunikaci s návštěvníky ze sousedního státu a vysvětlení případných omezení a principů ochrany přírody. Společné strážní služby jsou vnímány pozitivně v obou národních parcích.

Výkon strážní služby se řídí vnitropodnikovou směrnicí ředitele organizace.

Cíle stanovené Plánem péče v roce 1994 byly v podstatě naplněny. Nebyla pouze ustanovena dobrovolná stráž přírody. Důvodem byl nezáměr případných dobrovolníků daný skutečností, že tato činnost neměla na v obcích ochranného pásma NP Podyjí žádnou tradici. Zkušenost ukázala, že operativní a především profesionální výkon strážní služby může zajistit pouze kmenoví zaměstnanci Správy NP Podyjí.

6.1.10 Návštěvní řád

V roce 1995 Správa Národního parku Podyjí, jako orgán státní správy ochrany přírody dle § 78, zákona ČNR č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, stanovila na základě zmocnění v § 19 a § 78 odst. 5 tohoto zákona Návštěvní řád Národního parku Podyjí, který má formu obecně závazné vyhlášky č. 22/95.

Ve smyslu citovaného § 19 byly tímto aktem stanoveny podmínky omezení vstupu, vjezdu, volného pohybu osob a turistických aktivit návštěvníků Národního parku Podyjí. Jednotlivé články stanovují či popisují:

- způsoby označení hranic národního parku a jeho ochranného pásma a I. a II. zóny národního parku,
- základní ochranné podmínky národního parku ,
- další ochranné podmínky,
- úpravu práva myslivosti a rybářství,
- způsoby udělování výjimek z ochranných podmínek,
- způsoby osvětového a výchovného využívání národního parku,
- způsoby dozoru nad dodržováním ochranných podmínek národního parku,
- sankce.

Tato norma byla a je stále velmi používaným právním nástrojem, zvláště pak ve vztahu k návštěvníkům Národního parku Podyjí. Veřejnost je se zněním návštěvního řádu seznámována v propagačních materiálech Správy NP Podyjí, v obecním a terénním informačním systému. Přesné znění poskytují rovněž webové stránky Správy NP Podyjí. Za uplynulé období však jeho podoba v některých bodech po obsahové stránce zastarala. Je proto žádoucí, aby Správa NP Podyjí připravila nový návštěvní řád, který by již akceptoval nové pohledy a skutečnosti turistického a rekreačního využívání území Národního parku Podyjí. Jedná se především o pozitivní vymezení povolených aktivit. Nový návštěvní řád bude vydán v režimu opatření obecné povahy dle zákona č. 500/2004 (správní řád).

6.1.11 Ostatní

Knihovna a videotéka

Správa NP Podyjí disponuje odbornou knihovnou, umístěnou v budově správy ve Znojmě. Ta je průběžně doplňována dle potřeb organizace a slouží nejen kmenovým zaměstnancům, ale i spolupracující odborné veřejnosti a dalším vážným zájemcům.

Příruční knihovna s obsahem odborným i populárně naučným je též umístěna v prostorách Návštěvního střediska Správy NP Podyjí. Obě knihovny v současné době zahrnují cca 3100 titulů. Pro promítání nejen v budově návštěvního střediska a pro zápůjčky především školám a dalším organizacím slouží videotéka filmů, především s tematikou ochrany přírody a životního prostředí, čítající 135 titulů (108 ks VHS, 16 ks DVD). K dispozici je také 11 ks audiokazet.

Odborné praxe

Na pracovišti Správy NP Podyjí probíhají praxe studentů SŠ a VŠ přírodovědných, pedagogických a environmentálních oborů. Studentky pedagogického oboru Gymnázia a střední pedagogické školy ve Znojmě jsou v rámci své praxe již několik let v průběhu školního roku zapojeny do realizace environmentálního výukového programu „NP přichází do škol“. V posledních letech se úspěšně podílí na zásazích při péči o krajinu studenti oboru ekologie a ochrana krajiny SOŠ zahradnické a SOU v Rajhradě u Brna. Dlouholetá a systematická spolupráce při vykonávání odborných prací vysokoškolských studentů byla navázána zejména s Českou zemědělskou univerzitou v Praze (obor krajinné inženýrství) a Mendelovou zemědělskou a lesnickou univerzitou v Brně (obor lesnictví). Objevily se první náznaky možné spolupráce se zemědělskými obory SOŠ a SOU Znojmě. Studenti SŠ a VŠ využívají možnost konzultací a spolupráce se správou NP při psaní seminárních a diplomových prací.

Ročně je odborná praxe na pracovištích Správy NP Podyjí umožněna cca 20 studentům.

Brigády a práce s dobrovolníky

Zejména v období prvního desetiletí existence NP Podyjí byly brigády na území parku (na lesních i nelesních plochách) velmi využívaným prostředkem nejen ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty, ale zároveň i konkrétním prostředkem speciální péče o některé vybrané plochy. Většinou byly kolektivy pracující zejména při údržbě nelesních ploch NP Podyjí za tuto práci odměňovány. Tyto kolektivy byly tvořeny zejména studenty středních a vysokých škol, ale i různých zájmových organizací a spolků. Některé brigády na základě oboustranné dohody nebyly finančně ohodnocené.

V průběhu let byly práce ve větší míře zadávány fyzickým osobám, vykonávajícím práce pro Správu NP Podyjí na základě smluvního vztahu. Dobrovolná práce pro chráněné území byla omezena na několik akcí v roce a byla vykonávána pouze žáky znojemských středních škol, výjimečně i několika kolektivy mladých lidí, kteří si tuto práci v průběhu let oblíbili a v období letních prázdnin se do Podyjí pravidelně vraceli (jednalo se zejména o práce při odstraňování nepůvodních druhů rostlin na březích řeky Dyje).

Do budoucna Správa NP Podyjí počítá s vyšším objemem práce dobrovolníků a s navázáním kontaktů nejen s pravidelnými zájemci o tuto práci, ale třeba i s kolektivy ze vzdálenějších regionů, pokud o práci tohoto druhu projeví zájem, např. i v zájmu prezentace svého zaměstnavatele. Rozšíření dobrovolnických aktivit by mohlo být usnadněno zpracováním systému práce s dobrovolníky, který by formuloval činnosti, při nichž by bylo vhodné využít dobrovolníky, ale také způsob propagace a zvýšení atraktivity dobrovolnické práce v Podyjí.

Spolupráce s jinými organizacemi na poli EVVO

V oblasti ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty Správa NP Podyjí v průběhu uplynulých let spolupracovala se všemi významnými partnery regionu, kteří o tuto spolupráci měli zájem.

Při tvorbě programů pro mládež, vycházek a exkurzí pro veřejnost a ostatních akcích cílených ve vztahu k veřejnému využívání území Správa NP Podyjí spolupracovala zejména s:

- Jihomoravským muzeem ve Znojmě,
- Střediskem služeb školám ve Znojmě,
- domy dětí a mládeže (Znojmo, Šumná),
- Okresním úřadem Znojmo (později Krajským úřadem Jihomoravského kraje,)
- celou řadou nevládních organizací (viz kap. 6.3).

Stálá spolupráce mezi Správou NP Podyjí a Správou NP Thayatal je při aktivitách EVVO samozřejmostí po celou dobu existence NP Thayatal, kontakty byly navázány již v době příprav na jeho vyhlášení. Tato spolupráce je zvláště v průběhu posledních 5 let velmi intenzivní.

6.2 Turistické a rekreační využívání

Turistické a rekreační využívání území NP Podyjí vychází z možností a omezení daných zákonným systémem ochrany NP Podyjí. Jeho hlavní smysl spočívá v ve využití území národního parku k ekologicky únosné turistice nezhoršující přírodní prostředí. Cílem Správy NP Podyjí je proto poskytnout návštěvníkovi při řízení turistice poznání, inspiraci, odpočinek, duchovní a estetické zážitky.

Území dnešního Národního parku patřilo před II. světovou válkou k velmi navštěvovaným a oblíbeným turistickým cílům. Existovala zde hustá síť turistických cest, v provozu byly turistické noclehárny ve Znojmě a na Novém Hrádku, velké oblíbené se těšily dvě plovárny na řece Dyji v blízkosti Znojma. O zájmu veřejnosti svědčilo i vydání několika turistických průvodců.

V roce 1951 však bylo započato s výstavbou železné opony, která společně se zřízeným hraničním pásmem zcela paralyzovala veškeré turistické aktivity. Síť turistických tras se tak redukovala na dva menší okruhy západně od Znojma, které umožňovaly návštěvu známých vyhlídek Králův stolec a Sealsfieldův kámen.

Po roce 1989 započala tehdejší Správa CHKO Podyjí společně s Klubem českých turistů s postupným vyznačováním turistických tras. Byla vyznačena páteřní trasa spojující Vranov nad Dyjí se Znojmem, z níž byly vedeny kratší odbočné trasy na turisticky atraktivní místa. V roce 1990 byl slavnostně otevřen hraniční přechod Čížov – Hardegg, čímž došlo k napojení na poměrně hustou síť turistických tras v přilehlém rakouském území. V témže roce byla Rakouským turistickým klubem obnovena Hardeggská vyhlídka, která byla věnována Správě CHKO Podyjí. Významným počinem bylo i vydání první turistické mapy Podyjí (KČT, měřítko 1:50 000).

Po vyhlášení Národního parku Podyjí byly v roce 1992 ve spolupráci s rakouskou regionální kanceláří Retzer–Land a odborem rozvoje tehdejšího Okresního úřadu vyznačeny na území NP Podyjí a na rakouské straně Podyjí 4 tématické cyklistické okruhy (Trasa šesti měst, Trasa vinařským krajem, Trasa Národní park Podyjí, Trasa ságy a mýty). Tímto bylo reagováno na vzrůstající oblibu cykloturistiky.

V roce 1993 byl Správou NP Podyjí opraven visutý most pod Šobesem, který dříve sloužil vojskům Pohraniční stráže. Zároveň byla opravena cesta vedoucí přes Šobes a zřízena cesta procházející Šobeskou louku, čímž došlo k důležitému propojení turistických cest na pravém a levém břehu Dyje. V témže roce byla opravena obdobná lávka pod Hamry u Vranova nad Dyjí.

V roce 1994 byly vyznačeny nové turistické cesty: Okruh Čížov – hraniční přechod Hardegg, okruh u Vranovského zámku, trasa Vranov – Benátky – lávka a trasa Podmolí – Lipinská cesta – 9 mlýnů. Byla přeložena turistická trasa u Ledových slují z asfaltové cesty na bývalou Kočárovou cestu. Rekonstruovaný třetí visutý most u Lipinské louky umožnil zřízení okruhu přes Šobes. V terénu bylo instalováno 14 informačních tříjazyčných panelů. Došlo rovněž k zpřístupnění Nového Hrádku, jehož návštěvníkový provoz zajišťuje Národní památkový ústav v Brně – Správa Státního zámku Vranov nad Dyjí. Na Havranickém vřesovišti, u Gruberova mlýna a na Hardeggském okruhu byly pro turistickou veřejnost vybudovány studánky.

V roce 1995 byly v obcích ochranného pásma umístěny informační prosklené vitríny, které turistům nabízely základní informace o území s přehlednou turistickou mapou. Zároveň plnily i funkci úřední desky Správy NP Podyjí. Bylo dokončeno značení přístupových rybářských tras a na přístupových komunikacích do národního parku bylo dokončeno umístění dopravních značek zákazu vjezdu. Za účelem ochrany přírodních hodnot území NP Podyjí a jeho ochranného pásma byl vydán Návštěvního řád Národního parku Podyjí vydaný formou obecně závazné vyhlášky Správy NP Podyjí.

V roce 1996 byly na Kraví hoře, Devíti mlýnech, U milíře, Na Keplech a pod Ledovými slujemi instalovány přístřešky pro turisty, které slouží jako místo k odpočinku a k úkrytu před nepohodou. Přístřešky byly v roce 1998 rovněž vybaveny nástěnnými turistickými mapami.

V roce 1997 bylo území Národního parku Podyjí vybaveno sítí značených cykloturistických tras, které byly koncipovány ve spolupráci s Klubem českých turistů. Jednalo se o: dálkovou trasu Vídeň – Praha, okruh Znojmo – Šobes – Devět mlýnů – Kraví hora – Znojmo, trasu Havraníky – Sealsfieldův kámen – Popice, trasu Příčky – Nový Hrádek a trasu Čížov – Hardegg. Pro rozvoj turistiky bylo zásadní zrušení provozu vojenské Mašovické střelnice, která ohrožovala polygon zasahující přes údolí Dyje až na západní okraj obcí Konice, Popice a Havraníky. Vyznačením turistické trasy z Mašovic přes střelnici k Podmolí byla propojena síť tras mezi severovýchodní a střední částí Podyjí.

V roce 1998 byla provedena výroba a instalace nástěnných map pro terénní informační systém. V rámci programu Phare vydala Správa NP Podyjí pěší a cykloturistickou mapu Podyjí – Thayatal (Shocart Zlín, 1:40 000). Ke zvýšení bezpečnosti návštěvníků Podyjí byl uveden v provoz traumatologický systém, který na cca 80 vybraných místech v NP Podyjí odkazuje na telefonní čísla integrovaného záchranného systému. Podrobný itinerář přístupových tras zároveň umožňuje Policii ČR, Hasičskému záchrannému sboru a Záchranné službě rychlý příjezd na místo.

V roce 1999 byla obnovena původní historická přístupová cesta k Vranovskému zámku procházející Vranovským lesoparkem, kde byla rovněž nad řekou Dyjí vybudována replika dřevěné Hallamasskovy vyhlídky. Podle historických materiálů byl na Kočárově cestě vedoucí z Vranova nad Dyjí na Ledové sluje zbudován most hraběnky Heleny Mnizkové. V terénu byly instalovány nové typy turistických rozcestníků.

V roce 2000 došlo ke zřízení několika odstavných míst pro motoristy (Lukov, Podmolí, Mašovice). Bylo vybudováno odpočinkové místo u Popické kaple. Přístupová cesta k Vranovskému zámku byla vybavena informačním a orientačním systémem. Na Hardeggském okruhu byl vybudován dřevěný mostek (replika mostku hraběnky Heleny Mnizkové).

V roce 2001 byly na vybraných vstupních bodech do NP instalovány kovové závory, které mají zabránit nejen nepovoleným vjezdům motorových vozidel do území, ale i množícím se projevům pytláctví a krádežím dřevní hmoty.

V srpnu roku 2002 zasáhla území NP Podyjí ničivá povodeň, která výrazně poškodila část turistické infrastruktury. Byly poničeny nejen některé turistické stezky vedoucí okolo řeky Dyje, turistické rozcestníky a další drobný inventář, ale především byly zničeny tři visuté mostky. Z nich pouze Lipinský most bylo možno na základě statického posudku používat do následujícího roku.

V roce 2003 byly zlikvidovány tři mostky poškozené povodní v roce 2002. Na jejich místě byly vybudovány nové visuté lávky. Na Vranovsku byl vytvořen okruh Heleny Mnizkové u Vranovského zámku vybavený informačními tabulemi. V souvislosti s likvidací bývalé vojenské panelové cesty v údolí Žlebského potoka byla provedena přeložka cyklistické trasy na související lesní cesty.

V roce 2004 bylo na návsi v Čížově zřízeno na místě bývalé školy odpočinkové místo pro turisty. Ve spolupráci se Správou Státního zámku ve Vranově nad Dyjí a obcí Vranov nad Dyjí byly u Vranovského zámku a na náměstí ve Vranově nad Dyjí instalovány zvukové informační panely.

V roce 2005 byla obnovena a veřejnosti slavnostně předána do užívání studánka Pod lipami na okraji Havranického vřesoviště. Ve spolupráci s občanským sdružením Clary byl nad hrází Vranovské přehrady zřízen Claryho okruh vybavený informačními panely.

V roce 2006 byly zřízeny nové turistické hraniční přechody Hnanice – Heiliger Stein a Podmýče – Felling. Ve spolupráci s kanceláří Retzer Landem zde byly vybudovány i nové přístupové turistické stezky. Ve východní části NP Podyjí byly obnoveny dvě pěší trasy: Znojmo – Sealsfieldův kámen vedoucí okolo Znojmské přehrady a Znojmo – Králův stolec na levém břehu této přehrady. Byly označeny dvě hipotrasy ve východní a severní části NP Podyjí.

V roce 2007 byl zásadním způsobem inovován traumatologický systém, jehož nová podoba nese na základě nové koncepce název Pomoc v nouzi. Terénní informační systém byl doplněn o zastavení Plazi na Šobesu.

V roce 2008 byly v souvislosti s platností Schengenské dohody na vybraných místech v západní a východní části NP Podyjí instalovány vysvětlující tabule o způsobu pohybu návštěvníků v tomto chráněném území.

Soupis existujících turistických a cykloturistických tras uvádí tabulka R 6.2.i v příloze.

Správa Národního parku Podyjí preferuje měkké formy turistiky, které respektují přírodní danosti území. Jedná se zejména o pěší turistiku a cyklistiku. Současná síť pěších turistických tras, která dosahuje celkové délky 76 km na území Národního parku Podyjí, se jeví jako dostatečná. Turistické trasy jsou voleny tak, aby umožňovaly v dostatečné míře všem návštěvníkům poznání všech krajinných typů, přírodních i vlastivědných zajímavostí. Síť je hraničními přechody Hnanice – Heiliger Stein, Čížov – Hardegg a Podmýče – Felling napojena na rakouskou turistickou síť

trasovanou územím Národního parku Thayatal. S větším rozšířením pěších tras se již proto nepočítá. V úvahu přichází doplnění krátkých tematických okruhů na východě NP Podyjí.

Cykloturistika je relativně mladým turistickým odvětvím, které se v NP Podyjí začalo postupně uplatňovat začátkem devadesátých roků. Podyjí skýtá ideální podmínky pro jeho provozování. Především v letní sezóně je patrná převaha cyklistů nad pěšími turisty. Na území NP Podyjí je vyznačeno 55 km cyklistických tras Klubu českých turistů a 27 km česko-rakouských cyklistických tras, dohromady 82 km cyklistických tras. Uvedené cyklotrasy jsou rovněž přes výše citované hraniční přechody napojeny na hustou síť cyklistických tras vedených rakouským příhraničím. Stávající síť cyklistických tras na území NP Podyjí je dostatečná. S dalším rozšířením se již proto nepočítá.

Relativně novým odvětvím je hipoturistika. S přihlédnutím k rozsahu cestní sítě Národního parku Podyjí a jeho konfiguraci a rovněž s ohledem k rizikům, které tato aktivita přináší (nebezpečí střetu s turisty, poškozování povrchu cestní sítě) se proto 53 km vyznačených tras jeví jako naprosto dostačující. S dalším rozšířením se proto již nepočítá.

Lyžařská turistika je kvůli poloze a klimatu NP Podyjí provozována pouze v krátkých částech zimního období některých, na sněhové srážky bohatších rocích. Pro tuto aktivitu se využívají stávající vyznačené turistické trasy. S větším rozvojem lyžařské turistiky nelze proto do budoucna počítat.

V území výrazně chybí trasy vhodné pro vozíčkáře. Tento nedostatek musí být v nejbližším období odstraněn vyznačením vhodných tras, které budou případně upraveny za použití šetrných technologií.

Provozování jiných sportovních či outdoorových aktivit (horolezectví, kanoistika, paragliding apod.) není ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny dovoleno a s jejich případným povolením Správa NP Podyjí do budoucna nepočítá.

6.3 Regionální vazby

Správa Národního parku Podyjí jako příspěvková organizace zřízená Ministerstvem životního prostředí působí poměrně nezávisle na místních orgánech státní správy a samosprávy. Na území vlastního národního parku jsou jí svěřeny četné pravomoci podle zákona č. 114/92 Sb., a jiných právních předpisů, jako odvolací orgán pak zpravidla působí Ministerstvo životního prostředí. Na první pohled tedy působí jako organizace, která si na svěřeném území vykonává zákonem dané povinnosti bez nutnosti spolupráce s regionálními orgány samosprávy a místní správy. Takto však Správa NP své postavení nechápe, naopak se snaží spolupracovat se všemi významnými regionálními organizacemi.

Od začátku svého působení si proto stanovila jako jednu z hlavních zásad činnosti spolupráci s těmito regionálními organizacemi a to buď na základě principů stanovených obecně závaznými předpisy nebo na základě partnerství při řešení nejrůznější problematiky v území.

Jako nejvýznamnější na poli regionální spolupráce lze jmenovat tyto instituce:

Městské a obecní úřady (Městský úřad Znojmo, úřady městysů Lukov a Vranov nad Dyjí, obecní úřady Havraníky, Hnanice, Horní Břečkov, Lesná, Mašovice, Nový Šaldorf–Sedlešovice, Onšov, Podmolí a Podmyče).

Sdružení obcí (Sdružení obcí Vranovska, Sdružení vinařských obcí Daníž, Místní akční skupina „Znojenské vinařství“, o.s.)

Stavební úřady vykonávající působnost na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma (Šumná, Vranov nad Dyjí, Znojmo)

Katastrální úřad ve Znojmě

Krajský úřad Jihomoravského kraje (od roku 1999)

Okresní úřad Znojmo (do roku 1998)

Ministerstvo zemědělství – Pozemkový úřad ve Znojmě

Národní památkový ústav – Správa Státního zámku Vranov nad Dyjí

Jihomoravské muzeum ve Znojmě

Pozemkový fond ČR

Školská zařízení všech stupňů znojemského regionu

Vlastníci zemědělské půdy (Zemědělské družstvo Mašovice, Podyjí a.s., Zemos, a.s., fyzické osoby vlastníci zemědělskou půdu na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma)

Vlastníci lesní půdy (Lesy České republiky, obce a fyzické osoby vlastníci lesní půdu na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma)

Velmi významná spolupráce, týkající se využívání území národního parku pro veřejnost či určité zájmové skupiny, byla navázána s četnými nevládními organizacemi či zájmovými sdruženími. Tato spolupráce je podrobněji rozvinuta v kapitole 6.4.

Za celé období od vyhlášení NP Podyjí (od r. 1991) se podařilo naplnit celou řadu cílů stanovených nejruznějšími zákonnými předpisy nebo logicky vyplývajících z potřeby spolupráce na regionální úrovni s regionálními organizacemi. Jako stěžejní body spolupráce s těmito organizacemi (s důrazem na prohloubení této spolupráce) pro další období je možné vyjmenovat tyto okruhy:

Územní plánování a stavební činnost v obcích ochranného pásma NP Podyjí

Racionálnější využívání zemědělského půdního fondu na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma

Dokončení pozemkových úprav na celém území NP Podyjí a jeho ochranného pásma včetně kompletní digitalizace údajů v katastru nemovitostí

Podpora chybějící infrastruktury na území NP Podyjí a jeho ochranného pásma

Další spolupráce se všemi vlastníky půdy v území a se všemi subjekty, které působí v území.

6.4 Vztahy s občanskými sdruženími

Důležitou skupinou spolků a sdružení, jejichž aktivity jsou svázány s územím národního parku jsou myslivecká sdružení. Jejich hlavní aktivitou je výkon práva myslivosti v rámci uznaných společenstevních honiteb, přičemž část honebních pozemků tvořících tyto honitby je součástí ochranného pásma, popř. i vlastního území národního parku – viz tab. R 3.4.4.2.i v příloze.

Vztah Správy NP Podyjí k těmto sdružením je jednak z pozice orgánu ochrany, popř. z pozice vlastníka honebních pozemků – to v případě, že některé pozemky ve vlastnictví státu k nimž má právo hospodaření Správa NP Podyjí byly zahrnuty v rámci tvorby honiteb do té které společenstevní honitby. Státní správu myslivosti nevykonává Správa NP Podyjí, nýbrž MÚ Znojmo, neboť honitby okolních mysliveckých sdružení se převážnou většinou své plochy nacházejí mimo území NP.

Komunikace s honebními společenstvy je velmi komplikovaná, zejména s ohledem na často diametrálně odlišné zájmy a cíle v dotčeném území (početní stavy zvěře, nepůvodní druhy, lov všech zákonem povolených druhů atd.).

7 Mezinárodní spolupráce

7.1 Přeshraniční mezinárodní vztahy

Přeshraniční spolupráce NP Podyjí a NP Thayatal je základním mezinárodním bilaterálním vztahem, klíčovým pro efektivní ochrannářskou činnost v území.

Úvahy o úzké spolupráci mezi oběma státy při ochraně přírodního prostoru Podyjí – Thayatal existovaly novodobě již v osmdesátých letech minulého století. Reálných obrysů tato spolupráce nabyla po odstranění železné opony v roce 1989. Vyhlášení NP Podyjí v r. 1991 bylo odrazem společenských změn, ale i impulsem k intenzivním jednáním s rakouskou stranou o možném společném projektu. Tento proces byl završen r. 1999 Deklarací o spolupráci při ochraně Podyjí – Thayatal, kterou podepsali oba ministři životního prostředí. Následně v r. 2000 byl vyhlášen

Nationalpark Thayatal. Další spolupráce byla potvrzena mj. Smlouvou o výměně dat a informací a Smlouvou o společných cílech zásadách a východiscích managementu NP Podyjí a NP Thayatal, které byly uzavřeny na úrovni ředitelů obou institucí v r 2002.

Obě správy se snaží kooperovat prakticky ve všech oblastech (plánování, management, výzkum, monitoring, dokumentace, práce s veřejností, strážní služba...). Tyto kontakty mají charakter téměř denní komunikace.

Jak vyplývá z podrobnějších komentářů v příslušných kapitolách, jsou oba národní parky jsou z hlediska hodnocení IUCN zařazeny do kategorie II („national parks“); obě správy jsou držitelé Evropského diplomu pro chráněná území Rady Evropy; obě správy jsou držitelé Certifikátu kvality přeshraniční spolupráce udělovaného federací Europarc.

7.2 Ostatní mezinárodní vztahy

Organizace nemá žádné další pravidelné mezinárodní vztahy fungující na bázi např. bilaterálních dohod. Dle potřeby zřizovatele, partnerského NP Thayatal, dalších institucí, či ze své iniciativy se však většinou jednorázově podílí na mezinárodních kontaktech, zejména přijetím odborných skupin i jednotlivců, či naopak vysíláním svých zaměstnanců na studijní a pracovní návštěvy do zahraničních chráněných území apod

7.2.1 IUCN

Správa NP Podyjí není členem IUCN (Mezinárodní svaz ochrany přírody), respektováno však bylo, že členem této mezinárodní organizace je Česká republika prostřednictvím členství MŽP. Z tohoto důvodu již původní plán péče respektoval zásady příslušné směrnice IUCN o kategorizaci chráněných území. Tato směrnice spolu s národní legislativou byly základním myšlenkovým kamenem pro stanovení hlavních cílů a postupů managementu.

NP Podyjí a obdobně NP Thayatal jsou zařazeny v rámci seznamu chráněných území v kategorii II (národní parky) dle IUCN, což je uvedeno v příslušné publikaci periodicky touto organizací vydávané.

7.2.2 Evropský diplom Rady Evropy pro chráněná území

V roce 2000 propůjčila Rada Evropy třem zvláště chráněným územím České republiky Evropský diplom. Toto významné ocenění získal spolu s Národní přírodní rezervací Karlštejn, Chráněnou krajinnou oblastí Bílé Karpaty i Národní park Podyjí. Tomu předcházela několikaletá příprava na národní úrovni, ve které se angažovaly zejména Agentura ochrany přírody a krajiny, Ministerstvo životního prostředí a správy příslušných velkoplošných chráněných území. V letech 1999 – 2000 proběhl v Radě Evropy poměrně náročný proces prověření kandidátů na základě návrhu příslušných orgánů České republiky, včetně nezávislého expertního posouzení jednotlivých chráněných území. Zkoumány byly např. přírodní kvality území, právní zajištění jeho ochrany, způsob ochrannářského managementu i socio-ekonomický kontext. Převzetím prestižního Evropského diplomu se naše oceněná chráněná území dostala do významného společenství s takovými oblastmi, jako je např. Národní park Bialowieza v Polsku, Národní park Bavorský les v SRN, či Národní rezervace Camarque ve Francii. Dosud žádné naše chráněné území v kategorii národní park nebylo poctěno tímto způsobem. Evropský diplom tak znamená vyjádření evropské sounáležitosti v ochraně přírody a nepochybné ocenění péče našeho státu o přírodní dědictví, ale i postojů místních obyvatel. Zároveň se však stává i důležitým závazkem České republiky.

Evropský diplom zpravidla doprovázejí podmínky a doporučení, kterými je ta která země vázána v rámci ochrannářské správy daného území. V případě NP Podyjí Rada Evropy doporučila řešit problematiku kolísání průtoků v Dyji způsobené provozem vodní elektrárny ve Vranově n.D., zvýšit úroveň spolupráce s rakouskými partnery, řešit otázku úbytku státní půdy (navracení lesů obcím jako

dopad zákona) a zlepšit způsob hospodaření v zemědělské krajině ochranného pásma. Řešení těchto otázek se stalo prioritními úkoly Správy NP Podyjí, avšak ne vždy bylo v reálných silách této instituce vše zvládnout. Především z důvodu existujícího rámce právních předpisů, které mnohdy znemožňují dosáhnout požadovaného efektu.

Doporučení Rady Evropy k Evropskému diplomu pro NP Podyjí v r. 2000, 2005 a 2010:

K Evropskému diplomu, který byl NP Podyjí udělen, bylo v roce 2000 připojeno několik doporučení Rady Evropy, jejichž naplňování bylo v zájmu uchování nebo zlepšení ochrany přírody v národním parku. Patří mezi ně zejména:

- úprava provozu vodní elektrárny ve Vranově, tak, aby byl zaručen z ekologického hlediska přijatelný průtok vody v Dyji v NP Podyjí,
- podpora výkupu pozemků v 1. a 2. zóně NP, optimalizace využití půdy ve 3. zóně,
- uspokojivé řešení problému vlastnictví lesů, na které jsou vznášeny nároky ze strany obcí (pozn.: dopad zák.č. 114/2000 Sb.), například poskytnutím náhradních lesních ploch mimo vlastní území národního parku,
- udržení přeshraniční spolupráce při koordinaci využití říčního údolí Dyje/Thaya.

Tato doporučení byla při revizi v roce 2005 změněna a doplněna takto:

- odstranit negativní účinky kolísání hladiny Dyje v důsledku provozu VE Vranov a zajistit ekologicky optimální režim dle požadavků orgánů ochrany přírody, sledovat tento případ v rámci činnosti bilaterální komise pro hraniční vody,
- co nejdříve připravit a nastolit nový plán péče,
- rozvíjet jemné formy turistiky s využitím zdejšího přírodního a kulturního dědictví, využívání toku Dyje není doporučováno (pozn.: vodní turistika), doporučují se prezentovat vhodná témata – např. historie železné opony,
- další rozvíjení vztahů s místními obcemi a lidmi, podporovat rozumné hospodaření na jejich majetku v duchu zásad plánu péče a trvalé udržitelnosti,
- využívání zemědělských ploch, které jsou hodnotné i z hledisek ochrany přírody podřídit agroenvironmentálním požadavkům, využít přitom vhodných ekonomických nástrojů,
- intenzivně rozvíjet spolupráci s NP Thayatal v oblasti výzkumu a monitoringu, prověřit možnost využití společného objektu bývalé celnice u mostu v Hardeggu,
- více zviditelnit Evropský diplom a spojit jej s image NP Podyjí (web, publikace, informační středisko).

V roce 2009 proběhla zatím poslední revize dodržování doporučení Rady Evropy obvyklou formou mise experta delegovaného Radou Evropy. Rada ministrů následně přijala v r. 2010 příslušnou rezoluci. Jako nejzásadnějším a opakovaným doporučením pro Českou republiku je nepochybně potřeba nastolení ekologicky optimálního průtoku v řece Dyji.

7.2.3 Federace EUROPARC

Správa je členem Federace EUROPARC od roku 1997. Od roku 2000 je zakládajícím členem národní sekce EUROPARC ČR. V letech 2006-2008 byl ředitel Správy NP Podyjí prezidentem této národní sekce.

Zejména koncem 90. let zajistil program Europarc Expertise Exchange manažovaný v rámci celé Evropy pod hlavičkou federace, možnost masivních pracovních výměn, studijních pobytů a stáží mnoha pracovníkům ochrany přírody v ČR. Správa NP Podyjí se v těchto aktivitách angažovala. V rámci federace byla zdejší organizace, jakož i celá národní sekce, aktivní. Zúčastnila se různorodých projektů a iniciovala některé z nich. Významný byl podíl organizace na přípravě a realizaci mezinárodní konference a plenárního zasedání EUROPARC 2007 v Českém Krumlově. Každoročně probíhá pod zastřešením EUROPARC celoevropská kampaň k Evropskému dni parků (24.květen), která je směřována na širokou veřejnost.

Správy NP Podyjí a NP Thayatal jsou držiteli certifikátu kvality přeshraniční spolupráce v rámci projektu „Transboundary Parks – Following Nature’s Design“. Tento projekt připravila a do praxe

zavádí Federace přírodních a národních parků Evropy EUROPARC. Přeshraniční spolupráce chráněných území v Evropě je touto panevropskou organizací tradičně široce podporována. V rámci programu Europarc Expertise Exchange byla v r. 1999 založena pracovní skupina, která se problematice příhraničních chráněných území intenzivně věnovala. Projekt certifikace kvality přeshraniční spolupráce, který na aktivity zmíněné pracovní skupiny tematicky navazuje, byl federací zahájen v r. 2003 prezentací na Světovém kongresu národních parků v jihoafrickém Durbanu. První „pilotní“ ověření celého hodnotícího procesu proběhlo v Krkonošském národním parku v ČR a u našich polských sousedů. Následovala chráněná území na hranici Finska a Ruska: Oulanka a Paanajärvi. V roce 2007 byla certifikována i spolupráce národních parků Thayatal a Podyjí. V praxi zajišťovala proces certifikace společnost Europarc Consulting, zejména se jednalo o organizační zajištění a expertní činnost.

Přínosy projektu pro zúčastněná chráněná území:

- objektivní prověření úrovně stávající spolupráce,
- jasná identifikace priorit a sjednocení nezbytných prvků kvality managementu obou chráněných území,
- zhodnocení silných a slabých stránek partnerství,
- směrnice vytvořená na bázi vymezení hlavních polí spolupráce a podrobných praktických činností pro dosažení dlouhodobé spolupráce,
- pozitivní image parků v očích místních lidí i návštěvníků,
- hodnota příkladu pro budoucí zájemce o certifikaci.

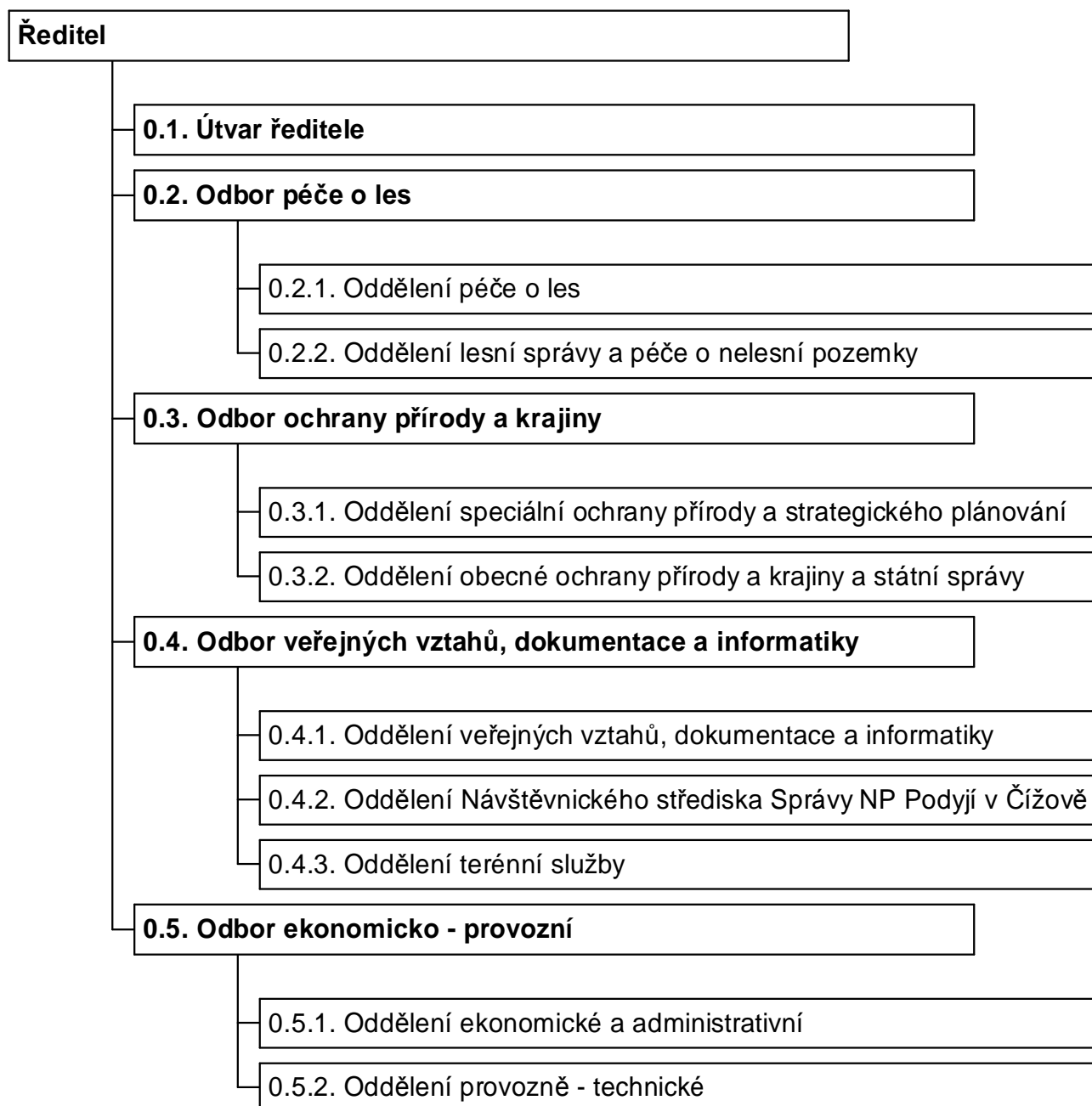
V roce 2009 byla založena federací EUROPARC iniciativa TRANSPARCNET, která je zaměřena na prohlubování spolupráce evropských chráněných území překračujících hranice. Tato síť vzniká a oba NP jsou její součástí.

8 Správa NP Podyjí

8.1 Organizační struktura

Struktura organizace je dána organizačním řádem, základní vnitropodnikovou normou. Ten byl zásadním způsobem upraven v reakci na platnost zák. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a následně dle potřeby měnící se legislativy, změn zřizovací listiny a provozních potřeb organizace.

Stávající stav organizační struktury znázorňuje organogram:

8.2 Materiální, technické a finanční zabezpečení

Správa Národního parku Podyjí je státní příspěvková organizace s příslušností hospodařit s majetkem státu. Finanční hospodaření organizace upravuje zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, hospodaření s majetkem zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

V souladu se zřizovací listinou, vydanou rozhodnutím ministra životního prostředí č. 10/91 ze dne 27.6.1991 pod č.j.: 2178/M/91, ve znění pozdějších úprav, se organizace zabývá ochranou přírody na území Národního parku Podyjí a jeho ochranného pásma. V rámci této činnosti vykonává jako svou hlavní činnost:

1. Státní správu na úseku ochrany přírody a krajiny na území NP a jeho OP,
2. Státní správu na úsecích myslivosti, rybářství a ochrany zemědělského půdního fondu na území NP,
3. Odbornou činnost v oboru ochrany přírody na území NP a jeho OP,
4. Odbornou činnost v oborech lesnictví, zemědělství, vodního hospodářství, územního plánování, stavebního řádu, regionálního rozvoje, hospodaření s odpady a podobně, na území NP a jeho OP,
5. Účelovou hospodářskou činnost v lesích NP a jeho OP včetně hospodaření s pozemky určenými k plnění funkcí lesa a jiným lesním majetkem, a včetně navazujících výrobních, opravárenských a obchodních činností,
6. Účelové hospodaření na vybraných plochách zemědělského půdního fondu,
7. Realizaci péče o vybrané zájmové plochy z hlediska ochrany přírody, sanační a údržbářské práce, biotechnické zásahy,
8. Údržbu cest, terénních zařízení a zařízení turistického provozu,
9. Výzkum a monitoring přírodního prostředí,
10. Koordinační a metodickou činnost v oblasti vědy, výzkumu a monitoringu,
11. Poradenskou, metodickou a znaleckou činnost v oboru ochrany přírody a životního prostředí,
12. Strážní službu, kontrolní činnost a dohled nad dodržováním ochranných podmínek,
13. Kulturně výchovnou činnost, ekologickou výchovu a vzdělávání, provozování návštěvnických středisek a zařízení specializovaných na ekologickou výchovu, informační a průvodcovskou službu,
14. Propagační a publikační činnost v oboru ochrany přírody a životního prostředí,
15. Dokumentační činnost,
16. Usměrnování a regulaci dopravy, návštěvnosti a jiných aktivit na území NP a jeho OP, provozování parkovišť a tábořišť,
17. Odbornou a přímou správu lesů na území NP a jeho OP bez ohledu na formu vlastnictví,
18. Výkon práva myslivosti ve vlastních honitbách a výkon práva rybářství na území NP včetně navazující obchodní činnosti,
19. Výkon státní statistické služby.

Náklady na tyto činnosti jsou financovány ze státního rozpočtu formou příspěvku na provoz od zřizovatele a z tržeb za vlastní výrobky. Dále jsou využívány finanční prostředky národních dotačních programů a nově i fondů Evropské unie.

Předmětem vedlejší hospodářské činnosti, vykonávané na základě živnostenského oprávnění, je nákup zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej. Jedná se o nákup a prodej propagačních materiálů, tiskovin a publikací, zaměřených na obor ochrany přírody.

K zajištění chodu organizace je využívána hlavní správní budova se sídlem ve Znojmě a dvě detašovaná pracoviště, Lesní správa Čížov a Návštěvnické středisko Čížov. Dále pak několik drobných ubytovacích kapacit, z nichž nejvýznamnější se nachází v obci Havraníky, sloužící jako

zázemí pro větší skupiny návštěvníků z řad studentů, odborné veřejnosti či externích spolupracovníků. 14 objektů je pronajímáno, a to především zaměstnancům organizace.

K 30.6.2009 organizace hospodařila s dlouhodobým hmotným majetkem v celkové výši 368,5 mil. Kč. Z toho činí:

- pozemky 202,8 mil. Kč (oceněné dle platných předpisů, bez hodnoty lesních porostů);
- stavby 112,3 mil. Kč;
- samostatné movité věci a soubory movitých věcí 36,7 mil. Kč;
- drobný dlouhodobý hmotný majetek 7,7 mil. Kč.

K 30.6.2009 měla organizace 49 zaměstnanců, což představuje 45,93 pracovníků, přepočtených na 100% úvazek. Platy zaměstnanců jsou hrazeny z příspěvku na provoz a objem těchto finančních prostředků je zřizovatelem limitován. Vývoj personálního obsazení za uplynulé období je zřejmý z následující tabulky:

Přepočtený počet zaměstnanců v letech 1994 – 2008

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet	44	46	49	48	47	45	46	46	45	44	45	46	48	46	47

Průměrné celkové roční náklady organizace za období 2000 – 2008 činily 42 mil. Kč. Procentické zastoupení nejvýznamnějších položek dle rozpočtové skladby znázorňuje graf R 8.2.i.

Největší nákladovou položkou jsou mzdové náklady včetně souvisejícího zákonného sociálního pojištění a ostatních sociálních nákladů. Dále pak náklady na ostatní služby a spotřebu materiálu, které jsou tvořeny především náklady na péči o ekosystémy NP. Podrobnější členění, nad rámec účetní osnovy, nelze v tomto období objektivně srovnat z důvodu průběžných změn ve sledování jednotlivých činností (výkonů), ale i vysokým podílem nákladů, které nejsou takto sledovány.

Průměrné roční výnosy organizace za období 2000 – 2008 činily 42,2 mil. Kč. Procentické zastoupení zásadních příjmů organizace a jejich vývoj ukazují grafy R 8.2.ii a R 8.2.iii.

Nejvýznamnějším zdrojem příjmů je příspěvek na provoz od zřizovatele, a to včetně nenárokového programového financování (Program péče o krajinu a od roku 2003 podprogram Správa nezczizitelného státního majetku v ZCHÚ), které se podílí na financování převážně běžné péče o ekosystémy na území NP. Tržby za vlastní výrobky jsou tvořeny prodejem dřevní hmoty, v menší míře prodejem zvěřiny.

Investice jsou financovány z programu Rozvoj a obnova MTZ resortu MŽP a vlastního Fondu reprodukce majetku, který je tvořen odpisy majetku. Investiční prostředky jsou využívány k rekonstrukcím stavebních objektů, nákupu a obměně dopravních a mechanizačních prostředků, pořízení specifického technického vybavení či nehmotného majetku v podobě LHP, ortofotomap a softwaru.

K nejvýznamnějším a finančně náročnějším akcím v období od roku 1994 patřily např. rekonstrukce budovy Návštěvníckého střediska Čížov včetně jeho vybavení, rekonstrukce budovy bývalé školy v Havraníkách a její přizpůsobení k provozu ubytovacího střediska, rekonstrukce rybníků, visutých lávek přes řeku Dyji apod. Od roku 1994 do dlouhodobého majetku organizace investovala téměř 100 mil. Kč.

V nadcházejícím období bychom se měli zaměřit na optimalizaci objemu majetku. Snížit počet pronajímaných nemovitostí a rozvíjet především ta pracoviště, která jsou v přímé souvislosti s činnostmi organizace, a to včetně potřebné dopravní infrastruktury na území NP.

Prostřednictvím MŽP by měly být ze strany státního rozpočtu veškeré aktivity, související s hlavní činností organizace, dostatečně financovány, a to i bez využívání nenárokových dotačních programů. Způsob financování by měl reagovat na nově vznikající úkoly, které by měly být i dostatečně personálně zajištěny

8.3 Informační systém Správy NP Podyjí

8.3.1 Cíle

Zřízení Správy NP Podyjí a definování jejích kompetencí potvrdilo nutnost existence informačního systému Správy NP Podyjí (dále jen IS), který bude naplňovat tyto cíle:

- mít přehled o určitém jevu v celém území,
- mít komplexní informace o konkrétní části území,
- mít možnost určovat další potřeby výzkumu,
- mít možnost vytvářet podklady pro plánování a realizaci péče o území a jeho rozvoj,
- mít možnost souhrnně informovat veřejnost o území,
- mít zajištěné vstupy, výstupy a vnitřní toky informací v rámci úřadu (tento cíl byl stanoven až v průběhu budování IS).

K zajištění těchto cílů bylo již při vzniku Správy NP Podyjí v rámci její struktury zřízeno Pracoviště informatiky a GIS a již od počátku bylo počítáno s vybudováním Geografického informačního systému (GIS) jako základního stavebního prvku IS úřadu. Organizačně bylo toto pracoviště začleněno do odboru Speciální ochrany přírody, od roku 1999 do odboru Veřejných vztahů, dokumentace a informatiky. Konkrétní úkoly pro toto pracoviště nebyly v předcházejícím plánovacím dokumentu definovány (především s ohledem na dynamický vývoj v oblasti Informačních technologií) a vyplynuly teprve v průběhu doby z potřeb Správy NP Podyjí. V tomto ohledu znamenal vůbec největší změnu rozvoj veřejného využití Internetu.

8.3.2 Technické prostředky a technologická řešení

Pro ukládání dat a informací je použit souborový systém sdílených disků a adresářů v rámci interní sítě úřadu. Datovým skladem je řešena pouze agenda spisové služby (aplikace E-Spis). K přehledu dat, která figurují v informačním systému Správy NP Podyjí, slouží metadatový katalog MICKA, přístupný z webové stránky organizace. Přehled používaného hardware a software je uveden v příloze R 8.3.2.i a R 8.3.2.ii.

8.3.3 Pořizování, zpracování a ukládání dat

a) externí zdroje

Data pořízená jinými subjekty v rámci monitoringu a výzkumných úkolů. Tato data zůstávají interní součástí prací a nejsou jako ucelené práce zařazeny do informačního systému. Existuje seznam výzkumných a vědeckých prací, nikoli však jejich databáze. Do informačního systému se dostávají pouze dílčí informace z těchto prací, a to jako sekundární efekt vlastní činnosti úřadu. Tyto informace figurují v různých dokumentech a zpravidla nejsou jako celek zpětně použitelná.

b) data vyhotovená na objednávku

Tato data jsou součástí informačního systému úřadu a figurují zde jako jednotlivé projekty. Fyzicky jsou umístěna v rámci interní sítě úřadu jako jednotlivé dokumenty a tématicky seřazena jako jednotlivé aplikace. V případě, že se jedná o data GIS, jsou přístupná prostředky GIS, nebo

prostřednictvím mapového serveru. Neexistuje jejich ucelený seznam ani databáze s výjimkou dat GIS, která jsou zdokumentována v metadatovém katalogu.

c) interní zdroje

Data pořízená vlastní činností úřadu. Pro správu úředních dokumentů je od r. 2006 nasazen systém pro správu a oběh dokumentů tzv. spisová služba e–Spis. Tento systém navazoval na předchozí systém pro oběh dokumentů „Spisy“, který byl naprogramován pro vlastní potřebu organizace a používán od r. 1996. Mimo tento systém vznikají dokumenty a datové sady, které jsou tvořeny pro krátkodobé potřeby řešených úkolů. Tato data vesměs nejsou nijak kategorizována a fyzicky jsou uložena v rámci interní sítě úřadu v místech vyhrazených jednotlivým organizačním útvarům. Neexistuje jejich seznam ani databáze s výjimkou dat GIS, která jsou zdokumentována v metadatovém katalogu. Částečně je digitalizován fotoarchív úřadu, který je v rámci interní datové sítě souborově kategorizován

8.3.4 Poskytování dat a informací

Správa NP Podyjí poskytuje informace v souladu s legislativou ČR. Pro nekomerční použití poskytuje Správa NP Podyjí data bezúplatně, pokud jejich poskytování není omezeno právními předpisy, či licenčními právy.

Pro elektronický styk s veřejností je jako technicko–organizační opatření v provozu tzv. „elektronická podatelna“

Jako hlavní komunikační prostředek pro poskytování a sdílení dat Správa NP Podyjí provozuje od r. 1998 svůj oficiální web (viz kap. 6.8.1).

Správě NP Podyjí ze zákona není určeno provozovat agendy, které by byly přímou součástí Informačního systému veřejné správy (ISVS). Provozuje však agendy, které slouží vnitřním potřebám organizace a agendy, které zajišťují data pro naplnění zákonných norem v oblasti práv veřejnosti na informace. Výstupy těchto agend jsou pak přejímány do ISVS prostřednictvím reportů resortního informačního systému (JISŽP), nebo přímou ediční činností Správy NP Podyjí realizovanou např. prostřednictvím webu.

8.3.5 Mezinárodní spolupráce

V oblasti výměny a sdílení dat Správa NP Podyjí úzce spolupracuje se Správou NP Thajatal. V r. 2001 byla podepsána smlouva o vzájemné výměně a sdílení dat z informačních systémů. Na jejím základě probíhá mezi oběma organizacemi výměna dat dle okamžité potřeby.

Sdílení dat je realizováno na principu mapového serveru, který je administrován Správou NP Podyjí.

8.3.6 Zhodnocení

Uplynulé období platnosti předcházejícího Plánu péče bylo v oblasti IT charakteristické překotným vývojem a především v počáteční fázi bylo poznamenáno hledáním způsobů a forem směřujících k naplnění stanovených cílů. Tyto cíle byly z technického i organizačního hlediska dosaženy, tj. z vnějšího pohledu byly splněny veškeré požadavky, které byly na IS kladeny. Z vnitřního pohledu však IS vykazuje nedostatky, které je nezbytné zapracovat do úkolů na příští období:

- vyřešit způsob ukládání, verzování, archivace, kategorizace a interního sdílení dat. Vzhledem k očekávanému nárůstu objemu dat je dosavadní souborový systém ukládání dat již nyní na hranici možností.
- zdokonalit dokumentaci dat (metadata) a nově zavést dokumentaci procesních postupů.
- zdokonalit aplikace GIS v oblasti komplexního vyhodnocování jevů a činností v dané části území

- vypracovat systém pro vyzískání digitálních dat z výzkumů a monitoringu a začlenění těchto dat do IS
- se zaváděním pravidel E-governmentu a napojením na ISVS provést bezpečnostní audit IS a na jeho základě aplikovat bezpečnostní pravidla.
- realizovat propojení IS a JISŽP a zabezpečit jednotnou formu poskytování a sdílení dat i informací (web Správy NP Podyjí, portál ŽP...)
- vytvořit podmínky pro užší propojování informačních systémů obou Správ bilaterálního území NP Podyjí – Thayatal s výhledem na vytvoření jednotného datového zdroje celého území. Je nutné sledovat standardizační procesy v rámci EU a dodržovat normy definované ve směrnici INSPIRE

Cíle, kterých bylo dosaženo vybudováním IS, jsou trvalého charakteru a k jejich udržení je třeba IS neustále rozvíjet tak, aby vždy odpovídal soudobým požadavkům, ať už se týká kvality, objemu a toku informací v systému obsažených, či samotných technických prostředků IS. Pro tento účel je třeba mít zajištěné odpovídající personální a materiálně technické vybavení.